

2015

Discontinuïteit

Discontinuïteit, Dutch GAAP en het effect op de werkzaamheden van de samenstellende accountant van Deloitte

Mandy Velthuisen

Hogeschool Rotterdam

18-01-2015

Discontinuïteit

Discontinuïteit, Dutch GAAP en het effect op de werkzaamheden van de samenstellende accountant van Deloitte

Naam
Studentnummer
Begeleiders

Opleiding
In opdracht van

Mandy Velthuiszen
0817394
Dhr. E. van der Waal &
Dhr. A.L. Hulst AA
Accountancy
Hogeschool Rotterdam &
Deloitte Rotterdam

Voorwoord

Voor u ligt het onderzoeksrapport “Discontinuïteit, Dutch Gaap en het effect op de werkzaamheden van de samenstellende accountant van Deloitte”. Dit onderzoeksrapport is in het kader van mijn scriptie geschreven. Het rapport heeft als doel een advies te geven aan de SME-afdeling van Deloitte Rotterdam over de werkzaamheden van de accountant als er sprake is van discontinuïteit bij een klant.

De crisis was de laatste jaren continu in het nieuws. Het ene bedrijf na het andere ging failliet. Mijn taak als accountant in opleiding en de taak van mijn collega's is de klant te ondersteunen en te adviseren in tijden van de crisis en de recessie. De vragen die mij steeds bij bleven als ik aan de crisis dacht was: “welke werkzaamheden moet de accountant uitvoeren? Hoe moet de jaarrekening opgesteld worden?” Begin 2014 las ik het artikel over de ontwerprichtlijnen voor liquidatiegrondslagen genaamd “Nieuwe ontwerprichtlijnen voor liquidatiegrondslagen” van Corné Kimenai. Vanaf dat moment wist ik het, dit wordt mijn onderwerp voor mijn scriptie.

Tijdens mijn onderzoek heb ik veel kunnen discussiëren met mijn directe collega's. Van deze discussies heb ik veel geleerd. Graag wil ik jullie bedanken voor alle hulp. Specifiek wil ik de heer Hulst AA en de heer Van der Waal bedanken voor de goede begeleiding gedurende mijn scriptieperiode.

Ik wens u veel leesplezier.

Mandy Velthuijzen

Inhoudsopgave

Samenvatting	5
Inleiding.....	6
Aanleiding	6
Doelstelling	6
Onderzoeksvraag	7
Deelvragen	7
Begrippenlijst	7
Afkortingenlijst.....	10
Technisch ontwerp.....	11
Algemeen	11
Overzicht per deelvraag.....	11
Leeswijzer.....	12
1.Theoretisch kader	13
1.1 Liquidatiegrondslagen.....	13
1.1.1 Administratie- en jaarrekeningplicht	13
1.1.2 Grondslagen.....	15
1.1.3 Continuïteit en discontinuïteit	15
1.1.4 Waarderen op liquidatiegrondslagen	16
1.2 De nieuwe richtlijnen voor liquidatiegrondslagen.....	17
1.2.1 Welke ondernemingen	17
1.2.2 Wanneer?.....	17
1.2.3 Hoe?	18
1.2.4 De overgang	20
1.3 Werkzaamheden accountant bij stagnerende situatie	21
1.3.1 financiële positie	21
1.3.2 Indicatoren.....	21
1.3.3 Standaardwerkzaamheden	25
1.3.4 Op aanvraag van de klant	31
1.3.5 Zorgplicht van de accountant	32
1.4 Werkzaamheden van de accountant bij discontinuïteit	33
1.4.1 Faillissement	33
1.4.2 Retentierecht	33

1.4.3 Vooruit facturatie.....	34
1.4.4 Liquidatiebalans en winst-en-verliesrekening	34
2. Onderzoeksresultaten.....	35
2.1 Het effect op het jaarrapport.....	35
2.1.1 Indeling jaarstukken.....	35
2.1.2 Aanpassingen in de jaarrekening	35
2.1.3 Case.....	36
2.2 Toetsing van de nieuwe regelgeving RJ 170	49
2.2.1 Jaarrekeningen.....	49
2.2.2 Normen	49
2.2.3 Resultaten	50
2.3 De aanvullende werkzaamheden en de opdrachtbevestiging.....	54
2.3.1 NV COS 4410	54
2.3.2 Herziene NV COS 4410	55
2.3.3 Opdrachtbevestigingen Deloitte	55
2.3.4 Aanvullende werkzaamheden.....	56
3. Advies.....	58
3.1 Conclusie	58
3.2 Advies.....	59
Nawoord	61
Literatuurlijst.....	62
Bijlagen.....	67
A. E-mail Rabobank	67
B. Samenstellingsverklaring zonder toelichtende paragraaf.	69
C. Gespreksverslag 1	70
D. Samenstellingsverklaring met toelichting continuïteitsissue	72
E. Publicatievrijstellingen kleine ondernemingen.....	73
F. Publicatievrijstellingen middelgrote ondernemingen.....	75
G. Enquête	81
H. Inhoudsopgave jaarrapport.....	82
I. Gespreksverslag 2	83
J. Uitkomsten op liquidatiegrondslagen	84
K. Uitkomsten op continuïteitsgrondslagen	84

L. Opdrachtbevestiging	85
M. Opdrachtbevestiging met fiscale werkzaamheden	88
N. Planning en logboek	92

Samenvatting

Dit onderzoeksrapport omvat een onderzoek naar het effect op de werkzaamheden van de samenstellende accountant bij discontinuïteit van de klant. Het rapport wordt afgesloten met een advies aan de SME-afdeling van Deloitte Rotterdam.

De vraag die centraal staat in dit onderzoek luidt: “Welk effect heeft discontinuïteit volgens Dutch GAAP voor de werkwijze van de samenstelpraktijk van Deloitte Rotterdam?” Deze hoofdvraag wordt door middel van deelvragen beantwoord. De deelvragen slaan op de onderwerpen liquidatiegrondslagen, de nieuwe regelgeving, werkzaamheden bij stagnerende resultaten en bij discontinuïteit, het effect op de jaarrekening, de reeds opgestelde jaarrekeningen en de opdrachtbevestiging. Deze vragen worden beantwoord door middel van bestaande literatuur te raadplegen en interviews en gesprekken met collega's.

Uit het onderzoek is naar voren gekomen dat de aanvullende werkzaamheden bij klanten waar het financieel minder goed gaat meer zijn dan de werkzaamheden bij klanten waar sprake is van discontinuïteit. De fase waarin het financieel minder goed gaat, is de fase voorafgaand aan discontinuïteit. De jaarrekeningen die reeds zijn opgesteld op basis van liquidatiegrondslagen zijn niet consistent. Door de geringe informatievoorziening zijn er onduidelijkheden over hoe de jaarrekening dient te worden opgesteld. De het opstellen van de jaarrekening op liquidatiegrondslagen vergt meer tijd dan een jaarrekening op continuïteitsgrondslagen. Dit komt doordat er geen sjabloon bestaat voor een jaarrekening op liquidatiegrondslagen. De accountant dient alle tekst handmatig aan te passen. Een opdrachtbevestiging (een schriftelijke versie) voor het uitvoeren van de opdracht is volgens NV COS 4410 niet verplicht. Het wordt alleen aanbevolen.

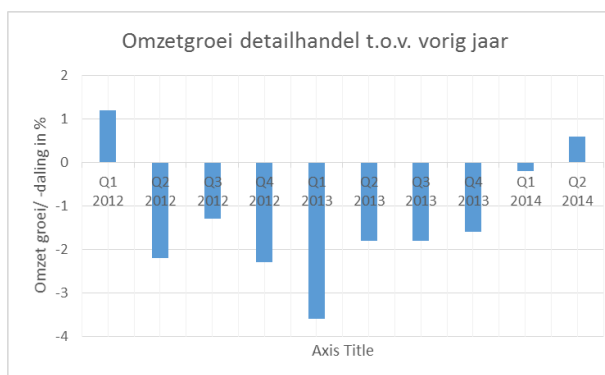
De informatievoorziening wordt iets uitgebreider. De informatievoorziening in de RJ is pas van toepassing per het boekjaar 2014 en de informatievoorziening over de opdrachtbevestiging pas per 1 januari 2016. Het advies is om deze regelgeving alvast toe te passen waardoor de overgang minimaal voor verandering zal zorgen. Door deze aanpassingen zal de jaarrekening beschikken over een nog hogere kwaliteit.

Inleiding

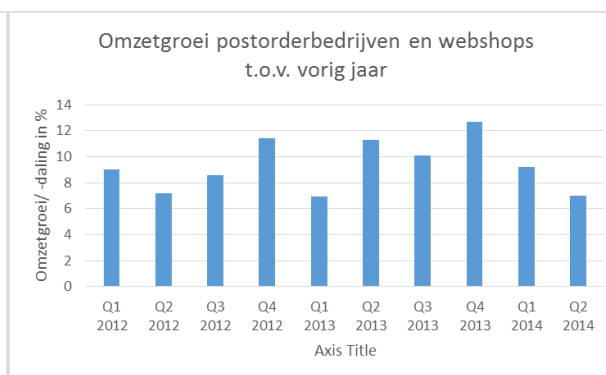
Aanleiding

“2014 nieuw rampjaar voor Nederlandse detailhandel,” zo luidt de krantenkop in de Telegraaf (Richard van de Crommert, 2013). Ondanks bedrijven proberen te focussen op een positieve toekomst, blijkt de crisis nog niet voorbij te zijn. Door bezuinigingen houden consumenten minder geld over. Het gevolg hiervan is dat zij minder geld zullen besteden, dat weer gevolgen kan hebben voor de ondernemers.

Opkomende concurrentie, zoals webshops, kunnen grote gevolgen hebben voor de continuïteit van een onderneming. In veel sectoren is de omzet gedaald terwijl de omzet van de webshops gestegen (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2014).

Figuur 1: Omzetgroei detailhandel

Figuur 2: Omzetgroei postorderbedrijven

Door de crisis konden veel ondernemers de bedrijfsactiviteiten niet voortzetten. Bedrijven die niet meer kunnen voldoen aan de continuïteitsbeginsel, moeten activa en passiva waarderen op liquidatiegrondslagen. Veel ondernemers besteden de werkzaamheden voor het opstellen van de jaarcijfers uit aan accountants. Voorheen bestond er geen regelgeving hoe de liquidatiegrondslagen ingevuld moesten worden. Dit wekte een aantal vragen op in het accountantsberoep.

In de jaareditie 2013 van het boek Richtlijnen voor de jaarverslaggeving zijn voor het eerst ontwerpbepalingen opgenomen omtrent de invulling van de liquiditeitsgrondslagen. Door deze ontwerpbepalings zijn een aantal vragen over discontinuïteit beantwoord. Helaas bestaan er nog andere grijze gebieden omtrent discontinuïteit. Deze grijze gebieden worden behandeld in het onderzoek.

Door de crisis is Deloitte Accountants Rotterdam (verder Deloitte) meer in contact gekomen met het waarderen op liquidatiegrondslagen. De samenstelaafdeling van Deloitte beschikte nog niet over een optimale informatievoorziening met betrekking tot discontinuïteit.

Doelstelling

De doelstelling van het onderzoek is om Deloitte Rotterdam te voorzien in een optimale informatievoorziening met betrekking tot de werkzaamheden bij discontinuïteit en financiële verslechterde positie. Na een periode van 20 weken hoop ik Deloitte Rotterdam een adviesrapport te

kunnen overhandigen. Ik hoop dat Deloitte Rotterdam en wellicht Deloitte Nederland¹ door middel van mijn advies de klant nog beter van dienst kan zijn.

Onderzoeksvraag

Vanuit de probleemstelling is een onderzoeksvraag opgesteld. De vraag die centraal stond in dit onderzoek is:

“Welk effect heeft discontinuïteit volgens Dutch GAAP voor de werkwijze van de samenstellpraktijk van Deloitte Rotterdam?”

Deelvragen

Om tot een antwoord te komen op de centrale vraag zijn er deelvragen geformuleerd. De deelvragen worden tijdens het onderzoek beantwoord.

1. Wat zijn liquidatiegrondslagen en wanneer moet er gewaardeerd worden op liquidatiewaarde?
2. Wat houden de nieuwe richtlijnen van de Richtlijn voor de Jaarverslaggeving 170 in?
3. Wanneer en hoe grijpt een samenstellende accountant in bij een klant waar de resultaten stagneren en kunnen leiden tot een faillissement?
4. Welke aanvullende werkzaamheden en/of handelingen dient de accountant uit te voeren bij discontinuïteit op de samenstelaafdeling?
5. Welk effect heeft discontinuïteit op het jaarrapport?
6. Zijn de reeds opgestelde jaarrekeningen door Deloitte Rotterdam in overeenstemming met de opgestelde normen?
7. Passen de aanvullende werkzaamheden in de opdrachtbevestiging volgens de Nadere Voorschriften Controle en Overige Standaarden 4410?

Begrippenlijst

Basisbeginselen	Hiermee worden de standaard beginselen bedoeld waar een jaarrekening aan dient te voldoen. Betreffende het continuïteitsbeginsel, toerekeningsbeginsel, voorzichtigheidsprincipe en bestendigheidsbeginsel.
Belanghebbenden	Partijen die een belang hebben in de onderneming. Deze worden ook wel derden genoemd.
Bestuur	De persoon/personen met de hoogste leiding binnen de organisatie.
Deloitte Rotterdam	Het onderzoek wordt uitgevoerd bij Deloitte Accountants Rotterdam (verder Deloitte) bij de afdeling SME. SME staat voor Small and Medium Enterprises. Het onderzoek zal betrekking hebben op kleine en middelgrote ondernemingen. Grote

¹ Met Deloitte Nederland worden de andere vestigingen van Deloitte in Nederland bedoeld.

bedrijven blijven buiten beschouwing. Er wordt alleen onderzoek gedaan naar de werkzaamheden in de samenstellpraktijk, de controlepraktijk wordt niet meegenomen in het onderzoek.

Directe opbrengstwaarde

Het bedrag waartegen een actief maximaal kan worden verkocht, onder aftrek van de nog te maken kosten. Dit wordt ook wel de liquidatiewaarde genoemd.

Discontinuïteit

Dit begrip is van toepassing wanneer een bedrijf zijn bedrijfsactiviteiten niet zelfstandig kan voortzetten. Een voorbeeld hiervan is de situatie van insolventie dan wel faillissement.

Dutch GAAP

Dit zijn de Nederlandse verslaggevingsregels bestaande uit de Nederlandse wettelijke bepalingen en de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving. De regelgeving wordt gehanteerd bij het samenstellen van een jaarrekening.

Financieel achteruit

Een onderneming die minder omzet genereert, meer kosten maakt of verlies draait.

Grijze gebieden

Een grijs gebied is een onduidelijkheid waar geen expliciete/duidelijke regelgeving voor is. Tijdens dit onderzoek zullen de grijze gebieden onderzocht worden.

Jaarrapport

Onder het jaarrapport wordt verstaan de jaarrekening, het jaarverslag en de overige gegevens. In het onderzoek zal de jaarrekening en het jaarverslag bestudeerd worden. Het jaarverslag wordt betrokken in het onderzoek omdat de toekomstparagraaf en de toestand per balansdatum hierin opgenomen zijn. Deze informatie kan relevant zijn voor het onderzoek.

Klant

Een partij die een dienst afneemt van Deloitte Rotterdam.

Kleine en middelgrote ondernemingen

Dit onderzoek heeft betrekking op niet controleplichtige kleine ondernemingen en middelgrote ondernemingen. Of er sprake is van een kleine of middelgrote onderneming is vastgelegd in art. 2:396 lid 1 en 2:397 lid 1 BW. Controleplichtige middelgrote ondernemingen worden meegenomen in het onderzoek, echter zal dit onderzoek niet gericht zijn op de controlewerkzaamheden.

Liquidatiegrondslagen	Is een wijze voor het waarderen van activa en passiva. Deze waarderingsgrondslag staat centraal in het onderzoek.
NV COS	Staat voor Nadere Voorschriften Controle en Overige Standaarden (verder NV COS). De NV COS zijn gedrags- en beroepsregels voor alle accountants die zich hebben geregistreerd in het accountantsregister. Deze regels zijn opgesteld door de wetgever en de Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants. De Handleiding Regelgeving Accountancy bevat de NV COS die besproken wordt in dit onderzoek. De NV COS dient als ondersteuning van de naleving van de beroepsuitoefening.
Onderneming	Een bedrijf die als een zelfstandige eenheid naar buiten treedt en die voor eigen risico werkt en naar winst streeft. Ook wel entiteit genoemd.
Onzekerheden	Een situatie waar men de uitkomst/ de afloop niet van kan bepalen.
Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving	De richtlijnen voor jaarverslaggeving (verder RJ) zijn opgesteld door de Raad voor de Jaarverslaggeving. Deze richtlijnen bestaan uit regelgeving voor het opstellen van jaarrapporten. De regelgeving is gebundeld in het boek Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving. In dit boek staan tevens de nieuwe ontwerprichtlijnen gepresenteerd. In het boek Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving staat de informatie over de richtlijnen voor discontinuïteit in Afdeling 1, hoofdstuk 170. Deze artikelen worden bestudeerd en gebruikt voor het onderzoek. De boeken voor kleine en middelgrote en grote rechtspersonen worden beiden betrokken in het onderzoek. Indien het boek voor de kleine rechtspersoon bedoeld wordt, wordt dit nadrukkelijk in de bronvermelding weergegeven. Indien niet vermeld wordt welk boek bedoeld wordt, wordt het boek voor middelgrote en grote ondernemingen bedoeld.
Samenstelpraktijk	Met de samenstelpraktijk wordt de afdeling bedoeld die onder andere de aangeleverde gegevens van de klant verwerkt in de financiële administratie, jaarrekeningen samenstelt, belastingaangifte doet en de klant adviseert. Bij de jaarstukken wordt een samenstellingsverklaring afgegeven. Er wordt geen accountantscontrole toegepast.
Stagnerende cijfers	Financieel zwakker wordende positie oftewel een negatieve tendens in de administratie.

Zekerheden

Schriftelijke bevestigingen van belanghebbenden.

Afkortingenlijst

Om de leesbaarheid van het onderzoeksrapport te verhogen is een lijst met gebruikte afkortingen opgenomen.

Art.	(Wets-)artikel
Btw	Belasting toegevoegde waarde
BW	Burgerlijk Wetboek
Dutch GAAP	Nederlandse Generally accepted accounting principles
EQCR	Engagement Quality Control Review
Lening o/g	Lening opgenomen geld
MKB	Midden- en klein bedrijf
NV COS	Nadere Voorschriften Controle- en Overige Standaarden
RJ	Richtlijnen voor de jaarverslaggeving
SME	Small and Medium Enterprises
Vof	Vennootschap onder firma
VRA	Verzameling Regelgeving Accountancy
W&V	winst-en-verliesrekening

Technisch ontwerp

Algemeen

Het onderzoek is begonnen met een theoretische voorbereiding. Hieronder wordt verstaan: artikelen (deskresearch) uit de accountancybranche doorlezen en de regelgeving bestuderen omtrent discontinuïteit en liquidatiegrondslagen. Verder werd er met verschillende collega's en specialisten contact gezocht (fieldresearch). Hen werd gevraagd naar hun kennis omtrent liquidatiegrondslagen, discontinuïteit en het verschil met de nieuwe regeling. Deze informatie is geanalyseerd en vastgelegd in het verslag. Ook werd er gezocht naar reeds opgestelde jaarverslagen en jaarrekeningen. De uitkomsten van het onderzoek werden getoetst op de jaarrekeningen. De jaarrekeningen/jaarverslagen werden gekozen op een aantal criteria. De criteria zijn een negatief eigen vermogen, verliessituaties en jaarrekeningen op liquidatiegrondslagen. Tijdens het onderzoek kwamen er bevindingen naar voren. Deze bevindingen werden getoetst op de reeds opgestelde jaarrekeningen. Aan de hand van deze toetsing werd er gekeken of de jaarrekening volgens de juiste grondslagen gewaardeerd is.

De NV COS zal ook bestudeerd worden. Er zal onderzocht worden of de werkzaamheden van de accountant met betrekking op discontinuïteit binnen de voorschriften passen voor het samenstellen.

Overzicht per deelvraag

Deelvraag 1, wat zijn liquidatiegrondslagen en wanneer dient er te worden gewaardeerd op liquidatiewaarde is een gecombineerde vraag. Het eerste deel werd voornamelijk door middel van literatuuronderzoek beantwoord. Boeken die in de literatuurlijst vermeld staan, werden geraadpleegd. Wanneer gewaardeerd moet worden op liquidatiewaarde is gedeeltelijk een beschrijvende en anderzijds een adviserende vraag. Alleen literatuuronderzoek was hier niet voldoende, omdat de grens van continuïteit en discontinuïteit lastig te bepalen was. Om de grens harder te maken werd er contact opgenomen met collega's. De vraag over de nieuwe Richtlijn voor de Jaarverslaggeving is een vraag die beantwoordt kon worden door artikelen te raadplegen. Deze artikelen waren deels beschikbaar gesteld door Deloitte. Ook artikelen die geschreven zijn door andere accountantskantoren werden geraadpleegd.

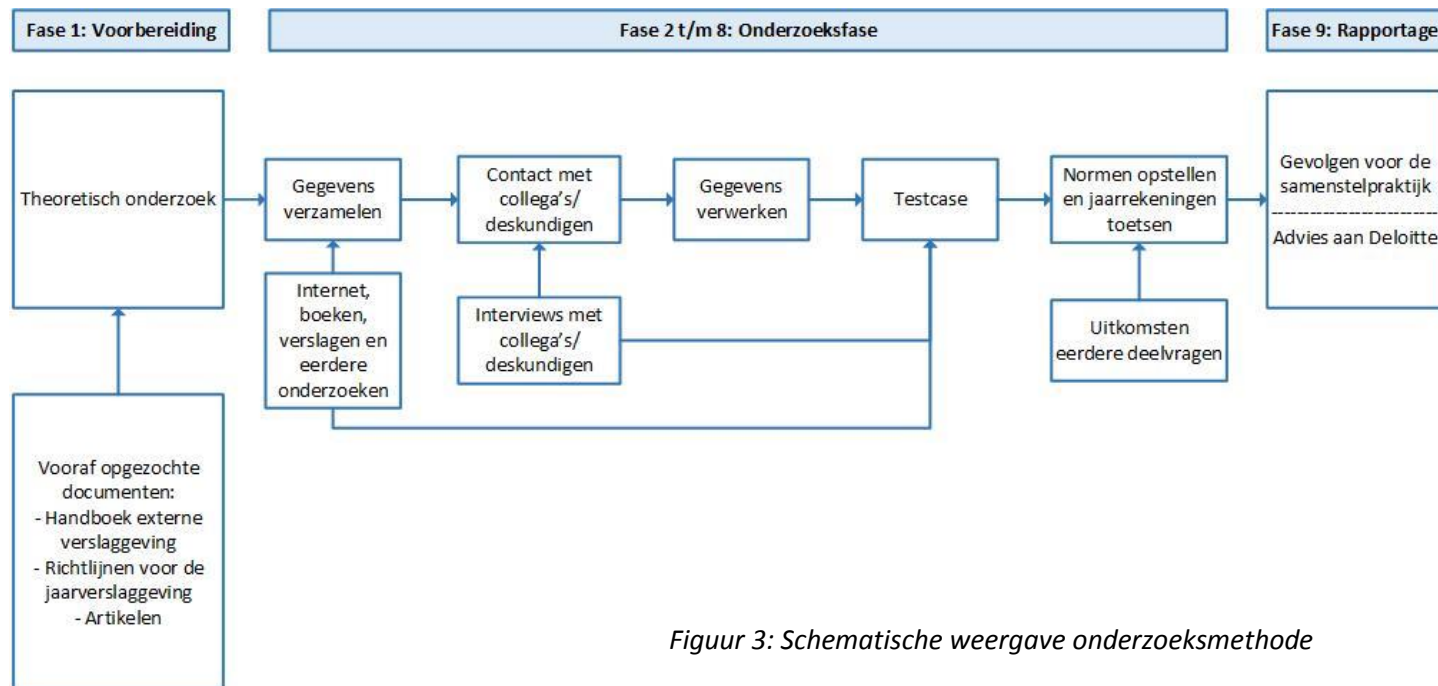
Als de onderneming stagnerende resultaten heeft of zelfs verlies draait, zal de accountant de onderneming kunnen adviseren omtrent de toekomst. Wanneer grijpt de accountant in om de klant te helpen met de extra werkzaamheden die een eventueel faillissement kan voorkomen? Deze vraag is een adviserende vraag en werd met behulp van interviews beantwoord. Er werd contact opgenomen met collega's die een situatie van liquidatie hebben meegemaakt, maar ook met collega's die zo'n situatie nog niet hebben meegemaakt. Hen werd gevraagd wat hun visie is over de grens. Voor de vraag over de werkzaamheden, die de accountant uit moet voeren indien de onderneming failliet is of dreigt te gaan, is contact opgenomen met directe collega's. Zij konden het proces uitleggen wat van de accountant verwacht wordt.

De jaarrekening dient aangepast te worden op liquidatiegrondslagen, maar welke gegevens veranderen als gevolg hiervan in de jaarrekening? Door middel van een jaarrekening op liquidatiewaarde, het handboek voor externe verslaggeving en de Richtlijnen voor Jaarverslaggeving werd een antwoord geformuleerd op deze vraag. Mede door een testcase zullen de veranderingen aan bod komen.

De praktijktoetsing ging over de opgestelde normen gedurende het onderzoek. Met deze normen werden de gekozen jaarrekeningen bekeken of de jaarrekeningen volgens de nieuwe regelgeving opgesteld zijn. De jaarrekeningen werden gekozen op een aantal criteria. De criteria waren: een verplichte toelichtende paragraaf in de samenstellingsverklaring, de continuïteitsparagraaf,

liquidatiewaarde en eventueel jaarrekeningen met een negatief eigen vermogen en/of negatief resultaat.

De laatste deelvraag ging over de Nadere Voorschriften Controle en Overige Standaarden 4410 en de opdrachtbevestiging. Deze vraag kon niet enkel beantwoord worden door literatuuronderzoek. Er werd een contactmoment ingepland met collega's die specifieke kennis hebben over dit onderwerp.

Figuur 3: Schematische weergave onderzoeksmethode

Leeswijzer

Dit onderzoeksrapport wordt geopend met een theoretisch kader. De eerste vier deelvragen worden hierin beantwoord. Hoofdstuk 1 gaat over de liquidatiegrondslagen. Informatie die in dit hoofdstuk naar voren komt, gaat over de administratieplicht, een korte toelichting over grondslagen en een introductie over discontinuïteit en liquidatiegrondslagen. Vervolgens worden de nieuwe ontwerprichtlijnen toegelicht. Voor wie gelden deze richtlijnen? Wanneer moet er gewaardeerd worden op liquidatiegrondslagen? Hoe worden de liquidatiegrondslagen verwerkt? Dit zijn de vragen die beantwoord worden in hoofdstuk 2. De werkzaamheden van de accountant bij een klant die financieel achteruitgaat worden beschreven in hoofdstuk 3. Ook wordt de zorgplicht van de accountant kort belicht. Hoofdstuk 4 is gereserveerd voor de werkzaamheden van de accountant bij een klant waar sprake is van discontinuïteit. Na deze vier hoofdstukken worden de onderzoeksresultaten gepresenteerd. Deze onderzoeksresultaten worden toegelicht door middel van drie hoofdstukken. Het eerste hoofdstuk van de onderzoeksresultaten heet: Het effect op de jaarrekening. Hierin worden verschillen met een jaarrekening op continuïteitsgrondslagen genoemd. Ook is er een case opgenomen om de verschillen te verduidelijken. De reeds opgestelde jaarrekeningen zijn bestudeerd en de verbeterpunten zijn genoemd in hoofdstuk 6. Het laatste hoofdstuk voor de onderzoeksresultaten is hoofdstuk 7. Dit hoofdstuk gaat over de opdrachtbevestiging. Er wordt gekeken of de aanvullende werkzaamheden in de opdrachtbevestiging passen. De definitie van samenstellingsopdrachten wordt nader toegelicht. De conclusies en het advies worden in het laatste hoofdstuk vermeld.

1.Theoretisch kader

1.1 Liquidatiegrondslagen

In dit hoofdstuk wordt het onderwerp liquidatiegrondslagen geïntroduceerd. De administratie- en jaarrekeningplicht worden besproken. Continuïteit en discontinuïteit worden toegelicht. De vraag die in dit hoofdstuk beantwoordt zal worden is: Wat zijn liquidatiegrondslagen en wanneer moet er gewaardeerd worden op liquidatiegrondslagen?

1.1.1 Administratie- en jaarrekeningplicht

Ieder bedrijf of een ieder die een zelfstandig beroep uitoefent, is verplicht om een administratie te voeren en de achterliggende gegevens te bewaren (Wetsteksten, 2014). “De administratie dient op dusdanige wijze bewaard te worden, zodat te allen tijde de rechten en verplichtingen van de onderneming kunnen worden gekend” (Wetsteksten, 2014, Art. 10 BW 2).

Artikel 10 lid 2 BW 2 vermeldt dat de rechtspersoon binnen zes maanden na het einde van het boekjaar de balans en de winst-en-verliesrekening dient op te stellen. De jaarrekeningplicht vloeit voort uit deze regelgeving. Ondernemingen stellen een jaarrekening op om interne en externe partijen² te informeren.

Artikel 360 lid 1 BW 2 impliceert dat de jaarrekeningplicht niet geldt voor een eenmanszaak en een vennootschap onder firma (verder v.o.f.), uitgezonderd de vennootschap onder firma die valt onder artikel 360 lid 2 BW 2. Indien een eenmanszaak besluit om een jaarrekening op te stellen is het niet verplicht om de jaarrekening op te stellen volgens Titel 9 BW 2. “De jaarwinst moet worden bepaald volgens goed koopmansgebruik, met inachtneming van een bestendige gedragslijn die onafhankelijk is van de vermoedelijke uitkomst” (Inkomstenbelasting artikel 3.25). Goed koopmansgebruik is in feite in overeenstemming met de normen door het maatschappelijk verkeer als aanvaardbaar worden beschouwd. Dit verwijst indirect naar Titel 9 BW 2. Een besloten vennootschap en een naamloze vennootschap zijn echter wel verplicht jaarlijks een jaarrekening op te stellen en deze te publiceren bij het handelsregister. De inhoud van de te publiceren stukken hangt af van de grootte van de rechtspersoon. Tot welke grootte de rechtspersoon behoort, is vastgelegd in artikel 396 BW 2 en artikel 397 BW 2. Voor de rechtspersonen die vallen onder de categorie klein en middelgroot, zijn er vrijstellingen voor het publiceren van delen van de jaarrekening. Voor deze vrijstellingen wordt verwezen naar artikel 396 lid 3 tot en met 9 BW 2 en artikel 397 lid 3 tot en met 8 BW 2.

Heeft een onderneming een jaarrekeningplicht indien zij verkeren in een situatie van discontinuïteit? Indien het bevoegde orgaan van de onderneming vrijwillig besluit om de werkzaamheden geheel te beëindigen, zal de vereffeningfase volgen. In de vereffeningfase worden de activa verkocht en worden de schuldeisers en eventueel de aandeelhouder(s) terugbetaald. Tijdens deze fase blijft de onderneming bestaan (Wetsteksten, 2014). In de praktijk zijn er twee opvattingen of de jaarrekening opgesteld moet worden in de vereffeningfase. Dit zijn de gewenste en de wettelijke situatie.

² Interne partijen zijn o.a. aandeelhouders en externe partijen zijn o.a. de fiscus, banken etc.

1. De wettelijke situatie

De benoemde vereffenaar heeft bij een vrijwillige ontbinding dezelfde rechten en plichten als het bestuur (Wetteksten, 2014). Tijdens de vereffeningfase blijft de verplichting tot het publiceren van de jaarrekening ook bestaan totdat de vereffeningfase is afgerond.

2. Gewenste situatie volgens de praktijk (accountants en schuldeisers)

Indien de vereffeningfase is begonnen, zal het bestuur de vereffenaars benoemen. Vaak zullen dit de bestuurders zelf zijn. De taak van de vereffenaar is bestaande activa te gelde te maken en met daaruit voortkomende liquide middelen de schulden af te wikkelen. Tijdens deze fase maakt de vereffenaar een rekening en verantwoording³ en een plan van verdeling⁴. Beide overzichten dient de vereffenaar te publiceren. De jaarrekeningplicht wordt vervangen door de rekening en verantwoording en een plan van verdeling. De jaarrekeningplicht komt te vervallen zodra de vereffeningfase is ingegaan. De jaarrekening aangaande de periode waarin de onderneming failliet gaat hoeft niet meer te worden opgesteld (Schouten & Wawrzyniak, 2011).

In theorie dient opvatting één gehanteerd worden, maar in de praktijk blijkt dit anders te gaan. De jaarrekeningverplichting wordt niet altijd nageleefd in tijden van faillissement. Dit is in strijd met de wet, echter heeft die niet altijd consequenties voor de onderneming. Om beroep te doen op de wet met betrekking tot de jaarrekeningplicht, dient diegene, die beroep wilt doen, een belang te hebben bij het publiceren van de jaarrekening. Vaak is dit niet het geval want de schuldeisers nemen vaak genoegen met een eindbalans. Door de rekening en verantwoording en het plan van verdeling te publiceren, kan elke schuldeiser op de hoogte zijn. De kosten voor het opmaken en publiceren van de jaarrekening zullen in mindering gebracht worden op het vermogen. Hierdoor zullen de schuldeisers minder geld ontvangen. Dat is de voornaamste reden waarom de jaarrekening niet opgesteld en gepubliceerd zal worden (Schouten & Wawrzyniak, 2011).

Wanneer de onderneming vrijwillig wordt ontbonden, heeft de vereffenaar dezelfde rechten en plichten als het bestuur. Indien de onderneming wordt ontbonden door een faillissement, heeft de curator niet dezelfde rechten en plichten als de vereffenaar (Wetteksten, 2014). Wanneer het faillissement is aangevraagd bij de Rechtbank en het faillissement is uitgesproken, wordt er een curator benoemd. De curator zal de baten vereffenen. De curator dient de regels van Burgerlijk Wetboek 2 te volgen, tenzij de regelgeving vermeldt dat deze niet van toepassing zijn in situatie van een faillissement. Indien de onderneming failliet is, stapt het bestuur vaak op. Naar aanleiding van een arrest in 1979 (Jaarrekening Koninklijke Scholten-Honig 1975/1976, 1979) kan een curator niet verplicht worden om een jaarrekening op te stellen. De verantwoordelijkheid voor het opmaken en het publiceren van de jaarrekening berust bij het bestuur voor de periode van de verstreken boekjaren tot aan het uitgesproken faillissement (Uitspraken, 2005).

³ Rekening en verantwoording: hieruit kan men opmaken wat de samenstelling en de grootte is van het eventueel overblijvende vermogen. Deze gegevens zullen in balansvorm worden verwerkt.

⁴ In het plan van verdeling kan men zien welke schuldeisers betaald zijn.

1.1.2 Grondslagen

Bij oprichting worden de grondslagen voor de waardering van activa en passiva en resultaatbepaling gekozen. Indien het bestuur kiest voor de Nederlandse regelgeving dient het bestuur de jaarrekening op te stellen volgens de verslaggevingsregels en de Nederlandse wetgeving. Echter worden de werkzaamheden voor het opstellen van de jaarrekening vaak uitbesteed aan accountants. Met de Nederlandse wetgeving wordt bedoeld, Titel 9, Burgerlijk Wetboek Boek 2. De verslaggevingsregels zijn gebundeld in de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving (hierna RJ). De Nederlandse wetgeving en de RJ vormen samen Dutch GAAP. Dutch Gaap staat voor Dutch Generally Accepted Accounting Principles en is het geheel van de Nederlandse verslaggevingsregels.

In de Nederlandse wetgeving is een overkoepelend begrip geformuleerd waar alle wetten met betrekking tot verslaggeving onder vallen. Het begrip heet het kapstokartikel en luidt volgens artikel 362 lid 1 BW 2 als volgt:

De jaarrekening geeft volgens normen die in het maatschappelijk verkeer als aanvaardbaar worden beschouwd een zodanig inzicht dat een verantwoord oordeel kan worden gevormd omtrent het vermogen en het resultaat, alsmede voor zover de aard van een jaarrekening het toelaat, omtrent de solvabiliteit en de liquiditeit van de rechtspersoon.

De normen die in het maatschappelijk verkeer als aanvaardbaar worden beschouwd staan beschreven in de RJ. Het kapstokartikel beschrijft het doel van de jaarrekening.

De kern van jaarverslaggeving is inzicht geven in de financiële positie, het behaalde resultaat en wijzigingen ten opzichte van voorgaand jaar. De verstrekte informatie kan ondersteunen in het nemen van economische beslissingen van de stakeholders⁵.

1.1.3 Continuïteit en discontinuïteit

Bij het opstellen van de jaarrekening moet worden uitgegaan van de grondbeginselen en basisprincipes, zijnde het continuïteitsbeginsel, het toerekeningsbeginsel, het realisatiebeginsel, het voorzichtigheidsbeginsel, het matchingbeginsel en het stelselmatigheidsbeginsel. Het continuïteitsbeginsel en het toerekeningbeginsel vormen samen de grondbeginselen. De overige genoemde beginselen zijn samen de basisprincipes (Kimenai RA, Manschot RA, & Hoeven RA, Conceptual framework, 2012).

Bij het continuïteitsbeginsel wordt uitgegaan van de continuïteitsveronderstelling. De continuïteitsveronderstelling houdt in dat bij waardering van activa en passiva ervan wordt uitgegaan dat de werkzaamheden van de onderneming duurzaam voortgezet kunnen worden (Wetteksten, 2014). Discontinuïteit is het niet duurzaam voort kunnen zetten van de werkzaamheden en geldt niet wanneer er een afdeling of een deel van de bedrijfsactiviteiten beëindigd wordt. Alleen wanneer de gehele onderneming wordt beëindigd, gelden de liquidatiegrondslagen. Indien de werkzaamheden niet gecontinueerd kunnen worden, komen de continuïteitsveronderstelling en daarmee de continuïteitsgrondslagen te vervallen en dient de accountant de activa en passiva te waarderen op liquidatiegrondslagen (Kimenai RA, Manschot RA, & Hoeven RA, Continuïteitsveronderstelling, 2012).

⁵ Stakeholders zijn belanghebbenden van de onderneming zoals: aandeelhouders, afnemers, kredietverschaffers, werknemers en cetera.

Een onderneming kan naast bovengenoemde situatie ook beëindigd worden door een ontbindingsbesluit van het daartoe bevoegd orgaan. In deze situatie wordt de onderneming vrijwillig ontbonden waarna de periode van vereffening zal volgen.

1.1.4 Waarderen op liquidatiegrondslagen

Een jaarrekening wordt op liquidatiewaarde gewaardeerd indien er sprake is van onontkoombare discontinuïteit of wanneer het bestuur besloten heeft de onderneming te liquideren. Een jaarrekening opstellen op basis van liquidatiegrondslagen kan in verschillende situaties (Kimenai RA C. , Nieuwe ontwerprichtlijnen voor liquidatiegrondslagen, 2013).

Onontkoombare discontinuïteit houdt in dat er geen ander perspectief geschetst kan worden dan dat de onderneming haar werkzaamheden niet kan continueren voor een duurzame periode.

Bij onontkoombare discontinuïteit kan het voorkomen dat er niet voldoende liquide middelen beschikbaar zijn om aan de verplichtingen te kunnen voldoen of dat er sprake is van een negatief eigen vermogen. Ook kan onontkoombare discontinuïteit zich voordoen wanneer een onderneming geen financiering kan verkrijgen (Kimenai RA C. , Nieuwe ontwerprichtlijnen voor liquidatiegrondslagen, 2013).

Het bestuur kan een onderneming vrijwillig beëindigen door een ontbindingsbesluit te nemen. Een ontbindingsbesluit wordt vaak genomen indien het bestuur geen vertrouwen meer heeft in de toekomst. Indien er sprake is van een lege vennootschap of de bodemloze put bv wordt er vaak besloten de onderneming te ontbinden (Kimenai RA C. , Nieuwe ontwerprichtlijnen voor liquidatiegrondslagen, 2013). Het in stand houden van de onderneming kost op dat moment alleen geld. De accountant dient in deze situatie de klant adviseren omtrent eventuele liquidatie. Wanneer de accountant actie onderneemt omtrent advisering over liquidatie, wordt nader besproken in hoofdstuk 1.3 Werkzaamheden van de accountant bij een stagnerende situatie.

Liquidatiegrondslagen is een uitwerking van de verslaggevingsregels waaraan de accountant zich dient te houden bij het opstellen van de jaarrekening. De liquidatiegrondslagen worden gevolgd in een situatie van discontinuïteit of als het bestuur een ontbindingsbesluit neemt. De invulling van de nieuwe regelgeving met betrekking op liquidatiegrondslagen wordt beschreven in hoofdstuk 1.2 De nieuwe richtlijnen.

1.2 De nieuwe richtlijnen voor liquidatiegrondslagen

In de jaareditie 2013 zijn voor het eerst ontwerpbevestigingen opgenomen hoe de liquidatiegrondslagen ingevuld moeten worden. De RJ geeft een beknopte uitwerking van de onduidelijkheden over liquidatiegrondslagen. De onduidelijkheden gaan over welke ondernemingen deze regelgeving mogen toepassen, wanneer deze regelgeving wordt toegepast, hoe de regelgeving verwerkt moet worden en hoe de overgang naar liquidatiegrondslagen verwerkt wordt. De centrale vraag in dit hoofdstuk luidt: Wat houden de nieuwe richtlijnen van de Richtlijnen van de jaarverslaggeving 170 in? De ontwerpbevestiging heeft in de jaareditie 2014 de status richtlijn gekregen in plaats van de ontwerpverplichting.

1.2.1 Welke ondernemingen

Niet voor iedere onderneming geldt de nieuwe richtlijn. De Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving voor de kleine rechtspersonen alsmede de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving voor de grote en middelgrote rechtspersonen vermelden beide dat de nieuwe ontwerpverplichting niet van toepassing is op ondernemingen die zijn opgericht voor een bepaalde tijd en naar verwachting kunnen voldoen aan al haar verplichtingen of als het bevoegde orgaan na oprichting besluit de werkzaamheden voor een bepaalde tijd voor te zetten (Raad voor de Jaarverslaggeving, 2014) (Raad voor de Jaarverslaggeving, 2014). Voor ondernemingen die niet behoren tot deze scenario's (oprichting voor een bepaalde tijd en kunnen voldoen aan de verplichting), zijn deze ontwerpverplichtingen van toepassing. Indien de onderneming opgericht is voor een bepaalde tijd, staat de datum voor ontbinding vast in de oprichtingsakte.

1.2.2 Wanneer?

Om te bepalen of de jaarrekening opgesteld dient te worden op basis van het continuïteitsbeginsel dient de situatie waarin de onderneming verkeert nauwkeurig bekeken te worden. De volgende vier situaties kunnen zich voordoen met betrekking tot continuïteit:

Situatie 1: Geen twijfel omtrent de continuïteit

Er bestaat geen twijfel omtrent de continuïteit. De rechtspersoon krijgt in deze situatie geen signalen om te twijfelen over de continuïteit. Voorbeelden van signalen kunnen zijn: verlies lijden, een negatief of gering eigen vermogen of de vreemdvermogensverschaffers stoppen de financiering. De rechtspersoon wordt gewaardeerd op continuïteitsgrondslagen, wat ook wel going concern principe wordt genoemd. Extra toelichtingen met betrekking tot continuïteit zijn niet verplicht bij het opstellen van de jaarrekening (Kimenai RA, Manschot RA, & Hoeven RA, Continuïteitsveronderstelling, 2012).

Situatie 2: Gereede twijfel omtrent continuïteit

Het begrip gereede twijfel komt overeen met een ernstige onzekerheid. Er is sprake van gereede twijfel indien de rechtspersoon niet meer op eigen kracht aan al zijn verplichtingen kan voldoen. In deze situatie zal er gekeken worden of er financiële hulp van belanghebbenden aangetrokken kan worden. Als er een reële kans bestaat dat de onderneming zijn werkzaamheden kan continueren, dient de jaarrekening opgesteld te worden op basis van de continuïteitsgrondslagen. Echter het bestuur dient in de toelichting te vermelden in welke situatie de onderneming verkeert en dat de continuïteitsveronderstelling in gevaar is gekomen met daarbij de invloed op het vermogen en resultaat.

Indien er geen reële kans bestaat dat de rechtspersoon de werkzaamheden kan voortzetten, zal de jaarrekening opgesteld worden door te waarderen op liquidatiegrondslagen (Kimenai RA, Manschot RA, & Hoeven RA, Continuïteitsveronderstelling, 2012).

Situatie 3: Onontkoombare discontinuïteit

Er is sprake van onontkoombare discontinuïteit wanneer de werkzaamheden niet gecontinueerd worden voor een duurzame periode (Raad voor de Jaarverslaggeving, 2013) (Raad voor de Jaarverslaggeving, 2014). Oorzaak van discontinuïteit kan zijn dat er geen hulp van belanghebbenden aangetrokken kan worden of het bestuur heeft besloten de rechtspersoon te liquideren. De continuïteitsveronderstelling komt te vervallen en de jaarrekening dient opgesteld te worden volgens de liquidatiegrondslagen (Kimenai RA, Manschot RA, & Hoeven RA, Continuïteitsveronderstelling, 2012).

Situatie 4: Ontbindingsbesluit

Niet alleen bij onontkoombare discontinuïteit wordt de jaarrekening opgesteld volgens liquidatiegrondslagen. Wanneer het daartoe bevoegde orgaan besluit de werkzaamheden van de onderneming te beëindigen, met uitzondering van de onderneming waarvan het bestuur vooraf besluit de onderneming te beëindigen, wordt de jaarrekening eveneens opgesteld volgens de liquidatiegrondslagen. Het verschil tussen beide is het moment van het besluit. In deze situatie gaat het om ondernemingen waarvan niet vooraf (bij oprichting) is besloten op welke datum de onderneming ophoudt te bestaan. De jaarrekening dient opgesteld te worden op basis van liquidatiegrondslagen. Indien de onderneming vrijwillig besluit de onderneming te beëindigen en verwacht wordt dat de baten de verplichtingen overstijgen, dient er niet gewaardeerd te worden op liquidatiewaarde (Raad voor de Jaarverslaggeving, 2014).

Indien er twijfels zijn over de continuïteit, dient er een verwachting te worden geschetst. Het is in eerste instantie de verplichting van het bestuur om de inschattingen te maken omtrent discontinuïteit. Het bestuur kan de accountant te hulp vragen bij het maken van de inschattingen. De accountant zal alert zijn op bepaalde signalen vanuit de onderneming. Enkele signalen kunnen zijn: negatieve kasstromen, toenemende ouderdom van de crediteuren, oplopende krediettermijn of het ontslag van bestuursleden. Mits het bestuur van mening is om de jaarrekening te waarderen volgens continuïteitsgrondslagen, zal de accountant nadrukkelijk naar de reden vragen (Onzenoort RA, 2008).

1.2.3 Hoe?

Het doel van een jaarrekening opstellen op basis van de liquidatiegrondslagen is het geven van inzicht in het liquidatiesaldo. Het liquidatiesaldo geeft het bedrag weer dat de onderneming na afwikkeling van de verplichtingen overhoudt of tekortkomt. Om het liquidatiesaldo te berekenen dienen de nieuwe ontwerprichtlijnen gevolgd te worden. Opgemerkt dient te worden dat het toerekeningsbeginsel niet meer van toepassing is (Kimenai RA C., Nieuwe ontwerprichtlijnen voor liquidatiegrondslagen, 2013) omdat een balans op liquidatiewaarde alle activa bevat die te gelde gemaakt kunnen worden. Ook worden alle schulden opgenomen.

Activa

Het begrip activa wordt gedefinieerd als: “Een uit een gebeurtenis in het verleden voortkomend middel, waarover de onderneming de beschikkingsmacht heeft en waaruit de in de toekomst naar verwachting economische voordelen naar de onderneming zullen vloeien” (Kimenai, Manschot en Smittenberg, 2013, p. 68). Het kan voorkomen dat bepaalde bezittingen niet zijn geactiveerd. Deze bezittingen voldoen niet aan het activeringscriteria. De activeringscriteria zijn: de waarschijnlijkheid dat de toekomstige economische voordelen naar de rechtspersoon zullen vloeien en dat de kostprijs of de waarde van het actief op een betrouwbare wijze kan worden vastgesteld (Kimenai RA, Manschot RA, & Hoeven RA, Materiële vaste activa, 2012). Indien de balans opgesteld wordt volgens liquidatiegrondslagen dienen alle activa geactiveerd te worden die afzonderlijk van elkaar verkocht zullen worden. Deze hoeven niet te voldoen aan de activeringscriteria (Kimenai RA C. , Nieuwe ontwerprichtlijnen voor liquidatiegrondslagen, 2013).

Activa dienen te worden gewaardeerd volgens de directe opbrengstwaarde. De directe opbrengstwaarde wordt ook wel de liquidatiewaarde genoemd. Volgens Besluit actuele waarde wordt er onder directe opbrengstwaarde het volgende verstaan: “het bedrag waartegen een actief maximaal kan worden verkocht, onder aftrek van de nog te maken kosten” (Besluit actuele waarde, 2013, Art 5).

Het kan voorkomen dat een activum voor een hogere prijs verkocht wordt dan de boekwaarde. Deze waardevermeerdering zal verwerkt worden in een herwaarderingsreserve. Wanneer de waardevermeerdering plaats vindt zal deze verwerkt worden in de winst-en-verliesrekening. Voor het deel dat de waardevermeerdering invloed heeft op de winst wordt de herwaarderingsreserve gecrediteerd (Raad voor de Jaarverslaggeving, 2014).

Passiva

De RJ 115.105 definieert de activeringscriteria als volgt:

Schulden en voorzieningen moeten worden gepassiveerd, wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling van een bestaande verplichting gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen die economische voordelen in zich bergen en de omvang van het bedrag waartegen de afwikkeling zal plaatsvinden op betrouwbare wijze kan worden vastgesteld.

Voor het opnemen van vreemd vermogen bij liquidatiegrondslagen bestaat er geen verschil met de continuïteitsgrondslagen. Dezelfde schulden en voorzieningen worden opgenomen als bij de continuïteitsgrondslagen omdat de verplichting nog steeds bestaat. Wanneer er sprake is van een overeenkomst tussen schuldeiser en de onderneming omtrent kwijtschelding, wordt de schuld niet op de balans opgenomen.

Passiva dienen gewaardeerd te worden tegen de bedragen die noodzakelijk zijn om de posten contractueel af te wikkelen. Schulden zullen gewaardeerd worden op nominale waarde. Het gevolg is dat er geen waardedaling verwerkt wordt (Kimenai RA C. , Nieuwe ontwerprichtlijnen voor liquidatiegrondslagen, 2013).

Overlopende activa en passiva

Bij waardering op liquidatiegrondslagen worden de overlopende posten voor de verwachte kosten en opbrengsten opgenomen. Dit zijn de verwachten kosten voor het liquideren en verwachte exploitatieopbrengsten (Kimenai RA C. , Nieuwe ontwerprichtlijnen voor liquidatiegrondslagen, 2013).

1.2.4 De overgang

De jaarrekening dient, voor de vergelijkbaarheid, opgesteld te zijn op basis van dezelfde grondslagen als voorgaande jaren. Wanneer de grondslagen van een jaarrekening worden veranderd, is er sprake van een stelselwijziging. De posten in de jaarrekening worden bij een stelselwijziging anders gewaardeerd dan in voorgaande jaren (Epe RA & Koetzier, Schattingswijzigingen en stelselwijzigingen, 2011).

Artikel 384 lid 6 BW 2 vermeldt dat een stelselwijziging toegestaan is indien er een gegronde reden is. Enkele voorbeelden van een gegronde reden zijn: een voorkeur in de wet of in de Richtlijn voor de Jaarverslaggeving, een stelsel dat in de desbetreffende bedrijfstak algemeen gebruikelijk is of aansluiting bij internationale opvattingen. Daarentegen is een stelselwijziging verplicht indien de wet dat vereist, de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving dat verlangen of de wijziging leidt tot een belangrijke verbetering van het inzicht dat de jaarrekening geeft.

Indien een onderneming overgaat van de continuïteitsgrondslagen naar liquidatiegrondslagen, houdt dat in dat er een stelselwijziging plaats zal vinden. De stelselwijziging dient op prospectieve wijze verwerkt te worden. Bij prospectieve verwerking worden de liquidatiegrondslagen aan het begin van het huidige boekjaar toegepast en worden de cijfers van het voorgaande jaar niet herrekenend. Prospectieve wijze is toekomstgericht en verandert de cijfers van voorgaande jaren niet. Doordat er geen herrekening plaatsvindt van het vorige boekjaar, kunnen verschillen ontstaan met de boekwaarde op continuïteitsgrondslagen. Deze verschillen dienen te worden verwerkt in de winst-en-verliesrekening. Discontinuïteit kan gevolgen hebben voor het vermogen en het resultaat. In de toelichting onder de algemene grondslagen dient te worden opgenomen:

De feiten en omstandigheden die hebben geleid tot discontinuïteit, de beschrijving van het liquidatieplan, de methoden en de belangrijke veronderstellingen die zijn gehanteerd bij de waardering op liquidatiebasis en de daarbij behorende onzekerheden, de waardeveranderingen die zijn verwerkt via de winst-en-verliesrekening en tot slot de aard en bedragen van de in de balans opgenomen kosten en opbrengsten tot de verwachte datum van afwikkeling. (Raad voor de jaarverslaggeving, RJ 170.208)

Ook de gegronde reden voor de stelselwijziging en het gevolg voor het vermogen en resultaat dienen te worden opgenomen in de toelichting (Kimenai RA C. , Nieuwe ontwerprichtlijnen voor liquidatiegrondslagen, 2013).

Het moment waarop de stelselwijziging plaats zal vinden, is soms lastig te bepalen. Indicatoren voor het moment van de overgang naar liquidatiegrondslagen zijn als het bestuur besloten heeft te onderneming te gaan liquideren, er een externe partij heeft besloten (faillissement) en het moment dat er geen financiering verkregen kan worden.

1.3 Werkzaamheden accountant bij stagnerende situatie

Voorafgaand aan discontinuïteit gaat een periode van financiële achteruitgang. De werkzaamheden van de accountant in een situatie van stagnerende cijfers worden in dit hoofdstuk beschreven en het begrip stagnerende cijfers wordt gedefinieerd. De indicatoren om stagnerende cijfers te constateren worden besproken. Ook komt de zorgplicht aan bod. In dit hoofdstuk wordt de vraag, wanneer en hoe grijpt de samenstellende accountant in bij een klant waar de resultaten stagneren en kunnen leiden tot een faillissement, beantwoord.

1.3.1 financiële positie

De werkzaamheden van een samenstellende accountant bestaan uit het verzorgen van de financiële en fiscale rapportages. Bij een samenstellingsopdracht in het algemeen worden gedetailleerde gegevens omgezet in een begrijpelijke, vergelijkbare en overzichtelijke vorm, zoals een balans, een winst-en-verliesrekening en een overzicht voor de belastingaangifte. De aangeleverde gegevens worden maandelijks, per kwartaal of jaarlijks in de administratie verwerkt. De accountant dient bij het verwerken van de cijfers indicatoren van stagnerende cijfers te herkennen. Het begrip stagnerende cijfers is te definiëren als een zwakker wordende financiële positie oftewel een negatieve tendens. Geen groei of een gelijkblijvende trend⁶ kan aanleiding zijn voor een verslechterde financiële positie. Een negatieve tendens kan vroegtijdig worden geconstateerd door middel van indicatoren.

1.3.2 Indicatoren

De indicatoren om een negatieve tendens te signaleren kunnen verdeeld worden in twee categorieën. Dat zijn de financiële indicatoren en de interne/externe indicatoren.

Financiële indicatoren	Interne/externe indicatoren
Achterblijvende omzet bij gelijkblijvende kosten (negatieve resultaten)	Geen mogelijkheden om snel op de markt in te spelen (aanpassingsvermogen ontbreekt)
Lagere brutomarge	Verhoogd personeelsverloop
Oplopende crediteurensaldo	Ontslag van bestuursleden
Oplopende voorraden	Hoog ziekteverzuim
Oplopende schulden aan de belastingdienst	Verliezen van belangrijke klanten
Verslechterde ratio's (liquiditeit, solvabiliteit en de rentabiliteit)	Bepaalde fase van de levenscyclus van een product/dienst
Negatieve operationele kasstromen	Toenemende concurrentie
Negatief eigen vermogen	Moeilijker inkopen kunnen doen
Een lagere Altman Z-score	
Grote afwijkingen ten opzichte van voorgaand jaar	

Figuur 4: Financiële en interne/externe indicatoren

De categorie financiële indicatoren kan de accountant constateren door zijn professioneel kritische houding tijdens het verwerken van de administratie. Professioneel kritische houding is een samenkomst van de verkregen informatie goed beoordelen, een professionele houding naar de klant toe, duidelijk communiceren, klantbetrokkenheid en al het overige wat het maatschappelijk verkeer verwacht hoe de accountant zich dient te gedragen. De accountant zal de interne/externe indicatoren niet direct kunnen

⁶ Trend is een langetermijnbeweging

constateren en de signalen zullen met behulp van het bestuur bevestigd kunnen worden. Deze factoren hebben vaak te maken met ondernemingseigenschappen/producteigenschappen, zoals het aanpassingsvermogen van de onderneming of met externe partijen zoals leveranciers, banken en afnemers. Wanneer de personeelskosten dalen, kan de accountant navragen wat de oorzaak is van de dalende personeelskosten. Enkele financiële indicatoren zullen worden toegelicht.

Achterblijvende omzet

Wanneer de omzet achterblijft ten opzichte van vorig jaar en de kosten gelijk blijven, is het gevolg dat de winst daalt of zelfs resulteert in een verlies. De situatie kan zich ook andersom voordoen. Namelijk gelijk blijvende omzet bij toenemende kosten. Deze situatie doet zich vaak voor wanneer de financiële positie van de onderneming een omwenteling maakt van positief naar negatief.

Brutomarge

De onderneming kan een lagere brutomarge hanteren. Dit kan komen doordat de kosten voor het produceren of voor het inkopen gestegen zijn. De onderneming kan er zelf ook toe beslissen om de brutomarge in procenten te verlagen: daardoor kan de verkoopprijs dalen en wat door het meer verkopen van producten kan resulteren in een hogere omzet.

Ratio's

Om te beoordelen of de financiële positie van de onderneming gezond⁷ is, kunnen er ratio's berekend worden. Dit zijn kengetallen die mee kunnen wegen om te bepalen of er een negatieve tendens aanwezig is. De ratio's die onder andere berekend kunnen worden zijn de liquiditeit, de solvabiliteit en de rentabiliteit. De liquiditeit wordt berekend om vast te stellen of aan de (direct opeisbare) lopende betalingsverplichtingen voldaan kan worden. Of de liquiditeit positief is, kan niet direct worden gezegd, want dit hangt af van de branche waarin zij werkzaam zijn. De liquiditeit kan berekend worden met de quick ratio en de current ratio. Bij de berekening van de quick ratio worden voorraden niet meegenomen. De reden hiervoor is dat bepaalde soorten producten niet snel zijn om te zetten in geldeenheden, bijvoorbeeld auto's. Algemeen wordt een uitkomst 1,5 à 2 als voldoende geschat (Epe RA & Koetzier, Externe verslaggeving: relaties met andere vakgebieden en ontwikkeling, 2011). De normen hangen bij elke ratio af van in welke branche de onderneming opereert en in welke fase (Opstart, groeifase, volwassenheid, verzadiging of teruggangfase) de onderneming verkeert (Muilwijk, n.d.). De solvabiliteit heeft als doel door middel van een berekening aan te kunnen tonen of de onderneming in staat is om aan al haar verplichtingen te kunnen voldoen. Deze berekening wordt vaak door banken gehanteerd om te veronderstellen dat de onderneming in liquidatie haar schulden kan afwikkelen. De norm voor de uitkomst hangt af van de branche van de onderneming. In het jaar 2013 hebben 42% van de kleine ondernemingen en 59% van de middelgrote onderneming de financiering niet verkregen. Bij 11% van de afwijzingen was een te lage solvabiliteit de reden (Braaksma, Verhoeven, Smit, & Span, 2013). De rentabiliteit kan berekend worden om te beoordelen of de onderneming met het geïnvesteerd vermogen winstgevend is. Met de rentabiliteit wordt de verhouding berekend tussen de winst en het vermogen waarmee die opbrengst is verkregen.

⁷ Een onderneming heeft een gezonde financiële positie als zij in staat is om aan haar verplichtingen kan voldoen.

Banken hebben geen harde eisen om als onderneming financieel gezond verklaard te worden. Banken zoals Rabobank gebruiken branchegegevens en nemen van deze cijfers het gemiddelde. De ratio's de onderneming worden vergeleken met de branchecijfers. De bank houdt ook rekening met de zekerheden. De email van een medewerker van de Rabobank is geanonimiseerd opgenomen in bijlage A.

Hieronder vindt u een korte uitwerking van de bovengenoemde ratio's.

Liquiditeit		Uitkomst
- Current ratio	Vlottende activa / kortlopende schulden	0,96
- Quick ratio	(Vlottende activa - voorraden) / kortlopende schulden	0,40
Solvabiliteit		
	Totale activa / vreemd vermogen	20%
	Eigen vermogen / vreemd vermogen	-80%
Rentabiliteit		
- Totaal vermogen	Winst voor belasting / gemiddeld totaal vermogen	-83%
- Eigen vermogen	Nettowinst / gemiddeld eigen vermogen	29%
Gegevens uit de balans 2013		
Vaste activa	€ 419.000,00	Eigen vermogen € (14.412.000,00)
Vlottende activa incl. voorraden	€ 3.200.000,00	Vreemd vermogen lang € 14.704.000,00
		Vreemd vermogen kort € 3.327.000,00
	€ 3.619.000,00	€ 3.619.000,00
Voorraden	€ 1.869.000,00	
Gegevens uit de winst-en-verliesrekening		Gegevens uit de balans 2012
Winst voor belasting	€ (3.751.000,00)	Eigen vermogen € (11.711.000,00)
Nettowinst	€ (3.750.000,00)	Vreemd vermogen € 17.126.000,00

Figuur 5: Ratio's

De liquiditeit is niet voldoende om aan haar kortlopende schulden te voldoen. Wanneer de uitkomst van deze berekeningen exact 1 is, betekent dit dat er evenveel vlottende activa als kortlopende schulden zijn. De voorraad zal bij een gedwongen uitverkoop voor minder dan de waarde die gewaardeerd staat op de balans worden verkocht. Daarom is een uitkomst van 1,5 gehanteerd.

Negatieve operationele kasstroom

Een kasstroomoverzicht laat de feitelijke geldstromen van de onderneming zien en bestaat uit drie onderdelen de operationele, investerings- en financieringsactiviteiten (Raad voor de Jaarverslaggeving, 2013). Een kasstroomoverzicht is niet voor elke onderneming verplicht om deze op te stellen. Voor middelgrote en grote ondernemingen is het opnemen van een kasstroomoverzicht in de jaarrekening verplicht (Raad voor de Jaarverslaggeving, 2013). De geldstromen van de bedrijfsactiviteiten komen terug in de operationele kasstromen. Wanneer de onderneming meer uitgaven heeft dan dat er inkomsten zijn, resulteert dit in een negatieve uitkomst. Dit is een signaal voor stagnerende cijfers.

De Altman Z-score

De Altman Z-score is een voorspelling of de onderneming te maken zal krijgen met een faillissement. De Altman Z-score is in 1968 ontwikkeld door Edward Altman en wordt vaak door banken en beleggingsinstellingen gebruikt om het risico te bepalen of het bedrijf failliet gaat (The Altman Z-Score: Is it possible to predict corporate bankruptcy using a formula?, n.d.). De Altman Z-score kan bepaald worden door een rekenmodel in te vullen. Het rekenmodel maakt gebruik van financiële informatie die vaak letterlijk in de jaarrekening te vinden is (Skuzet, n.d.).

De vier varianten zijn:

- Publieke productiebedrijven
- Publiek verhandelde niet-productiebedrijven
- Private ondernemingen
- Bedrijven in ontwikkelingslanden die in opkomst zijn

De Z-score hangt af van vermenigvuldigingsfactor en een aantal variabelen. De normen die aan de Z-score verbonden zijn is 1,23 en 2,9. Als de uitkomst onder de 1,23 komt is het risico sterk aanwezig dat de onderneming failliet gaat. De kans dat de onderneming failliet zal gaan is minimaal bij een uitkomst hoger dan 2,9. Elke uitkomst hoger dan 1,23 en lager dan 2,9 is een twijfelgeval. De variabelen zijn het werkkapitaal, de totale bezittingen, de ingehouden winst, de boekwaarde van de bezittingen, de boekwaarde van de schulden, de omzet en als laatste de winst voor belasting en interest. Deze onderneming heeft een negatief eigen vermogen en lijdt verlies. Verwacht wordt dat de Z-score onder de 1,23 uitkomt (Skuzet, n.d.). De formule is als volgt:

$$Z\text{-score} = 0,717 * \frac{\text{Werkkapitaal}}{\text{Totale bezittingen}} + 0,847 * \frac{\text{Totaal ingehouden winst}}{\text{Totale bezittingen}} + 3,107 * \frac{\text{Winst voor belasting en interest}}{\text{Totale bezittingen}} + 0,420 * \frac{\text{Boekwaarde van de bezittingen}}{\text{Boekwaarde van de schulden}} + 0,998 * \frac{\text{Omzet}}{\text{Totale bezittingen}}$$

Aan de hand van onderstaand voorbeeld wordt de private onderneming uitgewerkt.

Private ondernemingen				
Som		Uitkomst	Vermendigvuldigingsfactor	Uitkomst
werkkapitaal/ totale bezittingen		-0,03	0,717	-0,02
Totaal ingehouden winsten/ totale bezittingen		0,00	0,847	0,00
Winst voor bealstingen en interst/ totale bezittingen		-1,04	3,107	-3,22
Boekwaarde van de bezittingen / boekwaarde van de schulden		0,20	0,42	0,08
Omzet / totale bezittingen		1,01	0,998	1,00
			Z-score	-2,15
Waarden balans en winst-en-verlies				
Werkkapitaal	€	(127.000)		
Totale bezittingen	€	3.619.000		
Totaal inghouden winst	€	-		
Winst voor belastingen en interest	€	(3.751.000)		
Boekwaarde van de bezittingen	€	3.619.000		
Boekwaarde van de schulden	€	18.031.000		
Omzet	€	3.643.643		

Figuur 6: Z-score

De Z-score is negatief. Het is onwaarschijnlijk dat de onderneming kan overleven. Het verlies is verdubbeld in het jaar 2013. De accountant kan niet volledig vertrouwen op deze berekening, maar deze wel gebruiken als hulpmiddel (Skuzet, n.d.).

Wanneer de accountant één van de eerdergenoemde signalen (financiële indicatoren) of een afwijking in de cijfers in negatieve zin ten opzichte van vorig jaar of met de begroting constateert, dient dit besproken te worden met de klant. De accountant kan de stagnerende cijfers met de klant behandelen tijdens de bespreking van de periodieke rapportages, bij de bespreking van de jaarrekening of direct na het signaleren van de indicatoren. De voorkeur gaat uit naar het bespreken zodra de signalen zijn geconstateerd.

De accountant dient zodoende proactief te handelen. De klant kan de negatieve trend trachten om te zetten in positieve resultaten. Als de financiële rapportage jaarlijks wordt opgemaakt en de accountant signaleert tijdens het opmaken van deze rapportages een negatieve tendens, dan is er al een aantal maanden verstreken van het volgende boekjaar. De accountant dient de administratie op te vragen tot en met heden. De gegevens over het volgende boekjaar kunnen inzicht geven of de negatieve trend aanhoudt. De klant kan door middel van de tussentijdse cijfers constateren of er maatregelen getroffen moeten worden. Aan deze werkzaamheden kunnen extra kosten voor de klant verbonden zitten. Indien de klant dit wenst kan de accountant een advies uitbrengen over de eventuele maatregelen die getroffen kunnen worden. De accountant mag niet op de stoel van de ondernemer gaan zitten en dient hem alleen te adviseren.

In sommige situaties wordt van de klant verwacht dat er een begroting voor het/de komende jaar/jaren wordt opgesteld, bijvoorbeeld bij een financieringsaanvraag. Indien de klant weigert een begroting op te stellen, dient de accountant de klant op de hoogte brengen van de consequenties. Als de bank om een begroting vraagt om de kredietaanvraag te beoordelen en de klant weigert een begroting op te stellen, zal de onderneming ook geen financiering krijgen. Dit kan het gevolg hebben dat de onderneming de bedrijfsactiviteiten niet kan continueren.

Als de klant verkeert in een situatie met een negatieve trend, kan de accountant extra werkzaamheden verrichten. Deze werkzaamheden zijn onder te verdelen in twee categorieën, zijnde de werkzaamheden die als standaard worden ervaren en de werkzaamheden die gedaan worden wanneer de klant er naar vraagt. De standaardwerkzaamheden bestaan uit de continuïteit waarborgen, een EQCR⁸ aanvragen en bepalen wat voor samenstellingsverklaring wordt afgegeven.

1.3.3 Standaardwerkzaamheden

Waarborging continuïteit

Indien de stagnerende cijfers aanhouden kan er, zoals hoofdstuk 1 “Liquidatiegrondslagen” vermeldt, gerede twijfel omtrent discontinuïteit ontstaan. De accountant dient dan na te gaan of de continuïteit gewaarborgd is. Het bespreken van de toekomstplannen is een fase van de waarborging. De accountant dient met de klant te bespreken hoe zij van plan is het tij te keren. Hierbij kan gebruik worden gemaakt van het ontworpen waardemap voor het MKB van Deloitte. Hierin staan mogelijkheden waar de klant op kan besparen of waar de klant zijn organisatie kan verbeteren wat geld kan opleveren. Ook zullen de prognoses opgevraagd en beoordeeld worden door de cijfers met brancherapporten te vergelijken.

⁸ Engagement Quality Control Review

Bij de beoordeling zal gekeken worden of de prognose realistisch is en of het binnen de branche past. Het kan niet zo zijn dat de klant een brutomarge van 30% hanteert terwijl de branche een brutomarge heeft van 20%. De accountant dient de waarborging vast te leggen in het dossier met de daarbij behorende begrotingen en toekomstplannen met akkoord van de klant. Het kan voorkomen dat een financiering is aangevraagd of verkregen, of dat een derde garant zal staan voor een schuld. Deze zekerheid dient ook vastgelegd te worden in het dossier met daarbij de bevestiging van de belanghebbenden.

EQCR

Indien de accountant constateert dat de klant een verhoogd bedrijfsrisico heeft, dient de accountant een EQCR aan te vragen. Een verhoogd bedrijfsrisico in de samenstellingspraktijk is wanneer de klant een negatief eigen vermogen heeft of dat er gerede twijfel bestaat omtrent de continuïteit. De EQCR is een extra controle op de jaarrekening, de verrichte werkzaamheden en het dossier. Ook zal de EQCR-reviewer kijken of de jaarrekening opgesteld is volgens wet- en regelgeving. De EQCR wordt door een onafhankelijk persoon binnen Deloitte Nederland uitgevoerd. Voordat de jaarrekening verstuurd wordt naar de klant dient het akkoord van de reviewer te zijn ontvangen. De accountant is verder niet betrokken bij het EQCR-proces (zie bijlage C voor het gespreksverslag).

Toelichting in de jaarrekening/samenstellingsverklaring bepalen

In hoofdstuk 1.2 De nieuwe richtlijnen worden er vier situaties genoemd aangaande de waarderingsgrondslagen van de jaarrekening. Dit zijn de situaties: geen twijfel, gerede twijfel, er is sprake van onontkoombare discontinuïteit of er is een ontbindingsbesluit genomen. Ten behoeve van de samenstellingsverklaring is er een extra stap toegevoegd. Om te bepalen of er extra toelichtingen omtrent de continuïteit in de jaarrekening vermeldt moeten worden, dient de accountant na te gaan in welke situatie de onderneming verkeert. Er kan sprake zijn van geen twijfel, twijfel, gerede twijfel omtrent de continuïteit en onontkoombare discontinuïteit. Over het algemeen wordt de toelichting in de jaarrekening onder het hoofdstuk Toelichtingen vermeld en binnen dit hoofdstuk in de continuïteitsparagraaf. Het komt ook voor dat de toelichting staat vermeld in de niet uit de balans blijvende rechten en verplichtingen of in de paragraaf gebeurtenissen na balansdatum. Een voorbeeld van een toelichting die is opgenomen in de paragraaf niet uit de balans blijvende rechten en verplichtingen is dat er een financiering is aangevraagd bij een derde. Als na balansdatum een activum van materiële waarde is verkocht, dient dit te worden opgenomen in de paragraaf Gebeurtenissen na balansdatum. Een activum van materiële waarde is bijvoorbeeld een pand of een machine die nog voor een aanzienlijk bedrag op de balans geactiveerd staat. De verandering zou goed zichtbaar moeten zijn op de balans.

Geen twijfel

Indien geen twijfel over de continuïteit bestaat bij het bestuur en de accountant, wordt de jaarrekening opgesteld volgens het going concernprincipe. Extra toelichtingen zijn in deze situatie niet verplicht want er zijn immers geen signalen om te twifelen over de continuïteit. Voldoende eigen vermogen, stabiele of groeiende winst en een toereikende cashflow zijn kenmerken dat de werkzaamheden duurzaam gecontinueerd kunnen worden.

De samenstellingsverklaring wordt zonder toelichtende paragraaf afgegeven (Velden, 2013). Voor deze samenstellingsverklaring wordt verwezen naar bijlage B.

Twijfel

Twijfel omtrent de continuïteit kan ontstaan doordat bijvoorbeeld negatieve resultaten zijn behaald. In deze situatie is financiële ondersteuning van belanghebbenden nog niet nodig. De gebruikers van de jaarrekening worden alert op de continuïteit van de onderneming. Het bestuur doet er goed aan om bijvoorbeeld het geleden verlies toe te lichten in de jaarrekening. Dit kan door een onverplichte toelichting op te nemen. Door middel van deze toelichting kunnen de gebruikers hun mening herzien. Dezelfde samenstellingsverklaring als bij geen twijfel kan dan opgesteld worden (Velden, 2013).

Indien een bepaalde post in de jaarrekeningen een onzekerheid met zich meebrengt op het moment van publiceren, dan kan deze situatie worden uiteengezet in een onverplichte toelichting. Door deze toelichting te benadrukken kan de accountant een samenstellingsverklaring met onverplichte toelichting afgeven. De accountant dient goed de afweging te maken voor het opnemen van de toelichtende paragraaf. Het opnemen van de toelichtende paragraaf kan voor de onderneming een positieve of een negatieve wending krijgen. Het kan voorkomen dat de gebruiker van de jaarrekening door middel van de toelichtende paragraaf geen vertrouwen meer heeft in de onderneming, wat financiële gevolgen kan hebben voor de onderneming. Dit kwam naar voren tijdens het gesprek onder naaste collega's. Voor een uitwerking van het gespreksverslag wordt verwezen naar bijlage C.

Gerede twijfel

Wanneer de bedrijfsactiviteiten niet gecontinueerd kunnen worden zonder aanvullende ondersteuning van belanghebbenden, is er sprake van gerede twijfel dan wel ernstige onzekerheid en dient de onzekerheid adequaat te worden toegelicht in de jaarrekening. Het bestuur is verplicht in deze situatie een adequate toelichting in de jaarrekening te geven dat de continuïteitsveronderstelling in gevaar is gekomen (Wetteksten, 2014). Een adequate toelichting bestaat uit een specifieke beschrijving van de omstandigheden waarin de onderneming verkeert, de onzekerheid omtrent continuïteit alsmede de door het bestuur genomen maatregelen.

Een onzekerheid⁹ in de jaarrekening is volgens VRA 1A te definiëren als “een aangelegenheid waarvan de uitkomst afhangt van toekomstige acties of gebeurtenissen niet direct onder de directe invloed van de entiteit maar die financiële overzichten kunnen beïnvloeden” (VRA, p 15). Onzekerheden binnen de samenstellingsopdracht zijn onvolledige, onjuist of onbevredigende gegevens. De afloop van een juridische procedure is een voorbeeld van een onzekerheid waar de onderneming geen invloed op heeft (Velden, 2013).

Er zijn drie varianten om gerede twijfel toe te lichten in de jaarrekening. De keuze hangt af van de hulp en/of zekerheden van belanghebbenden.

Positief oordeel

Het oordeel omtrent de continuïteit van de accountant wordt gedurende het jaarrekeningproces gevormd. Als de accountant aan het einde van het proces van mening is dat de werkzaamheden duurzaam voort gezet kunnen worden na de genomen maatregelen, dan kan de samenstellingsverklaring op basis van een positief oordeel afgegeven worden.

⁹ De onzekerheid die in de VRA is gedefinieerd dient niet verward te worden met de onzekerheid omtrent de continuïteit. In deze context is het een situatie waar de uitkomsten niet van bekend zijn. Bijvoorbeeld een rechtszaak.

De samenstellingsverklaring mag zonder toelichtende paragraaf afgegeven worden. Echter, het is van belang dat de zekerheden van de onderneming vastgelegd worden in de jaarrekening en in het dossier.

Onzeker oordeel

Als de accountant op basis van de aangeleverde gegevens niet met zekerheid durft te zeggen dat de onderneming de bedrijfsactiviteiten duurzaam voort kan zetten, zal het oordeel van de accountant onzeker zijn. Indien de toelichting in de jaarrekening toereikend is en een betrouwbaar beeld geeft, kan de accountant een samenstellingsverklaring afgeven op basis van onzekerheid over de continuïteit. De accountant heeft in deze een onzeker oordeel. Als de accountant onzekerheid wil benadrukken of de toelichting komt ten goede van de belanghebbende, neemt de accountant de onzekerheid op in een toelichtende paragraaf in de samenstellingsverklaring. De extra toelichting in de samenstellingsverklaring is alleen mogelijk indien de onzekerheid is toegelicht in de jaarrekening. Het toevoegen van een toelichtende paragraaf kan gevolgen hebben voor de onderneming. De toelichtende paragraaf is in deze situatie niet verplicht (Velden, 2013).

Negatief oordeel

Als de onderneming niet of nauwelijks hulp en/of zekerheden kan verkrijgen bij belanghebbenden, kunnen de werkzaamheden niet gecontinueerd worden. De accountant heeft in deze situatie een negatief oordeel. Wanneer het bestuur een toereikende toelichting geeft omtrent de continuïteit, dient de accountant in de samenstellingsverklaring een toelichtende paragraaf omtrent de continuïteit op te nemen. Het continuïteitsissue dient ook toegelicht te worden in de jaarrekening. Deze samenstellingsverklaring is opgenomen in bijlage D (Velden, 2013).

Om te trachten de gerede twijfel over continuïteit weg te nemen of terug te dringen tot het oordeel twijfel dient het bestuur van de onderneming maatregelen te treffen oftewel ondersteuning aan belanghebbenden/derden te vragen. De hulp van belanghebbenden/derden kunnen zekerheden vormen. Voorbeelden van zekerheden zijn onder andere belanghebbenden garant laten staan voor een schuld, de bankier die de kredietfaciliteit verruimt, de aflossingsverplichting uitstelt en een bevestiging dat de bank niet zal incasseren gedurende een bepaalde periode. Om deze hulp van belanghebbenden om te zetten in een zekerheid dient er een (schriftelijke) bevestiging van hen te zijn. De accountant is verplicht deze op te vragen en in het dossier te plaatsen. Een zekerheid is een schriftelijke bevestiging van derden dat zij de financiering niet zullen intrekken of de situatie van de ondernemer niet zullen benadelen waardoor de onderneming haar werkzaamheden kan voortzetten (zie bijlage C voor het gespreksverslag).

Het bestuur en de accountant moeten de continuïteit beoordelen met in achtneming van de getroffen maatregelen en de toelichting in de jaarrekening. Het afgeven van een samenstellingsverklaring hangt af van een aantal factoren. De factoren zoals de toereikendheid van de toelichting in de jaarrekening, let de ondernemer goed op zijn uitgaven, hoe “erg” is de situatie en wat is de oorzaak van de ongezonde¹⁰ financiële situatie bepalen het oordeel van de accountant met betrekking tot de continuïteit. Wanneer het bestuur figuurlijk een gat in de hand heeft zal de accountant eerder neigen naar het oordeel onzeker of negatief, dan wanneer het bestuur dat niet heeft en goed op de inkomsten en uitgaven let. De accountant dient een professionele kritische houding aan te nemen, wat ook wel professional

¹⁰ Ongezonde financiële situatie is wanneer er gerede twijfel bestaat over de continuïteit van de onderneming.

judgement¹¹ wordt genoemd om te komen tot een juist oordeel (zie gespreksverslag in bijlage C). Het oordeel van het bestuur en de accountant kan positief, onzeker of negatief zijn (Nederlands Instituut van Registeraccountants, n.d.).

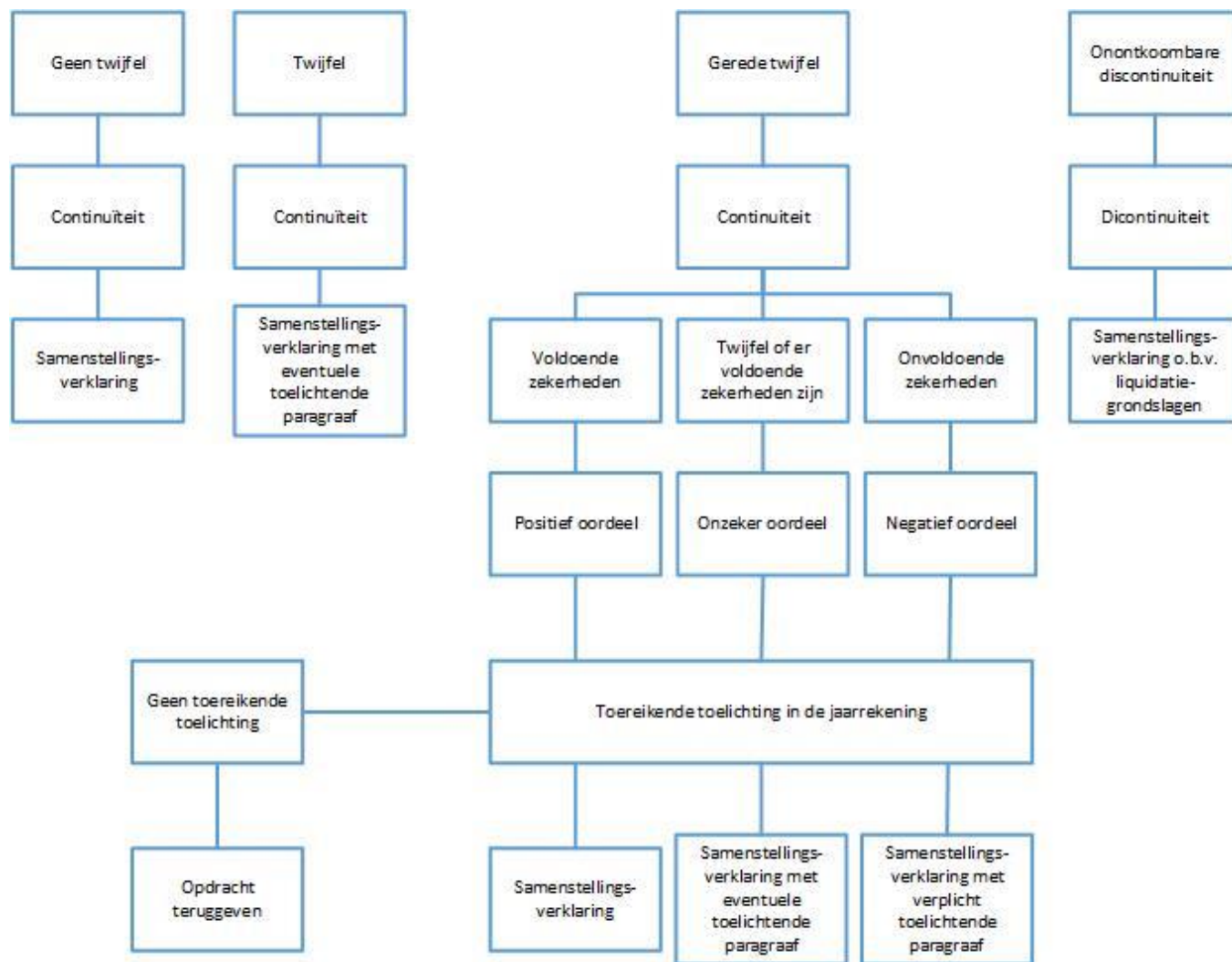
Discontinuïteit

Discontinuïteit staat voor het niet continueren van de bedrijfsactiviteiten. Het bestuur en de accountant zijn beiden van mening dat de werkzaamheden onmogelijk gecontinueerd kunnen worden. Beiden zullen in deze situatie een negatief oordeel vormen. De stelselwijziging naar liquidatiegrondslagen dient volgens de Nederlandse wet- en regelgeving in de jaarrekening verwerkt te worden. De accountant dient een samenstellingsverklaring af te geven op basis van liquidatiegrondslagen. De toelichtende paragraaf omtrent continuïteit in de samenstellingsverklaring is dubbelop in een jaarrekening waar gewaardeerd is op liquidatiewaarde, aangezien in de toelichting dient te worden opgenomen wat de oorzaak voor discontinuïteit is en wat het gevolg van liquidatie voor het vermogen en resultaat betekent. Deze paragraaf in de samenstellingsverklaring kan achterwege gelaten worden (zie gespreksverslag in bijlage C).

¹¹ Professional judgement is het professionele oordeel van de accountant. Om tot een professioneel oordeel te komen dient de accountant een professioneel kritische houding aan te nemen. Daarmee wordt bedoeld volgens de begrippenlijst van de VRA 1a: “een houding die een onderzoekende instelling, alert zijn op omstandigheden die kunnen duiden op eventuele afwijkingen die een gevolg kunnen zijn van fouten of fraude, en een kritische beoordeling van controle-informatie, omvat.

Schematische weergave

Het oordeel van het bestuur van de entiteit weegt niet mee in welke samenstellingsverklaring de accountant afgeeft. De samenstellingsverklaring is immers het oordeel van de accountant. In het onderstaande schema staan de situaties die zich voor kunnen doen.

Figuur 7: Stappenplan voor de samenstellingsverklaring.

Toelichting: De accountant dient na te gaan welke situatie van toepassing is. Het gaat om geen twijfel, twijfel, gerede twijfel en onontkoombare discontinuïteit. In alle situaties, behalve onontkoombare discontinuïteit, wordt de jaarrekening opgesteld op basis van de continuïteitsgrondslagen. Indien er sprake is van gerede twijfel dient het bestuur hulp van derden te vragen. Indien de hulp omgezet is in zekerheden, moet de accountant beoordelen of de zekerheden toereikend zijn toegelicht door het bestuur. Wanneer het bestuur een ontoereikende toelichting geeft en deze niet wil aanvullen, wordt de opdracht teruggegeven. De accountant kan een samenstellingsverklaring afgeven als de toelichting in de jaarrekening toereikend is. Als het bestuur de intentie heeft de onderneming te continueren zal de accountant kiezen tussen geen twijfel, twijfel en gerede twijfel. Indien het bestuur en de accountant

beiden van mening zijn dat de bedrijfsactiviteiten niet voortgezet kunnen worden dan wordt het oordeel van de accountant onontkoombare discontinuïteit.

De kleine rechtspersonen hebben publicatievrijstellingen. Zij zijn niet verplicht om de volledige overige toelichtingen en grondslagen, het jaarverslag, overige gegevens te publiceren (Kimenai RA, Manschot RA, & Hoeven RA, Inhoud publicatieplicht, 2012). Vaak gaat ernstige onzekerheid omtrent de continuïteit gepaard met negatieve resultaten. Overige toelichtingen ten aanzien van de winst-en-verliesrekening zijn niet vereist in de jaarrekening volgens art. 394 lid 8 BW 2. Echter, de kleine rechtspersoon kan voor het inzicht voor het maatschappelijk verkeer er voor kiezen om de onzekere situatie uiteen te zetten. De publicatievoorschriften met de bijbehorende vrijstellingen zijn in bijlage E en F opgenomen.

Het is niet wettelijk verplicht om de samenstellingsverklaring bij de publicatiestukken te voegen (Nederlands Instituut van Registeraccountants, 2014). Vaak krijgt de gebruiker van de jaarrekening de samenstellingsverklaring niet te zien. Daarom dienen alle maatregelen, zekerheden en onzekerheden toegelicht te worden in de jaarrekening.

1.3.4 Op aanvraag van de klant Prognoses

In het MKB-segment worden de werkzaamheden voor het opstellen van financiële overzichten vaak uitbesteed aan accountants. Om de negatieve trend om te zetten in positieve resultaten, dienen er maatregelen door de klant getroffen te worden. De extra maatregelen kunnen zijn: het opstellen van prognoses (liquiditeitsbegroting, resultatenbegroting en financieringsbegroting). Bij het aanvragen van een financiering bij een bank wordt vaak om prognoses gevraagd om de aanvraag te beoordelen. Bij het opstellen van de prognoses dient de klant de verwachtingen aan te leveren en de accountant toetst deze cijfers. De accountant toetst of de verwachtingen reëel zijn door de cijfers te vergelijken met brancherapporten/branchecijfers. Er hangt echter een prijskaartje aan de aanvullende werkzaamheden. De accountant voert de werkzaamheden uit indien beide partijen akkoord gaan met de aanvullende opdracht.

Adviezen

Adviseren over onder andere kostenbesparing, financiering, uitbreiding en personeel behoren tot de werkzaamheden van de accountant. Het kan voorkomen dat de klant geen behoefte heeft aan adviezen. De accountant brengt adviezen uit indien het gewenst is vanuit de onderneming.

In het kader van het onderzoek is er een enquête verspreid onder medewerkers van Deloitte. Uit de enquête is naar voren gekomen dat de accountant de administratie verzorgt op basis van de aangeleverde gegevens. Het bestuur van de entiteit is eindverantwoordelijk voor de gemaakte keuzes. Wanneer er afwijkingen ten opzichte van vorig jaar en/of de begroting of signalen van een verslechterde financiële positie worden geconstateerd, dient de accountant dit direct te bespreken. De accountant dient de klant te adviseren en te ondersteunen in het verkrijgen van inzicht in de onderneming. Het is aan de klant om actie te ondernemen. De enquête is in bijlage G opgenomen.

Frequenter cijfers opstellen

Wanneer Deloitte enkel de jaarlijkse cijfers opmaakt is niet altijd te constateren hoe het bedrijf er voor staat als het boekjaar nog niet is verstreken. Als de accountant bij het opmaken van de jaarcijfers signaleert dat er verlies is geleden, kan de accountant ervoor kiezen om in het volgende boekjaar tussentijdse cijfers op te stellen. Deze kunnen gebruikt worden voor de onderbouwing van de jaarstukken.

1.3.5 Zorgplicht van de accountant

In het algemeen

De zorgplicht van een accountant is niet direct als definitie terug te vinden in de wet. Het is de taak van de accountant om de financiële en de fiscale overzichten te verzorgen. De term zorgplicht vloeit voort uit het verzorgen van de administratie van de klant met behoud van eigen verantwoordelijkheid van de klant. De zorgplicht kan in het accountantsberoep worden gezien als klantbetrokkenheid. Het nakomen van gemaakte afspraken en het meedenken met de klant behoort ook tot de zorgplicht (zie de enquête in bijlage G).

De zorgplicht van de accountant met betrekking tot discontinuïteit

De zorgplicht van de accountant bestaat niet om een faillissement te voorkomen. Het is echter wel de taak van de accountant om signalen van discontinuïteit vroegtijdig te constateren, zodat de klant maatregelen kan treffen. Wanneer de accountant een advies uitbrengt over stagnerende cijfers of discontinuïteit, is het aan de klant om actie te ondernemen. Uit de enquête komt naar voren dat de accountant niet op de stoel van de ondernemer moet gaan zitten (zie de enquête in bijlage G).

1.4 Werkzaamheden van de accountant bij discontinuïteit

Als de onderneming een slechtere financiële positie krijgt, dient de accountant proactief te handelen. Het kan dan voorkomen dat de accountant extra werkzaamheden moet verrichten. Een slechtere financiële situatie kan leiden tot een faillissement. Heeft de accountant aanvullende werkzaamheden indien de onderneming failliet wordt verklaard?

1.4.1 Faillissement

“Een faillissement is een algemeen beslag dat gelegd wordt op het gehele vermogen van de schuldenaar ten behoeve van al zijn schuldeisers” (van Zeijl, 2010, p. 216). Wanneer de onderneming failliet wordt verklaard door de rechtbank, wordt er een curator benoemd. Het bestuur van de failliete onderneming blijft handelingsbekwaam maar wordt beschikkings- en inningsonbevoegd. Dit houdt in dat het bestuur geen rechtshandelingen mag verrichten die gevolgen hebben voor de onderneming.

Een rechtshandeling is het aangaan van een eenzijdige en meerzijdige overeenkomst. Het bestuur mag bijvoorbeeld geen overeenkomst sluiten voor het kopen of verkopen van een activum (Zeijl, 2010). De rechtbank benoemt een curator en diens taak is het te gelde maken van het vermogen van de onderneming. De accountant voert op dat moment geen werkzaamheden uit. Indien de accountant werk dient te verrichten, zal dit in overeenstemming zijn met de curator.

1.4.2 Retentierecht

De curator kan de administratie van de klant opvragen bij de accountant. Wanneer de accountant de administratie overhandigt, digitaal dan wel schriftelijk, wilt de accountant zeker weten dat zijn vordering betaald zal worden. De accountant kan beroep doen op het retentierecht. Retentierecht is de bevoegdheid die de schuldeiser heeft om de nakoming van de aangegane verplichting op te schorten totdat de vordering is betaald (Wetteken, 2014). Als de accountant van het retentierecht gebruik wil maken, dient er aan bepaalde eisen voldaan worden. De eisen om retentierecht te mogen uitvoeren zijn:

- Er dient samenhang te zijn tussen de vordering en de zaak¹²;
- Er dient sprake te zijn van een opeisbare vordering;
- De accountant dient de redelijkheid in acht te nemen en
- De verplichting van de accountant moet voldaan zijn (MKB servicedesk, 2011).

De accountant mag alleen retentierecht uitvoeren als de vordering te maken heeft met het opstellen van de jaarrekening en/of het uitwerken van de administratie, er een vordering openstaat op de werkzaamheden van de accountant, de vordering niet een te verwaarlozen bedrag is van € 50 en als de accountant zijn werkzaamheden naar behoren heeft uitgevoerd (MKB servicedesk, 2011).

Op 21 februari 2014 is er een wetsvoorstel ingediend om de positie van de curator te versterken. Het voorstel beschrijft dat derden op verzoek van de curator de administratie aan hem ter beschikking dienen te stellen. De zorgplicht van accountants gaat in deze situatie voor het retentierecht. De accountant dient de zorgplicht te vervullen tot dat de vereffeningsfase is afgerond (Rijksoverheid, 2014).

¹² De zaak is in deze context de administratie.

1.4.3 Vooruit facturatie

Als onderneming failliet dreigt te gaan worden facturen later of zelfs niet betaald te worden. De accountant probeert het risico op oninbaarheid, van haar eigen gefactureerde bedragen, te beperken. De accountant zal de kosten voor de werkzaamheden die nog verricht moeten worden tot aan het faillissement vooruit factureren. Wanneer de accountant overgaat tot het vooruit factureren wordt dit overeengekomen met de leidinggevende. Het contract met betrekking tot het verzorgen van de administratie zal bij faillissement beëindigen (zie bijlage I voor het gespreksverslag).

1.4.4 Liquidatiebalans en winst-en-verliesrekening

In hoofdstuk 1 Liquidatiegrondslagen is de jaarrekeningplicht aan bod gekomen. De jaarrekening wordt niet in elke situatie opgesteld. Wanneer de onderneming failliet gaat voor het einde van het boekjaar, hoeft over het incomplete boekjaar geen jaarrekening opgemaakt te worden. Het betreft immers geen jaar. Echter de jaarrekening dient wel opgesteld, vastgesteld en gepubliceerd te worden over de voorgaande verstreken boekjaren. In het jaar waarin de onderneming failliet gaat wordt er een liquidatiebalans en winst-en-verliesrekening opgesteld.

De accountant heeft in principe geen aanvullende werkzaamheden als de curator het de accountant niet vraagt. De accountant heeft door een faillissement minder werk, maar dient wel rekening te houden met de oninbaarheid van haar vordering.

2. Onderzoeksresultaten

2.1 Het effect op het jaarrapport

Eerder in dit verslag is beschreven dat een jaarrekening opgesteld dient te worden als het boekjaar is verstreken. In dit hoofdstuk worden de veranderingen in de jaarrekening besproken, wanneer de jaarrekening op basis van de liquidatiegrondslagen wordt opgesteld. De balans van de entiteit is vaak in de situatie waarin het financieel slecht gaat al behoorlijk gekrompen. Activa kunnen al verkocht zijn, de post liquide middelen zal afgenomen, het eigen vermogen zal verminderd kunnen zijn en vreemd vermogen kan toegenomen zijn. De vraag die wordt beantwoordt gedurende het hoofdstuk is Welk effect heeft discontinuïteit op het jaarrapport?

2.1.1 Indeling jaarstukken

Bij een samenstellingsopdracht wordt het jaarrapport, bestaande uit een accountantsrapportage en de jaarrekening, samengesteld voor de klant. De accountantsrapportage bestaat uit een samenstellingsverklaring, een algemene paragraaf, de resultaten, de financiële positie en de fiscale positie. Deze stukken worden in de accountantsrapportage bijgevoegd naar wens van de klant en worden niet gepubliceerd. Het kan voorkomen dat de onderneming een bepaald solvabiliteitspercentage moet behalen om de financiering door de bank te behouden. De accountant zal de solvabiliteitsratio vermelden onder de financiële positie. Een algemeen overzicht van de inhoudsopgave van het jaarrapport is opgenomen in de bijlagen.

In de algemene paragraaf worden bijzonderheden opgenomen; bijzonderheden zoals oprichting, liquidatie, fusie, directiewisseling en overgang naar een nieuw accountantskantoor. De algemene paragraaf is een toelichting om de situatie nog eens toe te lichten voor de entiteit. Voorbeeld van een passage uit de algemene paragraaf is:

Op 1 januari 2014 is door de algemene vergadering besloten de bedrijfsactiviteiten te beëindigen. De lening o/g is op 31 oktober 2014 kwijtgescholden. In deze jaarrekening is de kwijtschelding reeds verwerkt.

Zoals hierboven is vermeld, wordt de accountantsrapportage niet gepubliceerd. Een toelichting in de jaarrekening, met bovenstaande informatie, is dan ook noodzakelijk. De informatie komt terug in de toelichting op de jaarrekening onder de sub paragraaf algemeen. In de situatie waar de continuïteit in het geding is gekomen dient de onzekerheid ook te worden toegelicht in de jaarrekening. De toelichting omtrent de continuïteit wordt opgenomen in de algemene grondslagen voor de opstelling van de jaarrekening. Ter verduidelijking wordt verwezen naar bijlage H.

2.1.2 Aanpassingen in de jaarrekening

Een jaarrekening op liquidatiegrondslagen houdt niet alleen in dat de jaarcijfers worden aangepast (stelselwijziging), maar ook dat de toelichting in de jaarrekening aangevuld en aangepast wordt. Voorheen werd de jaarrekening opgesteld volgens het going concernprincipe, maar doordat de onderneming haar bedrijfsactiviteiten niet continueert en naar verwachting niet al haar schulden kan voldoen, wordt er gewaardeerd op liquidatiegrondslagen.

Op het moment dat het faillissement of ontbindingsbesluit is uitgesproken dient achter de naam van de vennootschap “in liquidatie” te worden toegevoegd. De gebruiker van de jaarrekening kan in één oogopslag zien dat de jaarrekening op basis van liquidatiegrondslagen is opgesteld.

In de jaarrekening moet vermeld worden dat de activiteiten van de onderneming niet gecontinueerd worden. De bedrijfsbeëindiging komt in de toelichting op de jaarrekening onder de paragraaf algemeen. In bijlage H is deze paragraaf te vinden onder 2.1 Jaarrekening → Toelichting op de jaarrekening → algemeen → Beëindiging bedrijfsactiviteiten. Een voorbeeld dat in paragraaf kan staan is:

Op 1 januari 2014 is door de Algemene Vergadering besloten de vennootschap te liquideren. De vennootschap is op 15 december 2014 ontbonden wegens gebrek aan baten.

Door de grondslagen te veranderen is er sprake van een stelselwijziging. De stelselwijziging wordt vermeld onder de algemene grondslagen voor de opstelling van de jaarrekening. In de paragraaf Algemene grondslagen voor de opstelling van de jaarrekening wordt de reden van de stelselwijziging vermeld en het effect op het vermogen en resultaat.

De cijfermatige onderbouwing van het effect op het vermogen en resultaat wordt niet in deze paragraaf weergegeven, enkel wordt het bedrag van het effect genoemd. De cijfermatige onderbouwing van een stelselwijziging komt door middel van onderstaande case aan bod.

2.1.3 Case

Ondernemingsbeschrijving

Onderneming X is een bedrijf dat installatiewerken uitvoert op gebied van elektriciteit, loodgieterij en verwarming. De onderneming lijdt al enkele jaren verlies, waardoor de onderneming dreigt de werkzaamheden niet te kunnen voortzetten. De jaarrekening over het jaar 2013 wordt gewaardeerd op liquidatiewaarde omdat het ontbindingsbesluit op 1 januari 2014 is genomen.

Onderneming X heeft een goede merknaam gecreëerd terwijl zij de afgelopen jaren niet winstgevend zijn geweest. Onderneming Y koopt het merk voor € 50.000. Dit bedrag ligt al vast in een overeenkomst door beide partijen getekend. De factuur is reeds verstuurd. Het aanwezige kleine gereedschap (klein inventaris) heeft een waarde van € 50.000 wat gelijk staat aan de directe opbrengstwaarde.

Onderneming X merkt dat er kopers in de markt zijn die het klein gereedschap willen kopen. Zij hebben contact opgenomen met onderneming X.

Onderneming X heeft in 2013 zes lopende contracten. De contracten hebben totaal een verkoopwaarde van € 2.000.000. De contracten zijn nog niet afgerond. Op drie contracten is in totaal € 500.000 vooruit ontvangen. In alle overeenkomsten is een clause opgenomen dat wanneer het project niet volledig afgerond kan worden er een boete betaald dient te worden van 10% van de verkoopwaarde. Het bedrag voor het deel van de opdracht dat is afgerond is de factuur verstuurd. De bedragen van de facturen zijn in 2013 ontvangen. Per saldo is de waarde onderhandenwerk € 0, -.

	Waarde	Gereed	Gereed	Resterend	Vooruitontvangen
Contract 1	€ 50.000,00	50%	€ 25.000,00	€ 25.000,00	€ -
Contract 2	€ 300.000,00	45%	€ 135.000,00	€ 165.000,00	€ -
Contract 3	€ 250.000,00	20%	€ 50.000,00	€ 200.000,00	€ 100.000,00
Contract 4	€ 100.000,00	90%	€ 90.000,00	€ 10.000,00	€ -
Contract 5	€ 850.000,00	60%	€ 510.000,00	€ 340.000,00	€ 300.000,00
Contract 6	€ 450.000,00	60%	€ 270.000,00	€ 180.000,00	€ 100.000,00
Totaal	€ 2.000.000,00		€ 1.080.000,00	€ 920.000,00	€ 500.000,00

Figuur 8: Overzicht lopende contracten

Ook worden er kosten verwacht voor de liquidatie. Deze worden geschat op € 75.000. Het belastingtarief is 25%.

Balans

Hieronder wordt de balans gepresenteerd op basis van continuïteitsgrondslagen. Verder in dit hoofdstuk komt de balans op basis van liquiditeitsgrondslagen aan bod.

Balans op continuïteitsgrondslagen na resultaatbestemming 2013					
<u>Vaste activa</u>			<u>Eigen vermogen</u>		
Bedrijfsgebouwen	€	400.000,00	Geplaatst kapitaal	€	300.000,00
Machines	€	200.000,00	Geaccumuleerd verlies	€	(650.000,00)
<u>Vlottende activa</u>			<u>Vreemd vermogen lang</u>		
Grond- en hulpstoffen	€	400.000,00	Voorziening groot onderhoud	€	400.000,00
			Garantievoorziening	€	175.000,00
Debiteuren	€	700.000,00	<u>Vreemd vermogen kort</u>		
Overige vorderingen	€	75.000,00	Crediteuren	€	1.000.000,00
Liquide middelen	€	25.000,00	Vooruitontvangen bedragen op OHW	€	500.000,00
			Overlopende passiva	€	75.000,00
		€ 1.800.000,00			€ 1.800.000,00

Figuur 9: balans o.b.v. continuïteitsgrondslagen

Continuïteitsgrondslagen

De jaarrekening is opgesteld volgens de bepalingen van Titel 9 BW 2 en de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving.

De waardering van activa en passiva en de bepaling van het resultaat vinden plaats op basis van historische kosten. Tenzij bij de desbetreffende grondslag voor de specifieke balanspost anders wordt vermeld, worden activa en passiva gewaardeerd via het kostprijsmodel, tenzij anders vermeld.

Baten en lasten worden toegerekend aan het jaar waarop zij betrekking hebben. Winsten worden slechts genomen voor zover zij op balansdatum zijn gerealiseerd. Verplichtingen en mogelijke verliezen

die hun oorsprong vinden voor het einde van het verslagjaar worden in acht genomen indien zij voor het opmaken van de jaarrekening bekend zijn geworden.

Grondslagen voor waardering van activa en passiva

Materiële vaste activa

De vaste activa worden gewaardeerd op de verkrijgingsprijs, verminderd met de cumulatieve afschrijvingen en indien van toepassing met bijzondere waardeverminderingen (Raad voor de Jaarverslaggeving, 2013).

Vorraden

Vorraden grond- en hulpstoffen en handelsgoederen worden gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs of lagere netto opbrengstwaarde (Raad voor de Jaarverslaggeving, 2013)

Vorderingen en overlopende activa

De vorderingen worden bij eerste verwerking opgenomen tegen de reële waarde en vervolgens gewaardeerd tegen de geamortiseerde kostprijs. De reële waarde en de geamortiseerde kostprijs zijn gelijk aan de nominale waarde. Noodzakelijk geachte voorzieningen voor het risico van oninbaarheid worden in mindering gebracht. Deze voorzieningen worden bepaald op basis van individuele beoordeling van de vorderingen (Raad voor de Jaarverslaggeving, 2013).

Liquide middelen

Liquide middelen zijn opgenomen tegen nominale waarde (Raad voor de Jaarverslaggeving, 2013).

Voorziening groot onderhoud

De voorziening ter gelijkmatige verdeling van de lasten van het groot onderhoud van gebouwen wordt bepaald op basis van de te verwachten kosten over een reeks jaren. De voorziening wordt lineair opgebouwd. Het uitgevoerde groot onderhoud wordt ten laste van deze voorziening gebracht (Raad voor de Jaarverslaggeving, 2013).

Garantievoorziening

De voorziening garantieverplichtingen wordt opgenomen voor de geschatte kosten die naar verwachting voortvloeien uit de per balansdatum lopende garantieverplichtingen uit hoofde van de geleverde goederen diensten. Ten laste van de voorziening komen de kosten die voortvloeien uit het honoreren van garantieclaims (Raad voor de Jaarverslaggeving, 2013).

Onderhanden werken

De onderhanden werken in opdracht van derden worden gewaardeerd tegen de gerealiseerde projectkosten vermeerderd met de toegerekende winst en verminderd met verwerkte verliezen en gedeclareerde termijnen.

Projectopbrengsten en projectkosten uit hoofde van de onderhanden werken worden als opbrengsten en kosten verwerkt in de winst-en-verliesrekening naar rato van de verrichte prestaties op balansdatum. De mate waarin de prestaties zijn verricht is bepaald op basis van de tot de balansdatum gemaakte

projectkosten in verhouding tot de geschatte totale projectkosten/inspectie van het uitgevoerde deel van het project/de voltooiing van een fysiek onderscheidbaar projectonderdeel.

Indien het totaal van alle onderhanden werken een debetstand vertoont, wordt het totaalsaldo gepresenteerd onder de vlottende activa. Indien het totaal van alle onderhanden werken een creditsaldo vertoont, wordt het totaalsaldo gepresenteerd onder de kortlopende schulden (Raad voor de Jaarverslaggeving, 2014).

Liquidatiegrondslagen

De jaarrekening is opgesteld volgens de bepalingen van Titel 9 BW 2 en de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving.

De waardering van activa en passiva en de bepaling van het resultaat vinden plaats op basis van de liquidatiewaarde, tenzij anders vermeld.

Het toerekeningsbeginsel is niet meer van toepassing.

Grondslagen voor waardering van activa en passiva

Immateriële vaste activa

De immateriële vaste activa worden gewaardeerd op directe opbrengstwaarde verminderd met de nog te maken kosten.

Materiële vaste activa

Per balansdatum zijn de materiële vaste activa gewaardeerd op directe opbrengstwaarde. Deze waarde is gebaseerd op recente taxaties naar de toestand per einde boekjaar. Indien de taxatie leidt tot een hogere waardering wordt de waardevermeerdering direct in een herwaarderingsreserve opgenomen. Een waardevermindering komt ten laste van het resultaat.

Vorraden

De grond- en hulpstoffen worden gewaardeerd tegen directe opbrengstwaarde. Waardeverminderingen worden direct in het resultaat verwerkt en waardevermeerderingen worden in een herwaarderingsreserve verwerkt.

Vorderingen en overlopende activa

De vorderingen worden gewaardeerd tegen nominale waarde. Noodzakelijk geachte voorzieningen voor het risico van oninbaarheid worden in mindering gebracht. Deze voorzieningen worden bepaald op basis van individuele beoordeling van de vorderingen. Overlopende activa worden ook gewaardeerd tegen nominale waarde.

Liquide middelen

Liquide middelen zijn opgenomen tegen nominale waarde.

Garantievoorziening

De voorziening garantieverplichtingen wordt opgenomen voor de geschatte kosten die naar verwachting voortvloeien uit de per balansdatum lopende garantieverplichtingen uit hoofde van de geleverde

diensten. Ten laste van de voorziening komen de kosten die voortvloeien uit het honoreren van garantieclaims. Indien het faillissement is uitgesproken valt de voorziening vrij in het resultaat.

Voorziening liquidatiekosten

De kosten voor de afwikkeling van de liquidatie worden opgenomen tegen de nominale waarde.

Onderhanden werken

De onderhanden werken in opdracht van derden worden gewaardeerd tegen de gerealiseerde projectkosten vermeerderd met de toegerekende winst en verminderd met verwerkte verliezen en gedeclareerde termijnen.

Sommige posten zoals overige vorderingen, liquide middelen, geplaatst kapitaal, garantievoorziening, onderhanden werk en crediteuren blijven gelijk aan de grondslagen op basis van going concern.

Overlopende passiva en te betalen kosten

De overlopende passiva wordt opgenomen tegen nominale waarde. Er wordt geen rekening gehouden met agio en disagio. De te betalen kosten worden alsmede de overlopende activa opgenomen tegen nominale waarde.

Uitwerking voor de waardeveranderingen

Bedrijfsgebouw

Het gebouw dat geactiveerd staat op de balans is afgeschreven tot de restwaarde en heeft momenteel een waarde van € 400.000. De WOZ-waarde bedraagt € 800.000. Volgens RJ 170.210 dienen activa te worden geactiveerd tegen de verwachte opbrengstwaarde. In de toelichting dient te worden opgenomen hoe de directe opbrengst bepaald is, bijvoorbeeld door een onafhankelijke taxateur (Raad voor de Jaarverslaggeving, 2013). De verwachte opbrengstwaarde¹³ zal volgens een makelaar/taxateur € 700.000 zijn. De journaalpost die bij deze verwerking hoort:

	Bedrijfspan	€ 300.000
@	Herwaarderingsreserve	€ 300.000

Doordat de waarde van het bedrijfspan verhoogd wordt, ontstaat er bij een waardering op continuïteitsgrondslagen een latente belastingverplichting. Echter een situatie waarbij een onderneming een liquidatiebalans opstelt hoeft er geen rekening te worden gehouden met latenties. De belastingdienst kan geen aanspraak maken op dit bedrag. Bij een liquidatiebalans wordt gekeken wat onderneming X te gelde kan maken. De latente belastingverplichting kan niet te gelde worden gemaakt door de fiscus.

De overwaarde van het bedrijfspan valt in deze casus compleet weg tegenover de compensabele verliezen. Echter met betrekking tot deze verliezen wordt er geen latente belasting vordering opgenomen omdat bij liquidatie geen toekomstige fiscale winsten kunnen worden gemaakt.

¹³ Zie de begrippenlijst voor de definitie opbrengstwaarde

RJ 272.312 vermeldt dat een latente belastingvordering alleen wordt opgenomen indien er verwacht wordt, dat in de toekomst voldoende fiscale winsten behaald worden ter realisatie van de belastingvordering.

Bij waardering op continuïteitsgrondslagen wordt een herwaarderingsreserve gevormd om de schuldeisers te beschermen. Het bestuur van onderneming X kan hierdoor het bedrag van de herwaarderingsreserve niet aan dividend uitkeren zodat zij dieper in financiële problemen kunnen komen. Indien het pand verkocht is, wordt de herwaarderingsreserve gerealiseerd en valt deze vrij in de overige reserves. Dit is niet van toepassing in deze casus.

Machines

De machines hebben ultimo 2013 een boekwaarde van € 200.000. De verwachte netto opbrengstwaarde van de machines kan worden bepaald door een taxateur of een opkoper. Ook kunnen de machines verkocht worden door middel van online veiling. Indien het bestuur de machines zal verkopen via de veiling zal er een schatting gemaakt worden voor de opbrengstwaarde. Als de machines op een actieve markt¹⁴ verhandeld worden is de opbrengstwaarde gelijk aan de marktprijs met de vermindering van de nog te maken kosten in acht genomen. Indien er geen actuele biedprijs is, mag de meest recente transactie voor de schatting van de opbrengstwaarde gebruikt worden (Raad voor de Jaarverslaggeving, 2013). Een bijzondere waardeverminderingsverlies dient direct ten laste van de winst-en-verliesrekening te worden gebracht (Raad voor de Jaarverslaggeving, 2013). De winst zal door dit verlies lager uitvallen.

In de toelichting dient te worden opgenomen hoe de opbrengstwaarde tot stand is gekomen (Raad voor de Jaarverslaggeving, 2013). Als de machine gekocht wordt door een opkoper is de waarde die de opkoper biedt de verwachte opbrengstwaarde. Indien de taxateur de waarde van de machine bepaalt, voordat de onderneming wordt verkocht, is dat de verwachte opbrengstwaarde. De opkoper heeft mondeling € 150.000 geboden. De accountant dient te zorgen voor onderbouwing of een getekende overeenkomst. De opkoper heeft na de mondelinge afspraak het bod via het emailverkeer opgestuurd. De accountant gebruikt deze email als onderbouwing. De bijbehorende journaalpost is:

	Overige waardeveranderingen MVA (W&V)	€ 50.000
@	Machines	€ 50.000

Klein inventaris

Naast de grotere machines waren er klein inventaris aanwezig binnen onderneming X. Deze kleine inventaris zoals boormachines et cetera voldeden niet aan de activeringscriteria en zijn bij aanschaf direct ten laste van de winst-en-verliesrekening gebracht. Deze inventaris wordt geactiveerd tegen de directe opbrengstwaarde € 50.000.

	Klein inventaris	€ 50.000
@	Overige waardeverandering MVA (W&V)	€ 50.000

RJ 170 vermeldt dat een actief in de balans wordt verwerkt tegen de directe opbrengstwaarde. Het activum mag alleen geactiveerd worden indien verwacht wordt dat het activum te gelde gemaakt kan

¹⁴ De activa is homogeen en er zijn regelmatig kopers en verkopers en de prijzen zijn publiekelijk bekend.

worden. Onderneming X heeft nog geen overeenkomst gesloten met een koper en neemt daarom voor de klein inventaris nog geen vordering op. Indien de overeenkomst wel door beide partijen is getekend, wordt het klein inventaris (MVA) omgezet in een overlooppост op de balans. De overlooppост wordt een echte vordering als de factuur verstuurd wordt naar de koper. De journaalposten die bij deze verandering zijn:

	Vordering	€ 50.000
@	Klein inventaris	€ 50.000
	Debiteur	€ 50.000
@	Vordering	€ 50.000

De twee bovenstaande bedragen worden niet in deze casus verwerkt.

Merkrecht

RJ 170.202 vermeldt dat alle activa opgenomen dienen te worden die afzonderlijk van elkaar verkocht zullen worden, maar niet eerder in de balans waren verwerkt. Dit betekent dat er sprake kan zijn van intern gegenereerde goodwill. Het merkrecht valt onder intellectuele eigendom (De Rijksoverheid, n.d.). Deze activa mag bij een balans op liquidatiegrondslagen geactiveerd worden (Kimenai RA C. , Nieuwe ontwerprichtlijnen voor liquidatiegrondslagen, 2013). Het merkrecht is door middel van een overeenkomst verkocht aan de koper. De factuur is voor 31 december 2013 verstuurd naar de kopende partij. Door middel van deze handeling is de waarde van het merkrecht omgezet van overlopende post naar een vordering. De journaalposten die erbij horen zijn:

	Merkrecht	€ 50.000
@	Overige waardeverandering van IVA (W&V)	€ 50.000
	Vordering	€ 50.000
@	Merkrecht	€ 50.000
	Debiteur	€ 50.000
@	Vordering	€ 50.000

Vorraden

De voorraden worden bij continuïteitsgrondslagen gewaardeerd tegen de verkrijgingsprijs of lagere opbrengstwaarde. Bij waardering van de voorraden komt de directe opbrengstwaarde in aanmerking. Om de waarde te bepalen is het van belang te weten wat er met de voorraden gebeurt. Mogelijkheden zijn het verkopen van de voorraden (opheffingsuitverkoop) of het afwaarderen van de voorraad tot nihil. Het bestuur van onderneming X kan bepalen dat de voorraad voor 50% van de oorspronkelijke prijs verkocht mag worden aan opkopers, concurrenten of andere ondernemingen. De verwachte opbrengstwaarde van de voorraad zal in deze situatie 50% van € 400.000 zijn (€ 200.000). De grond- en hulpstoffen bestaan voornamelijk uit elektriciteitsdraden et cetera. In deze situatie wordt de voorraad opgenomen voor € 200.000. De andere 50% (€ 200.000) komt via het resultaat in de overige reserves terecht. De afwaardering van de voorraad wordt door middel van de volgende journaalpost geboekt.

	Waardevermindering vlottende activa (W&V)	€ 200.000
@	Voorraad grond- en hulpstoffen	€ 200.000

Debiteuren en vorderingen

Bij onderneming X is de post debiteuren gelijk aan de nominale waarde van de vordering. RJ 222.203 vermeldt dat “voorziening wegens oninbaarheid in mindering dient te worden gebracht op de boekwaarde van de vordering; betalingskortingen en kredietbeperkingstoeslagen dienen al dan niet te worden afgetrokken of bijgeteld”. Het bestuur van onderneming X kan er voor kiezen om een factormaatschappij in te schakelen om de vordering af te wikkelen. De mogelijkheden zijn de overneming van de debiteurenadministratie en –incasso, overneming van het risico op wanbetaling en bevoorschotting van de debiteuren (Epe RA & Koetzier, Vlottende activa, 2011). Voor de bouw- en installatiesector is factoring geen eenvoudige oplossing voor het innen van de vordering omdat er vaak sprake is van deelbetalingen en vooruitfacturatie. Voor onderneming X blijft de liquidatiewaarde van de debiteuren € 700.000 exclusief de waardeveranderingen van de te gelde gemaakte activa.

De overige vorderingen hebben betrekking op 2013 en betreft teruggave van de btw. De vordering dient te worden opgenomen tegen de nominale waarde, en betreft € 75.000 (Kimenai RA C. , Nieuwe ontwerprichtlijnen voor liquidatiegrondslagen, 2013).

Voorziening groot onderhoud en garantievoorziening

De kosten die direct verband hebben met het groot onderhoud van materiële vaste activa mogen worden gecrediteerd op de balans in een voorziening groot onderhoud (Raad voor de Jaarverslaggeving, 2013). Onderneming X heeft geen plannen meer om het groot onderhoud uit te voeren op het pand. De voorziening valt vrij ten gunste van de winst-en-verliesrekening. De voorziening valt vrij ten gunste van de winst-en-verliesrekening omdat deze voorziening opgebouwd is ten laste van de winst-en-verliesrekening.

	Voorziening groot onderhoud	€ 400.000	
@	Vrijval groot onderhoud (W&V)		€ 400.000

Een garantievoorziening is een financiële garantie. De garantievoorziening wordt gecrediteerd om eventuele garantieclaims in te toekomst te kunnen voldoen. De voorziening wordt gewaardeerd voor het bedrag dat nodig is om de te vergoeden kosten te verrichten (Raad voor de Jaarverslaggeving, 2013). De garantievoorziening blijft gepassiveerd staan op de balans. Onderneming X verwacht dat afnemers nog aanspraak zullen maken op de garantieregeling voordat de onderneming wordt ontbonden. De garantievoorziening blijft een waarde hebben van € 175.000.

RJ 170.203 vermeldt “dat voorzieningen voor bestaande verplichtingen verwerkt en gewaardeerd worden volgens hoofdstuk 252 Voorzieningen”. Dit betekent dat de liquidatiegrondslagen hetzelfde kunnen zijn als de continuïteitsgrondslagen.

Voorziening liquidatiekosten

De liquidatiekosten wordt opgenomen voor het verwachte bedrag dat nodig is de liquidatiefase af te wikkelen. De liquidatiekosten betreffen de kosten voor de curator en de werkzaamheden voor de accountant tot en met de periode van ontbinding.

	Verwachte kosten voor liquidatie (W&V)	€ 75.000
@	Voorziening liquidatiekosten	€ 75.000

Crediteuren

Vreemd vermogen dient te worden opgenomen exclusief agio, disagio en transactiekosten (nominale waarde) (Kimenai RA C. , Nieuwe ontwerprichtlijnen voor liquidatiegrondslagen, 2013). Het bedrag wordt voor hetzelfde bedrag à € 1.000.000 opgenomen in de liquidatiebalans.

Overlopende passiva

De accountantskosten en de administratiekosten zijn opgenomen onder de overlopende passiva à € 75.000. Overlopende posten hebben nog betrekking op 2013 maar zullen betaald worden in 2014. Deze schuld dient te worden gepassiveerd bij liquidatiegrondslagen (Kimenai RA C. , Nieuwe ontwerprichtlijnen voor liquidatiegrondslagen, 2013).

Vooruitontvangen bedragen op OHW

Bij vooruitontvangen bedragen op OHW is door de klant vooruitbetaald of is er door onderneming X vooruitgefactureerd. Op balansdatum bestaat de verplichting van het afmaken van de werkzaamheden voor het vooruitontvangen bedrag. Onderneming X dient de werkzaamheden af te maken of het vooruitontvangen bedrag terug te storten. Deze situatie is afhankelijk van wat beide partijen zijn overeengekomen. Op de balans staat de verplichting voor de nominale waarde (€ 500.000), het bedrag dat nodig is om de schuld af te wikkelen (Kimenai RA C. , Nieuwe ontwerprichtlijnen voor liquidatiegrondslagen, 2013). In de toelichting dient een uiteenzetting te worden opgenomen hoe de bedragen tot stand zijn gekomen.

Boete

In de ondernemingsbeschrijving is vermeld dat er een boeteclausule is opgenomen in de overeenkomsten met de opdrachtgever dat 10% van de totale verkoopwaarde betaald dient te worden indien de projecten niet afgerond kunnen worden. De schuld die moet worden opgenomen heeft een waarde van € 200.000 (10% van € 2.000.000). De boete wordt opgenomen onder de overlopende passiva. De journaalposten die gemaakt worden zijn:

	Boete OHW (W&V)	€ 200.000
@	Overlopende passiva	€ 200.000

Uitwerking van de balans op liquidatiegrondslagen zoals hierboven is vermeld geeft de uitkomst:

Liquidatiebalans na resultaatbestemming 2013					
<u>Vaste activa</u>			<u>Eigen vermogen</u>		
Bedrijfsgebouwen	€	700.000,00	Geplaatst kapitaal	€	300.000,00
Machines	€	150.000,00	Geaccumuleerd verlies	€	(675.000,00)
klein inventaris	€	50.000,00	Herwaarderingsreserve	€	300.000,00
			<u>Vreemd vermogen lang</u>		
<u>Vlottende activa</u>			Garantievoorziening	€	175.000,00
Grond- en hulpstoffen	€	200.000,00	Voorziening liquidatiekosten	€	75.000,00
			<u>Vreemd vermogen kort</u>		
Debiteuren	€	750.000,00	Crediteuren	€	1.000.000,00
Overige vorderingen	€	75.000,00	Vooruitontvangen bedragen op OHW	€	500.000,00
Liquide middelen	€	25.000,00	Overlopende passiva	€	275.000,00
<u>€ 1.950.000,00</u>			<u>€ 1.950.000,00</u>		

Figuur 10: liquidatiebalans

Toelichting stelselwijziging

In de toelichting op de jaarrekening dient een aantal aanvullingen vermeld te worden. De aanvullingen worden hieronder opgesomd:

- de feiten en omstandigheden die hebben geleid tot onontkoombare discontinuïteit;
- het liquidatieplan; indien niet van toepassing, dan de verwachte wijze van liquidatie;
- methode en belangrijke veronderstellingen die zijn gehanteerd bij de waardering op liquidatiebasis en belangrijke onzekerheden daarbij;
- de aard en bedragen van de belangrijkste positieve en negatieve waardeveranderingen die zijn verwerkt in de winst-en-verliesrekening; en
- de aard en bedragen van de in de balans opgenomen kosten en opbrengsten tot de verwachte datum van afwikkeling. (RJ 170.208, 2014)

De oorzaak van discontinuïteit bij onderneming X zijn periodieke verliessituaties. Veel verlieslatende contracten hebben geleid tot de verlieslatende situaties. De curator zal aangewezen worden om de nog aanwezige boedel te vereffenen. Het bestuur van onderneming X heeft de verplichting om de jaarrekening 2013 te deponeren. De accountant heeft namens de directie de balans en winst-en-verliesrekening opgesteld op basis van liquidatiegrondslagen.

De opgenomen voorziening voor liquidatiekosten heeft een negatief gevolg voor de winst. De winst zal met € 75.000 afnemen. De merknaam die gekocht zal worden in het volgende jaar zal een positief effect hebben op de winst. Deze zal namelijk toenemen met € 50.000. De waardeverandering van de voorraad wordt verwerkt in de winst-en-verliesrekening. Het bedrag is € 200.000 en heeft een negatief gevolg voor de winst omdat de waardevermindering (kosten) als het ware gecorrigeerd wordt op de

verkrijgingsprijs. Totaal hebben de waardeveranderingen een gevolg voor de winst-en-verliesrekening een waarde van - € 25.000.

Waarde o.b.v.						
Omschrijving	Continuïteitsgrondslagen		Liquidatiegrondslagen		Gevolg W&V	
Voorziening liquidatiekosten	€	-	€	75.000,00	€	(75.000,00) Afname winst
Merknaam	€	-	€	50.000,00	€	50.000,00 Toename winst
Grond- en hulpstoffen	€	400.000,00	€	200.000,00	€	(200.000,00) Afname winst
Machines	€	200.000,00	€	150.000,00	€	(50.000,00) Afname winst
Klein inventaris	€	-	€	50.000,00	€	50.000,00 Toename winst
Boete OHW	€	-	€	200.000,00	€	(200.000,00) Afname winst
Vrijval voorziening groot onderhoud		€ 400.000	€	-	€	400.000,00 Toename winst
Totaal waardeverandering W&V					€ (25.000,00)	

Figuur 11: Gevolgen voor de winst-en-verliesrekening

Er is een bedrag à € 75.000 opgenomen voor de verwachte liquidatiekosten. Deze kosten hebben betrekking op eventuele accountantskosten en kosten voor de curator.

Toelichting op de balans

De waardeveranderingen zijn in de toelichting op de balans weergegeven. De schematische weergave van de mutaties worden hieronder weergegeven.

Materiële vaste activa				
	Bedrijfspan	Machines	Klein inventaris	
Waarde 1-1-2013	€ 400.000,00	€ 200.000,00	€	-
Waardevermeerdering	€ 300.000,00	€ -	€	50.000,00
Waardevermindering	€ -	€ 50.000,00	€	-
Waarde 31-12-2013	€ 700.000,00	€ 150.000,00	€	50.000,00

Figuur 12: Mutaties materiële vaste activa

Vlottende activa	
	Grond- en hulpstoffen
Waarde 1-1-2013	€ 400.000,00
Waardevermindering	€ 200.000,00
Waarde 31-12-2013	€ 200.000,00

Figuur 13: Mutaties Vlottende activa

Vorderingen			
	<u>Debiteuren</u>		<u>Overige vorderingen</u>
Waarde 1-1-2013	€	700.000,00	€ 75.000,00
Merkrecht	€	50.000,00	€ -
Waarde 31-12-2013	€	750.000,00	€ 75.000,00

Figuur 14: Mutaties vorderingen

Eigen vermogen	
Waarde 1-1-2013	€ (650.000,00)
Waardeveranderingen verlies	€ (25.000,00)
Waarde 31-12-2013	€ (675.000,00)

Figuur 15: Mutaties eigen vermogen

Voorziening liquidatiekosten	
Waarde 1-1-2013	€ -
Dotatie voorziening	€ 75.000,00
Waarde 31-12-2013	€ 75.000,00

Figuur 16: Mutatie voorziening liquidatiekosten

Overlopende passiva	
Waarde 1-1-2013	€ 75.000,00
Boete OHW	€ 200.000,00
Waarde 31-12-2013	€ 275.000,00

Figuur 17: Mutatie overlopende passiva

Overige gegevens

Resultaatbestemming

Door de directie wordt voorgesteld het behaalde resultaat toe te voegen aan het geaccumuleerd verlies. Dit voorstel is als zodanig in de jaarrekening verwerkt.

De grootste verschillen tussen een balans op liquidatiegrondslagen en op continuïteitsgrondslagen zijn dat het toerekeningsbeginsel niet meer van toepassing is en dat alle activa, die te gelde gemaakt kan worden, geactiveerd worden.

2.2 Toetsing van de nieuwe regelgeving RJ 170

Zoals in eerdere hoofdstukken beschreven, heeft discontinuïteit gevolgen voor de samenstellafdeling. Aan de hand van de nieuwe regelgeving RJ 170 worden de reeds opgestelde jaarrekeningen getoetst of deze juist zijn opgesteld. De centrale vraag in dit hoofdstuk luidt: Zijn de reeds opgestelde jaarrekeningen volgens de nieuwe regelgeving (normen) opgesteld?

2.2.1 Jaarrekeningen

De jaarrekeningen zijn gekozen op basis van een aantal criteria. De criteria zijn: verliessituaties, negatief eigen vermogen en jaarrekeningen op liquidatiewaarde. Bij alle jaarrekeningen die geselecteerd zijn op het negatief eigen vermogen is het negatief eigen vermogen ontstaan door negatieve resultaten. Het kan voorkomen dat er veel dividend uitgekeerd wordt en daardoor een negatief overige reserve ontstaat. Deze situatie kwam niet voor in de gekozen jaarrekeningen, daarom wordt dit niet meegenomen in het onderzoek. De criterium negatief eigen vermogen is gekozen omdat deze factor een indicatie kan zijn voor ernstige onzekerheid omtrent de continuïteit. De jaarrekeningen die gebruikt worden voor dit onderzoek zijn opgesteld door collega's van de SME-afdeling. Voor dit onderzoek worden elf geschikte jaarrekeningen gebruikt. Een jaarrekening is geschikt indien de onderneming behoort tot het MKB en wanneer zij voldoen aan de gekozen criteria. De jaarrekeningen zijn wegens de geheimhoudingsplicht niet opgenomen in de bijlagen. Van de elf zijn vijf jaarrekeningen gewaardeerd op liquidatiegrondslagen en zes op continuïteitsgrondslagen.

2.2.2 Normen

De jaarrekeningen zijn grondig bestudeerd. De jaarrekeningen zijn vergeleken met de nieuwe Richtlijnen voor de jaarverslaggeving ingaand per boekjaar 2015 (Richtlijnen voor de jaarverslaggeving 2014). De jaarrekeningen zijn gesplitst in twee categorieën, zijnde de jaarrekeningen op liquidatiegrondslagen en de jaarrekeningen gewaardeerd op de continuïteitsgrondslagen. Om een conclusie te trekken over de jaarrekeningen zijn er normen opgesteld. De normen worden vermeld in de volgorde van de jaarrekening.

De jaarrekeningen op liquidatiegrondslagen

De eerste norm is dat 'in liquidatie' achter de bedrijfsnaam vermeld dient te worden. Hoofdstuk 5 Het effect op de jaarrapport geeft de voorwaarden weer wanneer de bedrijfsnaam aangepast dient te worden. Zoals eerder is vermeld, is dat in de accountantsrapportage een algemene paragraaf omtrent de continuïteit, die opgenomen kan worden indien het bestuur dit wenst. Ter verduidelijking is het verstandig deze paragraaf op te nemen. Een belangrijke norm waaraan de jaarrekening moet voldoen is het vermelden van de ontbinding van de onderneming. Deze vermelding dient officieel opgenomen te worden onder de toelichting op de jaarrekening onder de paragraaf 'Beëindiging bedrijfsactiviteiten'. Door middel van deze vermelding zijn belanghebbenden op de hoogte van de situatie. Ook kan de discontinuïteit toegelicht worden onder de algemene grondslagen. De jaarrekening is immers opgesteld op liquidatiewaarde in plaats van bijvoorbeeld historische kosten. Bij de waardering op continuïteitsgrondslagen is er sprake van het toerekeningsbeginsel. Eerder in dit verslag is vermeld dat dit basisprincipe niet meer van toepassing is. Dit moet vermeld worden in de algemene grondslagen. Doordat een wisseling tussen grondslagen bestaat dient een stelselwijziging te worden opgenomen onder de algemene grondslagen. De stelselwijziging geeft het verschil weer en het effect op het vermogen en resultaat. Voor een uitleg wordt verwezen naar hoofdstuk 2 De nieuwe richtlijnen. Bij het

opstellen van de jaarrekening op liquidatiegrondslagen wordt het liquidatiesaldo bepaald. Alle activa die te gelde gemaakt kunnen worden dienen geactiveerd te worden en alle schulden worden gepassiveerd voor zover schulden niet zijn afgewikkeld of kwijtgescholden. De laatste norm is dat de niet uit de balans blijken rechten en verplichtingen worden opgenomen in de balans.

In totaal zijn het zeven normen:

- aanpassing bedrijfsnaam 'in liquidatie';
- een toelichting in de algemene paragraaf van de accountantsrapportage;
- een toelichting in de paragraaf 'Beëindiging bedrijfsactiviteiten';
- een aanpassing van de grondslagen naar liquidatiewaarde;
- een vermelding dat het toerekeningsbeginsel niet meer van toepassing is;
- het opnemen van een stelselwijziging en
- het opnemen van alle activa en passiva die te gelde gemaakt kunnen worden.

De jaarrekeningen op continuïteitsgrondslagen

De opmaak van de jaarrekeningen verandert niet tot nauwelijks bij de jaarrekening op continuïteitsgrondslagen. De jaarrekening is vaak nog op continuïteitsgrondslagen gewaardeerd als de aandeelhouders en het bestuur de intentie hebben de bedrijfsactiviteiten voort te zetten voor het komende boekjaar. RJ 170.303 vermeldt dat wanneer een onderneming een gering of negatief eigen vermogen heeft, er sprake kan zijn van onzekerheden omtrent de discontinuïteit. De zes jaarrekeningen die geselecteerd zijn hebben op één na allemaal een negatief eigen vermogen. Hiervan kan worden afgeleid dat er sprake is van ernstige twijfel omtrent de continuïteit. Echter bij één jaarrekening is voor het eerst sprake van een negatief eigen vermogen en afnemende verliezen. Doordat de verliezen afnemen en er sprake is van een licht negatief eigen vermogen, bestaat er geen gerede twijfel omtrent de continuïteit maar enkel twijfel. Eén jaarrekening heeft een positief eigen vermogen maar toenemende verliezen. Bij deze onderneming is sprake van twijfel omtrent de continuïteit. De ernstige twijfel omtrent de continuïteit is alleen gebaseerd op het eigen vermogen van de onderneming.

De normen voor een jaarrekening op continuïteitsgrondslagen hebben betrekking op de toelichting op de jaarrekening. De accountant dient indien er sprake is van gerede twijfel omtrent de continuïteit een adequate uiteenzetting toe te voegen in de jaarrekening. Binnen deze uiteenzetting dienen zekerheden en maatregelen vermeld te worden. Deze uiteenzetting wordt vermeld onder de algemene grondslagen onder de subparagraaf continuïteit.

2.2.3 Resultaten

Op liquidatiegrondslagen

Voordat de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving een hoofdstuk aan discontinuïteit hadden gewijd, werd de jaarrekening gemaakt op het gevoel van de accountant. Doordat geen duidelijke regelgeving bestaat zijn er veel verschillen te zien in de jaarrekeningen.

De eerste norm voor de liquidatiegrondslagen is dat de bedrijfsnaam verlengd wordt met 'in liquidatie'. Bij slechts twee van de vijf ondernemingen is de bedrijfsnaam aangepast. De tweede norm is geen vereiste, maar door middel van de ontbinding toe te lichten in de accountantsrapportage wordt de nadruk gelegd op de ontbinding. Dit kan bij het bedrijf alsmede voor het bestuur alsmede voor de

accountant voor verduidelijking zorgen. Twee van de vijf ondernemingen hebben aan deze norm voldaan. Er is echter één onderneming die de algemene paragraaf opneemt in de accountantsrapportage maar de ontbinding niet benoemt. Deze onderneming wordt niet tot de jaarrekeningen gerekend die de liquidatie hebben toegelicht.

In de jaarrekening dient te worden toegelicht dat de onderneming wordt geliquideerd. Eerder is vermeld dat de accountantsrapportage niet gepubliceerd wordt, dus dient de gebeurtenis alsnog te worden toegelicht in de jaarrekening. In de toelichting op de jaarrekening is een speciale subparagraaf opgezet om beëindiging van de bedrijfsactiviteiten toe te lichten. Ook aan deze norm wordt voldaan door twee ondernemingen. Dit zijn dezelfde ondernemingen die aan de tweede norm hebben voldaan. Eén onderneming heeft de beëindiging van de bedrijfsactiviteiten vermeld onder de algemene paragraaf in de toelichting onder de subparagraaf 'Activiteiten', in plaats van onder de subparagraaf beëindiging bedrijfsactiviteiten. Strikt genomen is dit niet correct. De accountant heeft echter wel goed gedaan om het toe te lichten. Deze onderneming behoort niet tot de ondernemingen die het op de juiste wijze hebben verwerkt.

In de algemene grondslagen moet de grondslag worden weergegeven. De grondslag dient de liquidatiewaarde te zijn. Voor de activa dienen dat de directe opbrengstwaardes te zijn en voor vreemd vermogen is dat de beste schatting waarvoor de schuld afgewikkeld dient te worden. Veelal is dit de nominale waarde. Van de vijf jaarrekeningen wordt er bij drie jaarrekeningen de liquidatiewaarde vermeld en bij de resterende twee jaarrekeningen wordt de reële waarde genoemd. Met de reële waarde (RJ) wordt het begrip marktwaarde bedoeld (Kimenai RA, Manschot RA, & Hoeven RA, Tekst van het Besluit actuele waarde, 2013). Echter, het bedrag van de marktwaarde en de directe opbrengstwaarde kan gelijk zijn, maar de juridische terminologie dient gebruikt te worden, dus de directe opbrengstwaarde. Passiva worden niet tegen de directe opbrengstwaarde gewaardeerd, maar tegen de beste schatting van het bedrag om de schuld af te wikkelen. Veelal is dit de nominale waarde. Liquidatiewaarde is als algemene grondslag de beste uitkomst. Bij een jaarrekening moeten alle bezittingen geactiveerd worden die te gelde gemaakt kunnen worden. De schulden die de onderneming heeft en de verwachte kosten voor liquidatie dienen alle op te worden genomen in de balans, zodat het liquidatiesaldo bepaald kan worden. Dit houdt in dat het toerekeningsbeginsel komt te vervallen. Alle vijf de jaarrekeningen voldoen niet aan deze norm. In de algemene grondslagen staat het toerekeningsbeginsel vermeld.

De overstap naar andere grondslagen is een stelselwijziging. De stelselwijziging dient te worden toegelicht in de jaarrekening onder de algemene grondslagen. Voor welke toelichtingen vermeld moeten worden, wordt verwezen naar hoofdstuk 2 De nieuwe richtlijnen. In vier jaarrekeningen is de paragraaf Stelselwijziging opgenomen. De toelichting in deze paragraaf voldoet alleen echter niet aan de nieuwe regelgeving die vermeld staat in de RJ 170.208. Om op het liquidatiesaldo uit te komen dienen alle activa geactiveerd te worden. Alle schulden en de verwachte kosten voor liquidatie zullen gepassiveerd worden. Dit kan betekenen dat een afkoopbedrag aan de leasemaatschappij betaald dient te worden gepassiveerd of dat de huur die betrekking heeft op het volgende boekjaar opgenomen dient te worden. Dit is mogelijk omdat het toerekeningsbeginsel niet meer van toepassing is. Twee jaarrekeningen hebben deze bedragen opgenomen onder uit de niet uit de balans blijkenende verplichtingen en de overige drie jaarrekeningen hebben geen niet uit de balans blijkenende verplichtingen. De niet uit de balans blijkenende verplichtingen dienen als overlopende post in de balans te

worden opgenomen. Door deze verplichtingen te passiveren wordt de liquidatiebalans verkregen. Geen van de jaarrekeningen voldoet aan deze norm.

Na bovenstaande gegevens in een schematische weergave verwerkt te hebben, ziet het er als volgt uit:

Totaal voldaan	
Onderneming 1	43%
Onderneming 2	43%
Onderneming 3	43%
Onderneming 4	29%
Onderneming 5	14%

Figuur 18: uitkomsten jaarrekeningen op liquidatiegrondslagen

Voor een uitgebreid schematisch overzicht wordt verwezen naar bijlage J. Uit het onderzoek blijkt dat de eerste drie ondernemingen voor bijna de helft de nieuwe wetgeving volgen. Deze cijfers zijn gebaseerd op het wel of niet voldoen aan de regelgeving. Elke norm heeft een wegingsfactor van 0,143.

Deze wegingsfactor is gekozen omdat de hoeveelheid informatie van de specifieke bedrijfssituatie afhangt. Het kan derhalve voorkomen dat in de toelichting van de stelselwijziging de helft is verwerkt volgens de nieuwe regelgevingen en de uitkomst van de norm toch op nee staat.

Op continuïteitsgrondslagen

Van de zes jaarrekeningen is bij vier jaarrekeningen gerede twijfel omtrent de continuïteit. Het bestuur van deze ondernemingen dient de zekerheden en de maatregelen uiteen te zetten in de jaarrekening. Bij twee van de vier jaarrekeningen zijn de zekerheden en de maatregelen toegelicht in de continuïteitsparagraaf. Van de overige twee jaarrekeningen staan de zekerheden in de algemene paragraaf in de toelichting op de jaarrekening. De plaats waar de toelichtingen vermeld staan is niet helemaal correct. Echter, het bestuur heeft wel goed gedaan om de zekerheden toe te lichten. Bij de drie jaarrekeningen is de gerede twijfel weggenomen. Er blijft één jaarrekening over, die niet voldaan heeft aan de stellige uitspraak RJ 170.305. De situatie dient te worden toegelicht. Een uitgebreid schematisch overzicht is opgenomen in de bijlagen (Bijlage K).

Totaal voldaan	
Onderneming 6	100%
Onderneming 7	50%
Onderneming 8	n.v.t.
Onderneming 9	0%
Onderneming 10	100%
Onderneming 11	n.v.t.

Figuur 19: Uitkomsten jaarrekeningen op continuïteitsgrondslagen.

Bij jaarrekeningen waar twijfel bestaat over de continuïteit is het niet verplicht om de situatie waarin de onderneming verkeert toe te lichten. In sommige situaties kan de toelichting positief effect hebben op de belanghebbende, bijvoorbeeld wanneer er sporadisch verlies geleden wordt. Het bestuur kan dit

toelichten door te zeggen dat deze situatie eenmalig is doordat er bijvoorbeeld een grote investering heeft plaatsgevonden en verwacht wordt de komende jaren winst te genereren. In geen van de jaarrekeningen waar twijfel bestaat over de continuïteit is een toelichting opgenomen omtrent de verliessituatie of het negatieve eigen vermogen.

Bij de jaarrekeningen op liquidatiegrondslagen gaat het toepassen van de regelgeving minder goed dan bij de jaarrekening op continuïteitsgrondslagen. Geen van de jaarrekeningen voldeden voor meer dan 43% aan de vereisten voor de liquidatiegrondslagen. De vereisten volgens RJ 170.305 zijn bij twee jaarrekeningen volledig toepast. De aanpassingen bij de jaarrekening op continuïteitsgrondslagen zijn vele malen minder, waardoor het voldoen aan de vereisten makkelijker gaat. Mede doordat RJ 170.305 erg duidelijk is en het alleen informatie betreft over de toelichting, is dit makkelijker toe te passen. Bij het opstellen van de jaarrekening op liquidatiegrondslagen zijn veel meer onduidelijkheden die in de voorgaande edities niet helder vermeld waren. Indien de liquidatiegrondslagen worden gehanteerd, dient er meer aangepast te worden dan door het accountantsberoep werd verwacht.

2.3 De aanvullende werkzaamheden en de opdrachtbevestiging

De vraag die centraal staat in dit hoofdstuk is “passen de aanvullende werkzaamheden in de opdrachtbevestiging volgens de Nadere Voorschriften Controle en Overige standaarden 4410? De Nadere Voorschriften Controle en Overige Standaarden 4410 worden onder de loep genomen. De NV COS die op dit moment van toepassing is en de vernieuwde versie die van toepassing is vanaf 1 januari 2016 worden meegenomen in dit onderzoek. De aanvullende werkzaamheden worden uitgebreid beschreven in hoofdstuk 3 en 4. Voorbeelden zijn onder andere: begrotingen maken, tussentijdse cijfers opstellen, continuïteit waarborgen en adviezen geven.

2.3.1 NV COS 4410

Als een nieuwe opdracht binnenkomt bij het accountantskantoor, dient de accountant na te gaan of de opdracht geaccepteerd kan worden. Als de accountant de opdracht kan aanvaarden, zullen de voorwaarden van de opdracht door beide partijen geaccepteerd moeten worden. De aspecten van de opdrachtbevestiging bestaan uit:

- de aard van de opdracht;
- dat het geen controle- op beoordelingsopdracht is;
- er geen zekerheid verstrekt wordt omtrent een getrouw beeld;
- dat de samenstellingsopdracht niet gericht is op het ontdekken van fraude;
- het verstrekken van de gegevens;
- dat de verantwoordelijkheid voor de juistheid en de volledigheid bij het bestuur van de onderneming ligt;
- de grondslagen voor de waardering en resultaatbepaling;
- de verspreiding van de samengestelde overzichten en
- de vorm en inhoud van de rapportage (NV COS 4410, p 721).

De opdrachtbevestiging mag mondeling overeengekomen worden. Er wordt echter vermeld dat een schriftelijke opdrachtbevestiging de opdrachtvoorwaarden bekrachtigt. Door middel van een ondertekende schriftelijke opdrachtbevestiging door beide partijen kunnen misverstanden worden voorkomen. Indien er zich misverstanden voordoen, kunnen beide partijen de opdrachtbevestiging raadplegen. De NV COS 4410 paragraaf 8 vermeldt dat: “additionele werkzaamheden ook opgenomen kunnen worden in de opdrachtvoorwaarden.”

De opdracht heeft vaak een looptijd langer dan één boekjaar. De NV COS verstrekt echter geen informatie over doorlopende contracten.

De accountant is verplicht een beeld te verkrijgen van de bedrijfsactiviteiten van de klant. Ook dient de accountant inzicht te verkrijgen in de inrichting van de administratie. De accountant kan door middel van de verkregen informatie de financiële overzichten samenstellen.

De NV COS 4410 paragraaf 2 beschrijft een financieel overzicht als “een gestructureerde weergave van de aan de administratie ontleende financiële informatie, gewoonlijk voorzien van bijbehorende toelichtingen, met het doel inzicht te geven in de economische middelen of verplichtingen van de entiteit op een bepaald tijdstip of de wijzigingen daarin over een bepaalde periode, overeenkomstig de van toepassing zijnde grondslagen voor de financiële verslaggeving.”

Een belastingaangifte wordt niet gezien als een financieel overzicht. Ook een bijlage bij de aangifte valt niet onder financiële overzichten (BNA Media, 2013).

Over de aanvullende werkzaamheden wordt geen informatie verstrekt.

2.3.2 Herziene NV COS 4410

Vanaf 1 januari 2016 geldt de herziene versie van de NV COS. Deze NV COS 4410 bevat nu meer informatie omtrent de samenstellingsopdrachten. De informatie met betrekking tot opdrachtvoorwaarden komen overeen met de eerdere NV COS. De vorm en de inhoud van de opdrachtbevestiging kunnen per opdracht verschillen. Vanaf 1 januari 2016 is het verplicht om een opdrachtbevestiging schriftelijk vast te leggen (NBA, 2014).

Indien er sprake is van een langlopend contract, dient de accountant jaarlijks te evalueren of de opdrachtbevestiging aangepast dient te worden (NBA, 2014).

De werkzaamheden van de accountant blijven gelijk. De werkzaamheden van de accountant zijn echter uitgebreider geformuleerd. Ook behoren de belastingaangifte en een bijlage bij de aangifte in de nieuwe NV COS niet tot de financiële overzichten (NBA, 2014).

2.3.3 Opdrachtbevestigingen Deloitte

De opdrachtbevestigingen die gehanteerd worden bij Deloitte Rotterdam zijn in de bijlage opgenomen. Deloitte maakt gebruik van twee soorten opdrachtbevestigingen bij het opstellen van jaarrekeningen, te weten de opdrachtbevestiging met fiscale werkzaamheden of de opdrachtbevestiging zonder fiscale werkzaamheden.

Op een aantal onderwerpen na zijn de bovengenoemde opdrachtbevestigingen gelijk. De onderwerpen die van elkaar verschillen zijn de paragrafen: opdracht, vierde tranche en andere werkzaamheden. De opdracht wordt in de opdrachtbevestiging met fiscale werkzaamheden aangevuld met de werkzaamheden voor de werkzaamheden omtrent de belasting. De werkzaamheden kunnen zijn: het doen van vennootschapsbelasting, inkomstenbelasting, omzetbelasting, loonbelasting, suppletieaangiften btw, suppletieaangiften loonbelasting en dividendaangifte. Omdat het doen van fiscale werkzaamheden niet tot de samenstelwerkzaamheden behoort, dient dit apart verwerkt te worden in de opdrachtbevestiging.

De paragraaf vierde tranche is toegevoegd. Hierin wordt vermeld dat het bestuur van de onderneming aansprakelijk is voor het doen van tijdige belastingaangifte. Ook heeft Deloitte een uitstelregeling met de fiscus. Deze regeling is niet meer van toepassing als de opdracht wordt beëindigd. Deze paragraaf is alleen van toepassing op samenstelopdrachten waar ook fiscale werkzaamheden verricht worden.

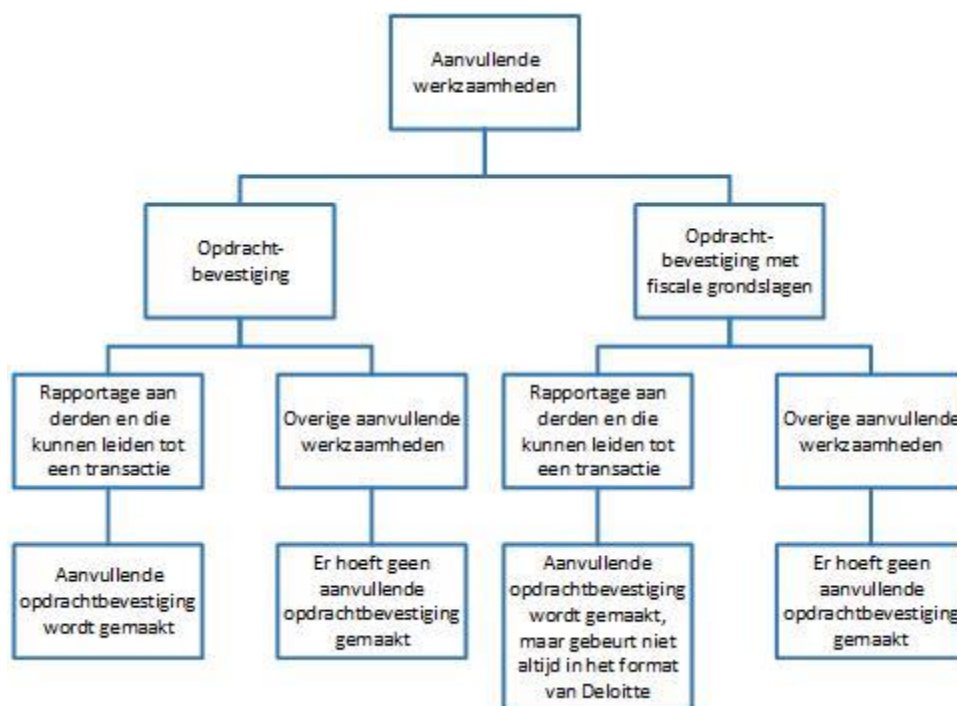
Het laatste verschil is dat aanvullende werkzaamheden alleen in de opdrachtbevestiging naar voren komt waar ook fiscale werkzaamheden worden verricht. De paragraaf vermeldt: "Indien wij in uw opdracht andere of aanvullende werkzaamheden uitvoeren, zullen de voorwaarden van deze opdracht daarop van toepassing zijn en zullen de aldan door Deloitte gehanteerde tarieven van toepassing zijn, tenzij schriftelijk anders overeengekomen. Indien een dergelijke opdracht betrekking heeft op een advies of rapportage, die is bedoeld is om aan een derde te worden versterkt in kader van een financiering, subsidie, een (des-)investering of een andere transactie, zal deze afzonderlijk, schriftelijk of per e-mail moeten worden bevestigd. De bevestiging door ons kan blijken uit het advies zelf."

De opdrachtbevestigingen zijn opgenomen in bijlage L en M.

2.3.4 Aanvullende werkzaamheden

De opdrachtbevestigingen vermelden de inhoud van de opdracht. Alle werkzaamheden die verricht worden, worden beschreven in de paragraaf opdracht van de opdrachtbevestiging. Indien er sprake is van een samenstellingsopdracht dient de accountant goed na te gaan wat onder een samenstellingsopdracht bestaat. Volgens standaard 4410 paragraaf één bestaat een samenstellingsopdracht uit “het opstellen van een financieel overzicht op basis van de criteria zoals opgenomen in een verslaggevingsstelsel aan de hand van door de entiteit aangeleverde financiële informatie.” Met andere woorden, de accountant maakt het jaarrapport aan de hand van de aangeleverde uitgewerkte grootboekschema's. Indien de accountant de administratie nog moet verwerken, wordt dit administratieve dienstverlening genoemd (BNA Media, 2013). Dit dient apart vermeld te worden in de opdrachtbevestiging.

Het kan voorkomen dat de paragraaf over de aanvullende werkzaamheden niet vermeld wordt in de opdrachtbevestiging. Dit houdt niet in dat de accountant deze werkzaamheden niet uit mag voeren. De werkzaamheden mogen verricht worden, echter wel tegen betaling. Voor bepaalde aanvullende werkzaamheden wordt er een nieuwe (extra) opdrachtbevestiging gemaakt en voor andere aanvullende werkzaamheden wordt geen opdrachtbevestiging gemaakt. Indien het gaat om werkzaamheden die niet overeenkomen met de werkzaamheden in de opdrachtbevestiging, wordt een nieuwe opdrachtbevestiging gemaakt voor de aanvullende werkzaamheden. Indien de werkzaamheden resulteren in een rapportage waarmee de klant naar buiten treedt en die kunnen leiden tot een transactie, bijvoorbeeld naar de bank, dan wordt er een aanvullende opdrachtbevestiging gemaakt. Wanneer er kleine veranderingen/aanvullingen zijn in de bestaande werkzaamheden, maar de opdracht blijft hoofdzakelijk dezelfde dan kan dit door middel van overleg overeengekomen worden. De accountant zal de correspondentie met de klant bewaren. Momenteel wordt bij Deloitte niet altijd een aanvullende opdrachtbevestiging gemaakt voor de aanvullende werkzaamheden omdat het opstellen van een schriftelijke opdrachtbevestiging niet verplicht is. Wanneer de aanvullende werkzaamheden een rapportage aan derden betreft zal een aanvullende opdrachtbevestiging gemaakt worden, maar gebeurt dit niet altijd in het format van de opdrachtbevestiging van Deloitte. Ook een e-mail geldt als opdrachtbevestiging.

Figuur 20: Schema aanvullende opdrachtbevestiging

Doordat de inhoud van een opdrachtbevestiging op een aantal onderwerpen na los staat kunnen er naar eigen inzicht onderwerpen aan toegevoegd worden. Het is dus niet per definitie onjuist als de paragraaf aanvullende werkzaamheden er niet in staat; het is alleen ter verduidelijking. Er dient een aanvullende opdrachtbevestiging gemaakt te worden als de werkzaamheden afwijken van de eerder opgestelde opdrachtbevestiging en als de nieuwe werkzaamheden leiden tot een rapport aan derden en die kunnen leiden tot een transactie.

3. Advies

Na een periode van het bestuderen van de regelgeving, gesprekken met collega's en het analyseren van verschillende jaarrekeningen is er een helder beeld gevormd over de werkzaamheden omtrent discontinuïteit op de samenstelafdeling van Deloitte. De bevindingen die tijdens het onderzoek naar voren kwamen, worden in dit hoofdstuk omgezet in adviespunten.

3.1 Conclusie

De aanvullende werkzaamheden bij een onderneming waar sprake is van een faillissement zijn minder dan bij een onderneming die financieel achteruitgaat. Bij een onderneming waar de financiële positie achteruitgaat door minder omzet, hogere kosten et cetera, kan de ondernemer trachten deze trend om te zetten naar een positieve trend. De ondernemer zal extra financiële en/of organisatorische maatregelen moeten nemen. Het kan voorkomen dat de ondernemer niet beschikt over de kennis om een bijvoorbeeld een begroting op te stellen. De ondernemer kan hiervoor de accountant inschakelen om hulp te bieden bij de extra werkzaamheden om te kunnen overleven. Bij een faillissement kan de onderneming de werkzaamheden niet continueren. De onderneming wordt geliquideerd en zal op houden te bestaan. De strijd is bij een faillissement al gestreden en overlevingsplannen hebben geen baat meer. De werkzaamheden bij een faillissement komen stil te liggen. Deze werkzaamheden worden alleen voortgezet als het overeengekomen is met de curator. De curator kan bijvoorbeeld vragen aan de accountant om de laatste jaarrekening voor de onderneming op te stellen. Het opstellen van de jaarrekening valt onder de 'gewone' werkzaamheden. Aanvullende werkzaamheden worden in deze situatie niet uitgevoerd.

Als het boekjaar is verstreken, is het bestuur verplicht over dit boekjaar een jaarrekening op te stellen. De jaarrekening zal bij faillissement of bij een ontbindingsbesluit opgemaakt worden op basis van liquidatiegrondslagen. Het opstellen van de jaarrekening valt zoals eerder vermeld niet onder de aanvullende werkzaamheden. Het opstellen van de jaarrekening op liquidatiegrondslagen neemt meer tijd in beslag dan een jaarrekening op continuïteitsgrondslagen. De oorzaak hiervan is dat de accountant de directe opbrengstwaarde moet bepalen. Het kan voorkomen dat de accountant hulp in moet schakelen van derden, zoals opkopers en/of taxateurs. Doordat de accountant derden te hulp moet vragen kan het jaarrekeningproces langer duren. Een jaarrekening op liquidatiegrondslagen betekent dat het toerekeningsbeginsel wordt losgelaten. Dit betekent dat niet meer wordt gekeken op welke periode de kosten en opbrengsten betrekking hebben. Alle bezittingen en schulden die te gelde gemaakt kunnen worden moeten worden geactiveerd en gepassiveerd. Dit betekent dat schulden die voorheen niet gepassiveerd werden, nu wel opgenomen worden op de balans. Ook dient de accountant een schatting te maken van de kosten voor liquidatie. Dit zijn verwachte kosten/uitgaven die de ondernemer moet betalen om het faillissement af te ronden. Deze berekening kan complex en tijdrovend zijn. De accountant dient dan ook goed te communiceren met de curator.

Tot en met het boekjaar 2013 bestaat er geen eenduidige regelgeving over het opstellen van de jaarrekening op liquidatiegrondslagen. De accountant dient de grondslagen en de toelichting op de jaarrekening handmatig aan te passen. Deze aanpassingen kunnen veel tijd in beslag nemen omdat er geen eenduidige regelgeving bestaat en dient de accountant zelf op onderzoek uit te gaan wat de beste oplossing is. De accountant kon tot het boekjaar 2013 zijn eigen visie over de liquidatiegrondslagen toepassen in de jaarrekening. Hierdoor zijn veel verschillen te zien in de jaarrekening tot en met het boekjaar 2013.

Vanaf de editie 2014 van de RJ zijn de ontwerpbepalingen omgezet in richtlijnen met daarbij stellige uitspraken. Van de stellige uitspraken mag niet worden afgeweken. Deze uitspraak komt overeen met dwingend recht in de wet. Deze richtlijn moet worden toegepast als de situatie (waarderen op liquidatiegrondslagen) zich voordoet. De jaarrekeningen tot en met het boekjaar 2013 werden nog niet helemaal volgens de nieuwe regelgeving opgesteld. Enkele vereisten werden gevolgd.

De schriftelijke opdrachtbevestiging is momenteel nog niet verplicht. Het wordt echter sterk aangeraden om een opdrachtbevestiging op te stellen en door beide partijen te laten ondertekenen. De opdracht mag nog mondeling worden overeengekomen. De onderdelen voor in de opdrachtbevestiging mogen tot zekere hoogte door Deloitte zelf ingevuld worden. De aanvullende werkzaamheden mogen naar eigen inzicht ingevuld worden, maar is net zoals de opdrachtbevestiging zelf niet verplicht. Wanneer de aanvullende werkzaamheden leiden tot een document dat aan derden wordt verstrekt of die leiden tot een transactie is het opstellen van een schriftelijke opdrachtbevestiging wel verplicht.

Discontinuïteit heeft een klein effect op de werkzaamheden van de accountant in de samenstelpraktijk. De werkzaamheden zijn over het algemeen gelijk met de werkzaamheden op basis van continuïteit, alleen vergt het opstellen van de jaarrekening op liquidatiegrondslagen meer tijd. De situatie voorafgaand aan discontinuïteit heeft een groter effect. Dit komt omdat de klant de accountant hulp kan vragen bij zijn overlevingsplannen.

3.2 Advies

Om jaarrekeningen van nog hogere kwaliteit te verstrekken aan de klant, moeten de nieuwe Richtlijnen voor de jaarverslaggeving in de jaareditie 2014 al toegepast worden op de jaarrekeningen van het boekjaar 2013. Een advies dat hierop aansluit is dat het voor de professionaliteit beter is om de aangegeven terminologie te hanteren die de regelgeving (RJ) voorschrijft. Een voorbeeld hiervoor is dat de directe opbrengstwaarde gehanteerd dient te worden in plaats van de marktwaarde en de reële waarde, die momenteel genoemd worden in de bestaande jaarrekeningen.

Eerder in dit hoofdstuk is vermeld dat er momenteel geen sjabloon bestaat voor een jaarrekening gewaardeerd op liquidatiegrondslagen. Omdat discontinuïteit steeds vaker voorkomt, is het advies een sjabloon te ontwikkelen voor een jaarrekening op liquidatiegrondslagen. In het sjabloon zullen de liquidatiegrondslagen en de tekst in de toelichting op de balans en winst-en-verliesrekening juist worden vermeld. Zo is de vermelding over het toerekeningsbeginsel veranderd, deze is namelijk niet meer van toepassing. De accountant moet de tekst alleen klant specifiek maken. Met behulp van een sjabloon zal de accountant minder tijd kwijt zijn aan het opstellen van de jaarrekening. Ook zullen de grote veranderingen zoals de toelichting in de jaarrekening gelijk correct vermeld worden.

Twijfel omtrent de continuïteit toelichten in de jaarrekening kan de beëindiging van de activiteiten betekenen. Naar mijn mening is het verstandig om het verlies toe te lichten in de jaarrekening samengaan met de zekerheden die de onderneming heeft. Hierdoor zien de belanghebbenden dat de onderneming zich bewust is van de financiële situatie en ook maatregelen treft om gerede twijfel voor te zijn.

Zoals in het onderzoek is vermeld, wordt het opstellen van een opdrachtbevestiging per 1 januari 2016 verplicht. Niet in alle situaties wordt er op dit moment een schriftelijke opdrachtbevestiging opgesteld voor de overige/aanvullende werkzaamheden. Een advies is om ook voor de aanvullende werkzaamheden een schriftelijke opdrachtbevestiging op te stellen. Door de nieuwe regelgeving nu al

toe te passen, zal de overgang in 2016 minimaal zijn. Door middel van de schriftelijke opdrachtbevestiging is voor beide partijen duidelijk wat er onder de aanvullende werkzaamheden wordt verstaan. Dit zal onenigheden kunnen voorkomen.

Nawoord

Nu een periode van 20 weken is mijn scriptieperiode afgerond. Tijdens het onderzoek zijn veel dingen goed gegaan. Zo paste de planning goed bij mijn werkzaamheden en waren de uitloopweken goed ingepland. Het gestructureerd werken heeft bij mij erg goed gewerkt. Kon goed informatie terugvinden als ik deze nodig had. Ook heb ik collega's kunnen helpen als zij een vraag hadden. Ik heb niet alleen van collega's geleerd, maar zij ook van mij. Dit gaf bij mij erg veel voldoening. Het praktijkonderzoek vond ik een lastig deel van de scriptie, specifiek de inrichting van dit deel. Uiteindelijk ben ik tevreden over het praktijkonderzoek.

Naar mijns inziens heb ik gewerkt aan alle drie de competenties. Professioneel handelen is tot uiting gekomen doordat ik mij aan de afspraken heb gehouden, zelfstandig heb gewerkt en een positieve (hardwerkende) houding heb laten zien aan collega's.

Tijdens het zoeken naar informatie heb ik mij afgevraagd welke gegevens ik goed kon gebruiken en welke niet? Welke informatie is betrouwbaar en welke niet? Ik denk dat ik hierdoor de juiste informatie tot me heb genomen en meegenomen heb in het onderzoek. Ik vind dat dit tot de competentie oordeelsvorming hoort. Soms is informatie op een bepaalde manier geformuleerd. Ik vond het soms lastig om de tekst op de juiste manier te lezen. In de loop van de tijd merkte ik dat dit makkelijker ging.

Aan de competentie communiceren heb ik gedurende het onderzoek gewerkt. Zo heb ik getracht niet continu informatie te herhalen maar naar de eerder genoemde informatie te verwijzen. Ook een zakelijke en duidelijke schrijfstijl heb ik geprobeerd te gebruiken tijdens het schrijven van mijn scriptie.

Ik kijk met veel plezier terug op deze leerzame periode.

Literatuurlijst

Geraadpleegde boeken en artikelen

- BNA Media. (2013). 4410 - Opdrachten tot het samenstellen van financiële overzichten. In *VRA 1A - Controle- en overige standaarden* (p. 721). Opgeroepen op december 8, 2014
- BNA Media. (2013). 4410 - Opdrachten tot het samenstellen van financiële overzichten. In *VRA 1A - Controle- en overige standaarden 2013/2014* (p. 719). Opgeroepen op december 10, 2014
- Epe RA, D., & Koetzier, D. (2011). Externe verslaggeving: relaties met andere vakgebieden en ontwikkeling. In *Jaarverslaggeving* (p. 28). Opgeroepen op november 5, 2014
- Epe RA, D., & Koetzier, D. (2011). Schattingswijzigingen en stelselwijzigingen. In *Jaarverslaggeving* (pp. 106-107). Opgeroepen op oktober 1, 2014
- Epe RA, D., & Koetzier, D. (2011). Vlottende activa. In *Jaarverslaggeving* (p. 172). Opgeroepen op november 19, 2014
- Jaarrekening Koninklijke Scholten-Honig 1975/1976, NJ 1980, 581 (Ondernemingskamer december 27, 1979). Opgeroepen op september 23, 2014
- Kimenai RA, C. (2013). *Nieuwe ontwerprichtlijnen voor liquidatiegrondslagen*. Opgeroepen op september 1, 2014
- Kimenai RA, C. (2013). *Nieuwe ontwerprichtlijnen voor liquidatiegrondslagen*. Opgeroepen op september 1, 2014
- Kimenai RA, C. (2013). *Nieuwe ontwerprichtlijnen voor liquidatiegrondslagen*. Opgeroepen op september 1, 2014
- Kimenai RA, C. (2013). *Nieuwe ontwerprichtlijnen voor liquidatiegrondslagen*. Opgeroepen op november 19, 2014
- Kimenai RA, C. (2013). *Nieuwe ontwerprichtlijnen voor liquidatiegrondslagen*. Opgeroepen op december 2, 2014
- Kimenai RA, C., Manschot RA, D. D., & ter Hoeven RA, P. d. (2012). Conceptual framework. In *Handboek Externe Verslaggeving 2013* (PP. 62-64). Opgeroepen op 4 september, 2014
- Kimenai RA, C., Manschot RA, D. D., & ter Hoeven RA, P. d. (2012). Continuïteitsveronderstelling. In *Handboek Externe Verslaggeving 2013* (pp. 81-83). Opgeroepen op september 8, 2014
- Kimenai RA, C., Manschot RA, D. D., & ter Hoeven RA, P. d. (2012). Inhoud publicatieplicht. In *Handboek Externe Verslaggeving 2013* (p. 41). Opgeroepen op november 3, 2014
- Kimenai RA, C., Manschot RA, D. D., & ter Hoeven RA, P. d. (2012). Materiële vaste activa. In *Handboek Externe Verslaggeving 2013* (p. 167). Opgeroepen op oktober 1, 2014
- Kimenai RA, C., Manschot RA, D. D., & ter Hoeven RA, P. d. (2012). Tekst van het Besluit actuele waarde. In *Handboek Externe Verslaggeving 2013* (p. 971). Opgeroepen op december 8, 2014

- Nederlands Instituut van Registeraccountants. (n.d.). Verklaring van de accountant in een verslechterd economisch klimaat. Opgeroepen op oktober 27, 2014
- Nederlands Instituut van Registeraccountants. (2014). Extract consultatiedocument herziene NV COS versie 2014. *Herziening Standaard 4410 - Samenstellingsopdrachten*. Opgeroepen op oktober 27, 2014
- Raad voor de Jaarverslaggeving. (2013). Bijzondere waardevermindering van vaste activa. In *Richtlijnen voor de jaarverslaggeving voor grote en middelgrote rechtspersonen* (p. RJ 121.306). Opgeroepen op november 27, 2014
- Raad voor de Jaarverslaggeving. (2013). Bijzondere waardevermindering van vaste activa. In *Richtlijnen voor de jaarverslaggeving voor grote en middelgrote rechtspersonen* (p. RJ 121.402). Opgeroepen op november 27, 2014
- Raad voor de Jaarverslaggeving. (2013). Het kasstroomoverzicht. In *Richtlijnen voor de jaarverslaggeving voor grote en middelgrote rechtspersonen* (p. RJ 360.104). Opgeroepen op november 17, 2014
- Raad voor de Jaarverslaggeving. (2013). Het kasstroomoverzicht. In *Richtlijnen voor de jaarverslaggeving voor grote en middelgrote rechtspersonen* (p. RJ 260.201). Opgeroepen op november 17, 2014
- Raad voor de Jaarverslaggeving. (2013). Liquide middelen. In *Richtlijnen voor de jaarverslaggeving voor grote en middelgrote rechtspersonen* (p. RJ 228.201). Opgeroepen op november 27, 2014
- Raad voor de Jaarverslaggeving. (2013). Materiële vaste activa. In *Richtlijnen voor de jaarverslaggeving voor grote en middelgrote rechtspersonen* (p. RJ 212.705). Opgeroepen op november 19, 2014
- Raad voor de Jaarverslaggeving. (2013). Materiële vaste activa. In *Richtlijnen voor de jaarverslaggeving voor grote en middelgrote rechtspersonen* (p. RJ 212.451). Opgeroepen op november 19, 2014
- Raad voor de Jaarverslaggeving. (2013). Materiële vaste active. In *Richtlijnen voor de jaarverslaggeving voor grote en middelgrote rechtspersonen* (p. RJ 212.401). Opgeroepen op november 27, 2014
- Raad voor de Jaarverslaggeving. (2013). Voorraden. In *Richtlijnen voor de jaarverslaggeving voor grote en middelgrote rechtspersonen* (p. RJ 220.301). Opgeroepen op november 27, 2014
- Raad voor de Jaarverslaggeving. (2013). Voorzieningen. In *Richtlijnen voor de jaarverslaggeving voor grote en middelgrote rechtspersonen* (p. RJ 252.301). Opgeroepen op november 27, 2014
- Raad voor de Jaarverslaggeving. (2013). Voorzieningen. In *Richtlijnen voor de jaarverslaggeving voor grote en middelgrote rechtspersonen* (p. RJ 252.408). Opgeroepen op november 19, 2014
- Raad voor de Jaarverslaggeving. (2013). Vorderingen. In *Richtlijnen voor de jaarverslaggeving* (p. RJ 222.201/ 222.202). Opgeroepen op november 27, 2014
- Raad voor de Jaarverslaggeving. (2014). Belasting naar de winst. In *Richtlijnen voor de jaarverslaggeving voor grote en middelgrote rechtspersonen* (p. RJ 272.312). Opgeroepen op December 1, 2014
- Raad voor de Jaarverslaggeving. (2014). Discontinuïteit en ernstige onzekerheid over continuïteit. In *Richtlijnen voor de jaarverslaggeving voor grote en middelgrote rechtspersonen* (p. RJ 170.202). Opgeroepen op november 19, 2014

- Raad voor de Jaarverslaggeving. (2014). Discontinuïteit en ernstige onzekerheid over continuïteit. In *Richtlijnen voor de jaarverslaggeving voor grote en middelgrote rechtspersonen* (p. RJ 170.210). Opgeroepen op november 19, 2014
- Raad voor de Jaarverslaggeving. (2014). Discontinuïteit en ernstige onzekerheid over continuïteit. In *Richtlijnen voor de jaarverslaggeving voor grote en middelgrote rechtspersonen* (p. RJ 170.203). Opgeroepen op december 2, 2014
- Raad voor de Jaarverslaggeving. (2014). Discontinuïteit en ernstige onzekerheid over continuïteit. In *Richtlijnen voor de jaarverslaggeving voor grote en middelgrote rechtspersonen* (p. RJ 170.303). Opgeroepen op december 1, 2014
- Raad voor de Jaarverslaggeving. (2014). Discontinuïteit en ernstige onzekerheid over continuïteit. In *Richtlijnen voor de jaarverslaggeving voor grote en middelgrote rechtspersonen* (p. RJ 170.208). Opgeroepen op November 25, 2014
- Raad voor de Jaarverslaggeving. (2014). Discontinuïteit en ernstige onzekerheid over continuïteit. In *Richtlijnen voor de jaarverslaggeving voor grote en middelgrote rechtspersonen* (p. RJ 170.305). Opgeroepen op december 1, 2014
- Raad voor de Jaarverslaggeving. (2014). Discontinuïteit en ernstige onzekerheid over continuïteit. In *Richtlijnen voor de jaarverslaggeving voor grote en middelgrote rechtspersonen*. Opgeroepen op November 19, 2014
- Raad voor de Jaarverslaggeving. (2014). Discontinuïteit en ernstige onzekerheid over continuïteit. In *Richtlijnen voor de jaarverslaggeving voor grote en middelgrote rechtspersonen* (p. RJ 170.207). Opgeroepen op september 30, 2014
- Raad voor de Jaarverslaggeving. (2014). Discontinuïteit en ernstige onzekerheid over continuïteit. In *Richtlijnen voor de jaarverslaggeving voor grote en middelgrote rechtspersonen* (p. RJ 170.104). Opgeroepen op september 30, 2014
- Raad voor de Jaarverslaggeving. (2014). Discontinuïteit en gerede twijfel over continuïteit. In *Richtlijnen voor de jaarverslaggeving voor de kleine rechtspersoon* (p. RJ A2.213a). Opgeroepen op september 30, 2014
- Raad voor de Jaarverslaggeving. (2014). Discontinuïteit en gerede twijfel over continuïteit. In *Richtlijnen voor de jaarverslaggeving voor de kleine rechtspersoon* (p. RJ A2.214). Opgeroepen op september 30, 2014
- Raad voor de Jaarverslaggeving. (2014). Onderhanden projecten. In *Richtlijnen voor de jaarverslaggeving voor grote en middelgrote rechtspersonen* (p. RJ 221.301). Opgeroepen op november 27, 2014
- Schouten, J., & Wawrzyniak, P. (2011). Waneer eindigt de jaarrekeningplicht bij ontbonden vennootschappen? *Tijdschrift voor jaarrekeningrecht*. Opgeroepen op september 23, 2014
- Velden, E. v. (2013). Accountant. *Onzekerheden bij de samenstellingsopdracht*. Opgeroepen op oktober 27, 2014

- Wetsteksten. (2014). Burgelijk Wetboek Boek 2, Rechtspersonen. In *Wetsteksten Hoger Onderwijs 2014/2015* (p. Art. 10 BW 2). Opgeroepen op september 4, 2014
- Wetsteksten. (2014). Burgelijk Wetboek Boek 2, Rechtspersonen. In *Wetsteksten Hoger Onderwijs 2014/2015* (p. Art. 360 BW 2). Opgeroepen op september 4, 2014
- Wetsteksten. (2014). Burgelijk Wetboek Boek 2, Rechtspersonen. In *Wetsteksten Hoger Onderwijs 2014/2015* (p. Art. 396 BW 2). Opgeroepen op september 9, 2014
- Wetsteksten. (2014). Burgelijk Wetboek Boek 2, Rechtspersonen. In *Wetsteksten Hoger Onderwijs 2014/2015* (p. Art. 397 BW 2). Opgeroepen op september 9, 2014
- Wetsteksten. (2014). Burgelijk Wetboek Boek 2, Rechtspersonen. In *Wetsteksten Hoger Onderwijs 2014/2015* (p. Art. 384 lid 6 BW 2). Opgeroepen op september 17, 2014
- Wetsteksten. (2014). Burgelijk Wetboek Boek 2, Rechtspersonen. In *Wetsteksten Hoger Onderwijs 2014/2015* (p. Art. 394 lid 8 BW 2). Opgeroepen op oktober 23, 2014
- Wetsteksten. (2014). Burgelijk Wetboek Boek 2, Rechtspersonen. In *Wetsteksten Hoger Onderwijs 2014/2015* (p. Art. 384 lid 3 BW 2). Opgeroepen op september 8, 2014
- Wetsteksten. (2014). Burgelijk Wetboek Boek 2, Rechtspersonen. In *Wetsteksten Hoger Onderwijs 2014/2015* (p. Art. 384 lid 3 BW 2). Opgeroepen op oktober 27, 2014
- Wetsteksten. (2014). Burgelijk Wetboek Boek 2, Rechtspersonen. In *Wetsteksten Hoger Onderwijs 2014/2015* (p. Art. 23a lid 5 BW 2). Opgeroepen op september 23, 2014
- Wetsteksten. (2014). Burgelijk Wetboek Boek 2, Rechtspersonen. In *Wetsteksten Hoger Onderwijs 2014/2015* (p. Art. 23a lid 1 BW 2). Opgeroepen op september 16, 2014
- Wetsteksten. (2014). Burgelijk Wetboek Boek 2, Rechtspersonen. In *Wetsteksten Hoger Onderwijs 2014/2015* (p. Art. 19 lid 5 BW 2). Opgeroepen op september 8, 2014
- Wetsteksten. (2014). Burgelijk Wetboek Boek 3, Vermogensrecht. In *Wetsteksten Hoger Onderwijs 2014/2015* (p. Art. 290 BW 3). Opgeroepen op november 9, 2014
- Wetsteksten. (2014). Burgelijk Wetboek Boek 3, Vermogensrecht. In *Wetsteksten Hoger Onderwijs 2014/2015* (p. Art. 15i BW 3). Opgeroepen op september 8, 2014
- Wetsteksten. (2014). Burgelijkwetboek Boek 2, Rechtspersonen. In *Wetsteksten Hoger Onderwijs 2014/2015* (p. Art. 19 lid 5 BW 2). Opgeroepen op september 28, 2014
- Zeijl, A. v. (2010). *De grondslag van het vermogens- en ondernemingsrecht*. Houten. Opgeroepen op november 9, 2014

Geraadpleegde websites

- Braaksma, R., Verhoeven, W., Smit, L., & Span, T. (2013). *Financieringsmonitor*. Zoetemeer. Opgeroepen op november 10, 2014, van MKB servicedesk:
<http://www.mkb servicedesk.nl/documenten/financieringsmonitor-2013-1.pdf>
- Centraal Bureau voor de Statistiek. (2014). *Kwartaalmonitor detailhandel tweede kwartaal 2014*. Opgeroepen op november 3, 2014, van CBS: <http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/themas/handel-horeca/publicaties/monitor-handel-horeca/monitor-detailhandel/archief/2014/2014-09-05-dh.htm>
- De Rijksoverheid. (n.d.). *Intellectueel eigendom*. Opgeroepen op december 2, 2014, van Rijksoverheid:
<http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/intellectueel-eigendom>
- MKB servicedesk. (2011). Opgeroepen op november 9, 2014, van MKB servicedesk:
<http://www.mkb servicedesk.nl/2146/mijn-boekhouder-mijn-administratie.htm>
- Muilwijk, E. (n.d.). *Productlevenscyclus*. Opgeroepen op november 17, 2014, van Intemarketing:
<http://www.intemarketing.nl/marketing/modellen/productlevenscyclus>
- NBA. (2014, oktober). *Herziene standaard voor samenstellen*. Opgeroepen op december 10, 2014, van Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants:
<https://www.nba.nl/Actueel/Nieuws/Nieuwsarchief/Herziene-standaard-voor-samenstellen/>
- Onzenoort RA, D. v. (2008). *Dreigende discontinuïteit bij uw cliënt*. Opgeroepen op oktober 9, 2014, van http://accept.accountant.nl/readfile.aspx?ContentID=65631&ObjectID=742004&Type=1&File=000032556_Dreigende_discontinuïteit.pdf
- Rijksoverheid. (2014). *Documenten en publicaties*. Opgeroepen op november 9, 2014, van Rijksoverheid:
<http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/kamerstukken/2014/02/21/memorie-van-toelichting-wet-versterking-positie-curator.html>
- Skuzet. (n.d.). *Altman Z-score*. Opgeroepen op november 4, 2014, van Skuzet:
<http://www.skuzet.nl/artikelen/beleggingsrisico/28-altman-z-score.html>
- The Altman Z-Score: Is it possible to predict corporate bankruptcy using a formula?* (n.d.). Opgeroepen op november 17, 2014, van Business Insider: <http://www.businessinsider.com/the-altman-z-score-is-it-possible-to-predict-corporate-bankruptcy-using-a-formula-2011-4>
- Uitspraken*. (2005, april 1). Opgeroepen op september 29, 2014, van Rechtspraak.nl:
<http://uitspraken.rechtspraak.nl/inziendocument?id=ECLI:NL:RBARN:2005:AS8348>

Bijlagen

A. E-mail Rabobank

Email: Rabobank omtrent solvabiliteit

Hoi Mandy,

Allereerst excuus voor de te late reactie, maar je vraag is inderdaad moeilijk. De rabobank heeft geen specifieke kengetallen opgesteld mbt solvabiliteit/liquiditeit etc per branche waar een bedrijf aan moet voldoen alvorens een financiering te krijgen. Wat wij wel doen is branche informatie gebruiken, vanuit deze branche informatie worden gemiddeldes getrokken waaraan gespiegeld wordt. Maar aan deze gemiddeldes worden dus geen harde eisen gesteld, immers elk bedrijf is weer anders en kan weer anders gefinancierd worden met aanvullende zekerheden, prive betrokkenheid etc etc.

Ik heb hieronder wat geknipt en geplakt uit onze interne website. Als je hier een keer naar wil kijken mag je rustig een keertje langs komen aan dan kan je zelf snuffelen op onze site.

	MKB	
	2012	2013
ACTIVA STRUCTUUR		
Vaste activa	60,2	60,9
Onroerende zaken	50,1	50,6
Machines/inventaris en vervoer	3,6	3,7
Immateriele vaste activa	0,9	0,9
Overige vaste activa	5,6	5,7
Vlottende activa	33,9	33,4
Voorraad en onderhanden werk	24,8	24,5
Debiteuren	2,7	2,6
Overige vlottende activa	6,4	6,3
Liquide middelen	5,9	5,7
Totaal activa	100,0	100,0
PASSIVA STRUCTUUR		
Eigen vermogen	17,9	17,1
Voorzieningen	8,5	8,6
Lang vreemd vermogen	46,8	47,7
Bank lang	39,0	39,9
Overig lang vreemd vermogen	7,8	7,8
Kort vreemd vermogen	26,8	26,6
Bank kort	7,9	7,8
Crediteuren	7,6	7,5
Overig kort vreemd vermogen	11,3	11,3
Totaal passiva	100,0	100,0
Toelichting: Cijfers over 2012 zijn realisaties; cijfers over 2013 zijn ramingen. De begrippen in bovenstaande tabel worden toegelicht in de Beleidslijst . Bron: Rabobank		

Beroepsgoederenvervoer over de weg

Let op de off balance sheet verplichtingen uit hoofde van afgesloten leasecontracten. Bij de berekening van de solvabiliteit kunnen grote verschillen optreden afhankelijk of het wagenpark al dan niet (operational) geleast is. Uit de toelichting zal moeten blijken of de vermogensratio's zijn berekend inclusief of exclusief de off balance sheet verplichtingen.

Balans (in % van het balanstotaal)

	MKB		Kleinbedrijf		Middenbedrijf	
	2012	2013	2012	2013	2012	2013
ACTIVA STRUCTUUR						
Vaste activa	66,0	66,0	69,2	69,3	64,4	64,5
Onroerende zaken	30,8	30,8	33,5	33,6	29,5	29,5
Machines/inventaris en vervoer	25,4	25,4	19,3	19,3	28,2	28,3
Immateriele vaste activa	0,9	0,9	0,9	0,9	1,0	1,0
Overige vaste activa	8,9	8,9	15,5	15,5	5,7	5,7
Viottende activa	28,8	28,8	25,5	25,5	30,4	30,3
Voorraad en onderhanden werk	1,3	1,3	2,0	2,0	0,9	0,9
Debiteuren	19,5	19,6	14,4	14,4	22,1	22,0
Overige viottende activa	8,0	7,9	9,1	9,1	7,4	7,4
Liquide middelen	5,2	5,2	5,3	5,2	5,2	5,2
Totaal activa	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
PASSIVA STRUCTUUR						
Eigen vermogen	25,2	25,1	24,6	24,5	25,5	25,4
Voorzieningen	5,9	5,9	6,3	6,3	5,8	5,8
Lang vreemd vermogen	34,6	34,7	38,7	38,9	32,5	32,5
Bank lang	27,0	27,1	28,5	28,7	26,1	26,1
Overig lang vreemd vermogen	7,6	7,6	10,2	10,2	6,4	6,4
Kort vreemd vermogen	34,3	34,3	30,4	30,3	36,2	36,3
Bank kort	6,4	6,3	6,5	6,5	6,3	6,3
Crediteuren	11,2	11,2	9,3	9,2	12,2	12,1
Overig kort vreemd vermogen	16,7	16,8	14,6	14,6	17,7	17,9
Totaal passiva	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Toelichting:						
Cijfers over 2012 zijn realisaties; cijfers over 2013 zijn ramingen.						
De begrippen in bovenstaande tabel worden toegelicht in de Beoordelingslijst .						

Hoop dat je er wat aan hebt, in ieder geval suc6 verder met je eindopdracht.

Gr.

B. Samenstellingsverklaring zonder toelichtende paragraaf.

Aan: Opdrachtgever

Opdracht

Conform uw opdracht hebben wij de jaarrekening 201X (of voor een gebroken boekjaar: voor het jaar geëindigd op 30 juni 201X) van." (naam entiteit(en)) te ... (statutaire vestigingsplaats) bestaande uit de balans per 31 december 201X en de winst-en-verliesrekening over 201X' met de toelichting samengesteld.

Verantwoordelijkheid van het bestuur

Kenmerkend voor een samenstellingsopdracht is, dat wij ons baseren op de door het bestuur van de entiteit" verstrekte gegevens. De verantwoordelijkheid voor de juistheid en de volledigheid van die gegevens en voor de daarop gebaseerde jaarrekening berust bij het bestuur van de entiteit3.

Verantwoordelijkheid van de accountant

Het is onze verantwoordelijkheid als accountant om de door u verstrekte opdracht uit te voeren in overeenstemming met Nederlands recht, waaronder de voor accountants geldende gedrags- en beroeps regels. In overeenstemming met de voor het accountantsberoep geldende standaard voor samenstellingsopdrachten, bestonden onze werkzaamheden in hoofdzaak uit het verzamelen, het verwerken, het rubriceren en het samenvatten van financiële gegevens. Daarnaast hebben wij de aanvaardbaarheid van de bij het samenstellen van de jaarrekening toegepaste grondslagen op basis van de door de onderneming verstrekte gegevens geëvalueerd. De aard van onze werkzaamheden is zodanig dat wij geen zekerheid omtrent de getrouwheid van de jaarrekening kunnen verstrekken.

Bevestiging

Op basis van de ons verstrekte gegevens hebben wij de jaarrekening samengesteld onder toepassing van de grondslagen voor financiële verslaggeving zoals opgenomen in Titel 9 Boek 2 van het in Nederland geldende Burgerlijk Wetboek (BW).

Plaats en datum

(naam accountantspraktijk)

(naam accountant)

C. Gespreksverslag 1

Datum: dinsdag 28 oktober 2014

Aanwezigen: diverse naaste collega's

Onderwerp: toelichtende paragraaf in de jaarrekening en in de samenstellingsverklaring

Er moet onderscheidt gemaakt worden tussen een toelichtende paragraaf in de jaarrekening en een toelichtende paragraaf in de samenstellingsverklaring.

Wanneer is de toelichtende paragraaf verplicht in de jaarrekening?

De toelichtende paragraaf is verplicht als er gerede twijfel is omtrent de continuïteit. Zoals de wet vermeldt moet er een adequate uiteenzetting toegevoegd worden in de jaarrekening. De toelichting komt in de toelichting op de jaarrekening. Vermeldt moet worden dat de continuïteitsveronderstelling in gevaar is gekomen en wat het gevolg is op het vermogen en het resultaat. De zekerheden en maatregelen dienen ook vermeld te worden in de toelichtende paragraaf.

De accountant kan er voor kiezen om een toelichtende paragraaf toe te voegen als er twijfel bestaat, dus geen gerede twijfel. Een motivatie hiervoor is dat de gebruiker van de jaarrekening extra informatie heeft waardoor hij zijn mening kan herzien. Dat kan in veel gevallen erg aantrekkelijk zijn. Een voorbeeld is dat de onderneming momenteel een verlies heeft gedraaid maar dat het incidenteel is. De klant en de accountant verwachten dat het jaar daarop weet winst gerealiseerd wordt. De accountant licht de situatie toe maar spreekt ook de verwachting van klant uit. Kleine ondernemingen zijn niet verplicht om een volledige balans en winst-en-verliesrekening met toelichting te publiceren. Soms kan een toelichting op een situatie of een post in de jaarrekening van groot belang zijn voor de belanghebbenden.

Wanneer is de toelichtende paragraaf verplicht in de samenstellingsverklaring?

Bij een samenstellingsopdracht wordt er altijd een verklaring afgegeven dan wel met toelichtende paragraaf dan wel zonder. Indien de toelichting niet voldoende is om de jaarrekening een getrouw beeld te geven moet de opdracht teruggegeven worden. Er zijn geen harde normen voor het afgeven voor een samenstellingsverklaring met een toelichtende paragraaf. NV COS 4410 vermeldt dat: indien van toepassing de paragraaf wordt opgenomen waarin de aandacht gevestigd wordt op de toelichting op van materieel belang zijnde afwijking van de van toepassing zijnde grondslagen voor de financiële verslaggeving. De meeste artikelen vermelden dat de toelichtende paragraaf verplicht is bij gerede twijfel. Echter moet de accountant wel beseffen dat dat de onderneming kan benadelen. Wanneer de gebruiker van de jaarrekening leest dat er onzekerheid heerst over de continuïteit, bestaat de kans dat een financiering wordt terug getrokken. Dit kan betekenen dat de klant failliet gaat. De toelichtende paragraaf in de verklaring kan alleen toegevoegd worden als de toelichting in de jaarrekening toereikend is.

Wanneer de jaarrekening opgesteld wordt op basis van liquidatiegrondslagen is het dubbelop wanneer er ook nog een toelichtende paragraaf in de verklaring wordt opgenomen, aangezien de situatie uiteengezet dient te worden in de toelichting van de jaarrekening. De accountant geeft dan een samenstellingsverklaring op basis van de liquidatiegrondslagen. Het oordeel van de accountant omtrent de onzekerheid over de continuïteit hangt niet alleen af van de regelgeving maar ook van wat voor klant het is, de ervaringen van de accountant, de genomen maatregelen. De accountant een professionele kritische houding aan te nemen, oftewel de beslissing wordt genomen door middel van professional judgement.

EQCR

De accountant die moet niet vergeten een EQCR aan te vragen indien er een negatief eigen vermogen is of een ander hoog bedrijfsrisico. Bij een EQCR kijkt een onafhankelijke accountant naar het dossier en beoordeelt deze of alles compleet is en volgens de regels is opgesteld. Deze onafhankelijke persoon is wel een accountant van Deloitte, maar kan bijvoorbeeld wel van een andere vestiging komen. De EQCR-reviewer dient een akkoord te geven indien alles in orde, anders mag de jaarrekening niet verzonden worden naar de klant.

D. Samenstellingsverklaring met toelichting continuïteitsissue

Aan: Opdrachtgever

Opdracht

Conform uw opdracht hebben wij de jaarrekening 201X (of voor een gebroken boekjaar: voor het jaar geëindigd op 30 juni 201X) van ... (naam entiteit(en)) te ... (statutaire vestigingsplaats) bestaande uit de balans per 31 december 201X en de winst-en-verliesrekening over 1 met de toelichting samengesteld.

Verantwoordelijkheid van het bestuur

Kenmerkend voor een samenstellingsopdracht is, dat wij ons baseren op de door het bestuur van de entiteit' verstrekte gegevens. De verantwoordelijkheid voor de juistheid en de volledigheid van die gegevens en voor de daarop gebaseerde jaarrekening berust bij het bestuur van de entiteit 1

Verantwoordelijkheid van de accountant

Het is onze verantwoordelijkheid als accountant om de door u verstrekte opdracht uit te voeren in overeenstemming met Nederlands recht, waaronder de voor accountants geldende gedrags- en beroeps regels. In overeenstemming met de voor het accountantsberoep geldende standaard voor samenstellingsopdrachten, bestonden onze werkzaamheden in hoofdzaak uit het verzamelen, het verwerken, het rubriceren en het samenvatten van financiële gegevens. Daarnaast hebben wij de aanvaardbaarheid van de bij het samenstellen van de jaarrekening toegepaste grondslagen op basis van de door de onderneming verstrekte gegevens geëvalueerd. De aard van onze werkzaamheden is zodanig dat wij geen zekerheid omtrent de getrouwheid van de jaarrekening kunnen verstrekken.

Bevestiging

Op basis van de ons verstrekte gegevens hebben wij de jaarrekening samengesteld onder toepassing van de grondslagen voor financiële verslaggeving zoals opgenomen in Titel 9 Boek 2 van het in Nederland geldende Burgerlijk Wetboek (BW).

Benadrukking van onzekerheid omtrent de continuïteit

Wij vestigen de aandacht op punt... in de toelichting van de jaarrekening, waarin uiteengezet is dat de entiteit een netto verlies van ad euro... over 201X heeft geleden en dat per... 201X de kortlopende schulden van de entiteit de totale activa overstegen met ad euro". Deze condities, samen met andere omstandigheden zoals uiteengezet in punt ..., duiden op het bestaan van een onzekerheid van materieel belang op grond waarvan gerede twijfel zou kunnen bestaan over de continuïteitsveronderstelling van de entiteit.

Plaats en datum

(naam accountantspraktijk)

(naam accountant)

E. Publicatievrijstellingen kleine ondernemingen

Kleine rechtspersonen	Publicatievoorschriften	
1.	Balans met toelichting (<u>afdeling 3</u>)	Op grond van <u>artikel 2:396 lid 3 BW</u> mag worden volstaan met een balans met toelichting die beperkt is tot de volgende gegevens: - <u>artikel 2:364 BW</u>: hoofdingeling; - <u>artikel 2:370 lid 2 BW</u>: bedrag vorderingen met looptijd langer dan 1 jaar, zonder uitsplitsing naar soort vordering; - <u>artikel 2:373 BW</u>: specificatie eigen vermogen; - <u>artikel 2:375 lid 2 BW</u>: bedrag schulden met looptijd langer dan 1 jaar met aanduiding van de rentevoet en afzonderlijke vermelding van bedrag schulden langer dan 5 jaar, zonder uitsplitsing naar soort schuld; - <u>artikel 2:375 lid 3 BW</u>: verstrekte zakelijke zekerheden; - <u>artikel 2:376 BW</u>: verstrekte garanties en dergelijke; - opgave van het ingehouden deel van het resultaat. Op grond van <u>artikel 2:396 lid 8 BW</u> wordt slechts een overeenkomstig <u>lid 3</u> beperkte balans met toelichting openbaar gemaakt. Volgens <u>artikel 2:396 lid 9 BW</u> behoeft een rechtspersoon die geen winst beoogt onder voorwaarden niets openbaar te maken. Zie punt 9.
2.	Winst-en-verliesrekening (<u>afdeling 4</u>)	Vrijstelling op grond van <u>artikel 2:396 lid 8 BW</u> .
3.	Bijzondere voorschriften omtrent de toelichting (<u>afdeling 5</u>)	Op grond van <u>artikel 2:396 lid 5 BW</u> gelden de volgende vrijstellingen van de voorschriften die zijn gegeven in <u>afdeling 5</u>: - <u>artikel 2:378 lid 1 BW</u>: het mutatie-overzicht wordt alleen gegeven voor de herwaarderingsreserve; - <u>artikel 2:380 BW</u>: segmentatie; - <u>artikel 2:381b, aanhef en onder a</u>: toelichting op financiële instrumenten die niet tegen actuele waarde worden gewaardeerd; - <u>artikel 2:383 lid 1 BW</u>: bezoldiging van bestuurders en commissarissen. Verder dienen op grond van <u>artikel 2:396 BW</u> de volgende gegevens te worden opgenomen in de toelichting: - <u>artikel 2:378 lid 3, 1^e zin BW</u>: de zakelijke inhoud van rechtshandelingen, als bedoeld in de artikelen 2:94, 2:94c, <u>2:204</u> en <u>2:204c BW</u>; - <u>artikel 2:396 lid 5 BW</u>: het aantal geplaatste aandelen, het bedrag per soort, het aantal en het bedrag van in het boekjaar uitgegeven aandelen en van de aandelen en certificaten daarvan die de rechtspersoon of een dochtermaatschappij voor eigen rekening houdt; - <u>artikel 2:379 lid 1 BW</u>: naam, woonplaats en verschaft aandeel in het geplaatste kapitaal van iedere maatschappij waarvan ten minste 20% van het geplaatste kapitaal is verschaft of waarin men als vennoot volledig aansprakelijk is voor de schulden;

		- <u>artikel 2:379 lid 2 BW</u>: van iedere maatschappij waaraan ten minste 20% van het geplaatste kapitaal is verschafte, het bedrag van het eigen vermogen en het resultaat volgens de laatste vastgestelde jaarrekening, tenzij aan een van de in dit lid opgenomen bepalingen is voldaan; - <u>artikel 2:379 lid 3 BW</u>: het hoofd van de groep en van de maatschappij die de financiële gegevens van de rechtspersoon consolideert in haar openbaar gemaakte jaarrekening; - <u>artikel 2:381 BW</u>: niet in de balans opgenomen langlopende verplichtingen; - <u>artikel 2:382 BW</u>: gemiddeld aantal werknemers en het aantal werknemers dat buiten Nederland werkzaam is; - <u>artikel 2:383 lid 2 BW</u>: leningen en voorschotten aan bestuurders en commissarissen.
4.	Grondslagen voor waardering en van bepaling van het resultaat (<u>afdeling 6</u>)	Geen vrijstellingen (ook niet van vermelding van grondslagen van bepaling van het resultaat).
5.	Jaarverslag (<u>afdeling 7</u>)	Vrijstelling op grond van <u>artikel 2:396 lid 8 BW</u> .
6.	Overige gegevens (<u>afdeling 8</u>)	Vrijstelling op grond van <u>artikel 2:396 lid 8 BW</u> .
7.	Consolidatie	Op grond van <u>artikel 2:407 lid 2 BW</u> hoeft niet te worden geconsolideerd, indien ook bij consolidatie de grenzen van een kleine rechtspersoon niet worden overschreden.
8.	Accountantscontrole ²	Vrijstelling op grond van <u>artikel 2:396 lid 7 BW</u> .
9.	Bijzonder voorschrift	Indien een kleine rechtspersoon geen winst beoogt, mag op grond van <u>artikel 2:396 lid 9 BW</u> openbaarmaking van een balans met toelichting achterwege blijven, mits: - hij de balans met toelichting op verzoek van aandeelhouders, certificaathouders en schuldeisers onmiddellijk en zonder kosten aan hen toezendt, of ten kantore van de rechtspersoon ter inzage geeft; - hij ten kantore van het handelsregister een verklaring van een openbare accountant heeft neergelegd, inhoudende dat de rechtspersoon geen werkzaamheden heeft verricht buiten de doelomschrijving en dat <u>artikel 2:396 lid 9 BW</u> van toepassing is op de rechtspersoon.

F. Publicatievrijstellingen middelgrote ondernemingen

Middelgrote rechtspersonen	Inrichtingsvoorschriften	Publicatievoorschriften
	De in deze kolom opgenomen voorschriften zijn ook van toepassing op de te publiceren stukken en gelden dus naast de in de kolom 'Publicatievoorschriften' vermelde voorschriften.	De in de afzonderlijke hoofdstukken vermelde vrijstellingen gelden ook voor de te publiceren stukken, naast de nadere genoemde vrijstellingen in deze kolom.
1. Balans met toelichting (afdeling 3)	Geen vrijstellingen.	Op grond van <u>artikel 2:397 lid 5 BW</u> behoeven van de in <u>afdeling 3 van titel 9 Boek 2 BW</u> voorgeschreven opgaven in de openbaar gemaakte balans met toelichting slechts vermelding die welke voorkomen in de volgende artikelen (waarbij tevens wordt verwezen naar hoofdstuk <u>315, alinea 202</u>): - <u>artikel 2:364 BW</u>: hoofdingeling; - <u>artikel 2:365 lid 1, onder d BW</u>: geactiveerde goodwill; - <u>artikel 2:366 BW</u>: specifieke materiële vaste activa en vermelding van beperking van rechten; - <u>artikel 2:367 onder a-d BW</u>: specificatie financiële vaste activa in: • aandelen in groepsmaatschappijen; • andere deelnemingen; • vorderingen op groepsmaatschappijen; • vorderingen op deelnemingen en participanten (voor zover geen groepsmaatschappij); • dezelfde informatie moet worden gegeven voor de niet tot de groep behorende moedermaatschappij; zie <u>artikel 2:361 lid 4 BW</u> voor niet tot de groep behorende dochtermaatschappijen van deze moedermaatschappij en van groepsmaatschappijen, en voor eigen niet tot de groep behorende dochtermaatschappijen; (dezelfde informatie wordt hierna aangeduid met buiten de groep staande verbonden ondernemingen); - <u>artikel 2:370 lid 1 BW</u>: specificatie vlottende vorderingen: • op groepsmaatschappijen; • op deelnemingen en participanten (voor zover geen groepsmaatschappij); • overlopende activa; afzonderlijk het deel met betrekking tot buiten de groep staande verbonden ondernemingen;

		- <u>artikel 2:370 lid 2 BW</u>: splitsing vorderingen naar looptijd langer/korter dan 1 jaar van totaal én afzonderlijk vermelde posten; - <u>artikel 2:373 BW</u>: specificatie eigen vermogen; - <u>artikel 2:374 lid 3 BW</u>: omschrijving voorzieningen; - <u>artikel 2:374 lid 4 BW</u>: afzonderlijke vermelding van voorzieningen voor: • latente belastingverplichtingen; • pensioenverplichtingen; - <u>artikel 2:375 lid 1 BW</u>: specifieke schulden: • obligaties en dergelijke; • converteerbare leningen; • schulden aan kredietinstellingen; • schulden aan groepsmaatschappijen; • schulden aan andere deelnemingen en participanten; • overlopende passiva; afzonderlijk het deel met betrekking tot buiten de groep staande verbonden ondernemingen; - <u>artikel 2:375 lid 2 BW</u>: van afzonderlijk vermelde schulden aangeven tot welk bedrag resterende looptijd langer dan 1 jaar met aanduiding rentevoet en met afzonderlijke vermelding van het bedrag met looptijd langer dan 5 jaar; - <u>artikel 2:375 lid 3 BW</u>: verstrekte akelijke zekerheden; - <u>artikel 2:376 BW</u>: verstrekte garanties en dergelijke.
2. Winst-en-verliesrekening met toelichting (afdeling 4)	Op grond van <u>artikel 2:397 lid 3 BW</u> mag worden volstaan met een winst-en-verliesrekening die beperkt is tot de volgende gegevens: - <u>artikel 2:377 lid 1 BW</u>: hoofdindeling; - <u>artikel 2:377 lid 3 BW</u>: de categorale specificatie, waarbij comprimering is toegestaan tot de post 'bruto-bedrijfsresultaat' van: • netto-omzet; • toe- en afnemings voorraad gereed product en onderhanden werk; • geactiveerde productie ten behoeve van eigen bedrijf; • overige bedrijfsopbrengsten; • kosten van grond- en hulpstoffen en overige externe kosten. <i>óf in plaats van <u>artikel 2:377 lid 3 BW</u>:</i> - <u>artikel 2:377 lid 4 BW</u>: de functionele specificatie, waarbij	Op grond van <u>artikel 2:397 lid 5 BW</u> mogen de openbaar te maken winst-en-verliesrekening en de toelichting worden beperkt overeenkomstig <u>lid 3 en 4 van artikel 397 BW</u>. Zie hiervoor ook de kolom 'Inrichtingsvoorschriften punten 2 en 3'. Tevens wordt verwezen naar <u>hoofdstuk 315, alinea 202</u>.

	comprimering is toegestaan tot de post 'bruto-bedrijfsresultaat' van: • netto-omzet; • kostprijs van de omzet; • overige bedrijfsopbrengsten. - vermelding van omzetontwikkeling ten opzichte van vorig jaar in verhoudingscijfers; - artikel <u>2:377 lid 5 BW</u>: afzonderlijke vermelding van baten en lasten uit verhouding met groepsmaatschappijen; - artikel <u>2:377 lid 7 BW</u>: buitengewone baten en lasten en nagekomen baten en lasten die niet van ondergeschikte betekenis zijn voor de beoordeling, worden toegelicht naar aard en omvang.	
3. Bijzondere voorschriften omtrent de toelichting (afdeling 5)	Op grond van artikel <u>2:397 lid 4 BW</u> gelden twee vrijstellingen. Deze betreffen <u>artikel 2:380 BW</u> inzake segmentatie en artikel <u>2:382a</u> inzake accountantshonoraria. Daarnaast gelden op grond van artikel <u>2:397 lid 6 BW</u> twee andere vrijstellingen: de informatie van artikel <u>381 lid 2 BW</u> kan worden beperkt tot informatie over de aard en het zakelijk doel van de niet in de balans opgenomen regelingen; tevens is de rechtspersoon vrijgesteld van het vermelden van de op grond van artikel <u>2:381 lid 3</u> vereiste informatie over van betekenis zijnde transacties die niet onder normale marktvoorwaarden met verbonden partijen zijn aangegaan.	Geen vrijstelling.
4. Grondslagen voor waarderingen van bepaling van het resultaat (afdeling 6)	Geen vrijstellingen.	Geen vrijstellingen.
5. Jaarverslag (afdeling 7)	Geen vrijstellingen.	Geen vrijstellingen. Wel mag op grond van <u>artikel 2:394 lid 4 BW</u> worden afgezien van openbaarmaking, mits de stukken ter inzage worden gehouden ten kantore van de rechtspersoon. In het jaarverslag behoeft geen aandacht te worden besteed aan niet-financiële prestatie-indicatoren als bedoeld in <u>artikel 2:391 lid 1 BW</u>.

6. Overige gegevens (afdeling 8)	Geen vrijstellingen.	Op grond van <u>artikel 2:397 lid 7 BW</u> gelden enkele vrijstellingen. Niet behoeft te worden vermeld: - <u>artikel 2:392 lid 1, onder e BW</u>: lijst van namen van degenen met een bijzonder statutair recht inzake de zeggenschap; - <u>artikel 2:392 lid 1, onder f BW</u>: opgave van aantal winstbewijzen en soortgelijke rechten, het aantal stemrechtloze aandelen en het aantal aandelen dat geen of slechts een beperkt recht geeft tot deling in de winst of reserves van de vennootschap; - <u>artikel 2:392 lid 3 BW</u>: recht zoals bedoeld in lid 1, onder e, belichaamd in een aandeel. Verder is in <u>artikel 2:394 lid 4 BW</u> aangegeven wat niet openbaar behoeft te worden gemaakt, mits die stukken ter inzage worden gehouden ten kantore van de rechtspersoon.
---	----------------------	---

Middelgrote rechtspersonen	Vrijstellingen
1. Hoofdstuk 121 Bijzondere waardeverminderingen van vaste activa	Middelgrote rechtspersonen zijn vrijgesteld van het geven van: - gesegmenteerde informatie zoals bedoeld in <u>alineea 121.804</u>; - nadere toelichting over een bijzonder waardeverminderingsverlies zoals opgenomen in <u>alineea 121.805</u>, onder c2 tot en met g.
2. Hoofdstuk 122 Prijsgrondslagen voor vreemde valuta	Middelgrote rechtspersonen mogen de activa, passiva, baten en lasten bij de omrekening van de functionele valuta in een andere presentatievaluta als volgt omrekenen (zie <u>alineea 122.304</u>): - alle activa, passiva, baten en lasten worden omgerekend tegen de slotkoers op de balansdatum; - de omrekeningsverschillen uit (a) worden als in de reserve omrekeningsverschillen als onderdeel van het eigen vermogen verwerkt. Indien middelgrote rechtspersonen gebruik maken van dit alternatief, dienen de bepalingen van deze alinea integraal te worden toegepast.
3. Hoofdstuk 140 Stelselwijzigingen	Middelgrote rechtspersonen zijn vrijgesteld van het geven van een cijfermatige indicatie van de invloed van een stelselwijziging in het geval dat kan worden verwacht dat een stelselwijziging belangrijke kwantitatieve invloed zal hebben op een of meer volgende boekjaren (zie <u>alineea 140.216</u>).
4. Hoofdstuk 145 Schattingswijzigingen	Middelgrote rechtspersonen zijn vrijgesteld van het geven van een cijfermatige indicatie van de invloed van de schattingswijziging op een of meer volgende boekjaren (zie <u>alineea 145.305</u>).
5. Hoofdstuk 210 Immateriële vaste activa	Inzake de op te nemen gegevens in de toelichting op de immateriële vaste activa zijn middelgrote rechtspersonen vrijgesteld van het aan te brengen onderscheid tussen intern gegenereerde immateriële vaste activa en gekochte immateriële vaste activa (zie <u>alineea 210.501</u>).
6. Hoofdstuk 213 Vastgoedbeleggingen	Een rechtspersoon die waardeert tegen historische kosten dient de reële waarde van de vastgoedbeleggingen te vermelden; in de bijzondere gevallen zoals beschreven in <u>alineea 213.512</u> (het niet op betrouwbare wijze kunnen vaststellen van de reële waarde), dient de rechtspersoon de volgende informatie op te nemen: - een beschrijving van de vastgoedbelegging; - een verklaring waarom de reële waarde niet op betrouwbare wijze kan worden vastgesteld; en

	3. indien mogelijk, de bandbreedte waarbinnen de reële waarde zich hoogstwaarschijnlijk bevindt. De middelgrote rechtspersoon is van bovenstaande bepaling vrijgesteld (zie alineea 213.805 , onder e).
7. Hoofdstuk 216 Fusies en overnames	Voor fusies en overnames die zijn gerealiseerd na balansdatum dient de informatie uit alineea 216.401 tot en met 216.409 te worden opgenomen. Indien het praktisch niet haalbaar is deze informatie te verstrekken, dient dit als zodanig te worden toegelicht. Middelgrote rechtspersonen zijn vrijgesteld van deze toelichtingsvereisten. Zij kunnen volstaan met een opgave van de gebeurtenissen na de balansdatum met belangrijke financiële gevolgen voor de rechtspersonen en de in zijn geconsolideerde jaarrekening betrokken maatschappijen tezamen, onder mededeling van de omvang van die gevolgen zoals opgenomen in artikel 2:392 lid 1 , onder g BW (zie alineea 216.410).
8. Hoofdstuk 240 Eigen vermogen	Middelgrote rechtspersonen zijn vrijgesteld van informatieverstrekking over het gedeelte van het agio dat fiscaal niet als gestort aangemerkt wordt (zie alineea 240.218). Tevens behoeven middelgrote rechtspersonen geen informatie te verstrekken over de beginstand en de mutaties gedurende het boekjaar van de door de rechtspersoon verleende rechten tot het nemen of verkrijgen van aandelen (zie alineea 240.238 , onder a tot en met c).
9. Hoofdstuk 265 Overzicht van het totaalresultaat van de rechtspersoon	Middelgrote rechtspersonen zijn vrijgesteld van het opstellen van een overzicht van het totaalresultaat van de rechtspersoon.
10. Hoofdstuk 270 De winst-en-verliesrekening	Middelgrote rechtspersonen hoeven de volgende informatie met betrekking tot de toelichting op de winst-en-verliesrekening niet op te nemen: - een nadere toelichting van de 'overige bedrijfskosten', zo nodig voorzien van een specificatie (alineea 270.503); - additionele informatie ten aanzien van de categoriale kostensoorten, waaronder het totaalbedrag van de in de winst-en-verliesrekening verwerkte afschrijvingen en het totaalbedrag van de in de winst-en-verliesrekening verwerkte lonen en salarissen, indien de functionele indeling wordt toegepast (alineea 270.504).
11.	(vervallen)
12. Hoofdstuk 272 Belastingen	Middelgrote rechtspersonen zijn vrijgesteld van de vereisten inzake de volgende toelichtingen: - het effectieve en toepasselijke belastingtarief (alineea 272.703); - de afwijking van het effectieve en toepasselijke belastingtarief ten opzichte van de voorafgaande periode (alineea 272.706); - tijdelijke verschillen waarvoor geen latenties zijn opgenomen (alineea 272.708); - afzonderlijke vermelding van de belastinglast van niet duurzaam voortgezette activiteiten (alineea 272.711); - de gevolgen voor de verschuldigde belasting van voorgestelde of gedeclareerde dividenden (alineea 272.711a); - toelichting van de nominale waarde, rentevoet en gemiddelde looptijd (alineea 272.712); - tariefsverschillen in de situaties waarin winsten worden ingehouden ten opzichte van situaties waarin deze worden uitgekeerd (alineea 272.713a).
13. Hoofdstuk 290 Financiële instrumenten	Middelgrote rechtspersonen zijn vrijgesteld van de vereisten inzake de volgende toelichtingen: - renterisico (alineea 290.918 tot en met 290.927), waarbij overigens de wettelijke toelichtingen inzake resterende looptijd en de rentevoet van kracht blijven (artikel 2:375 lid 2 BW); - kredietrisico (alineea 290.928 tot en met 290.936);

	- diverse aanvullende gegevens met betrekking tot financiële instrumenten (<u>alineea 290.947</u>).
14. Hoofdstuk 292 Leasing	Middelgrote rechtspersonen zijn vrijgesteld van de <u>alineea's 292.107</u> tot en met <u>116</u> inzake de beoordeling of een overeenkomst een lease bevat voor die overeenkomsten die niet primair als leaseovereenkomst kwalificeren. Middelgrote rechtspersonen zijn vrijgesteld van de volgende toelichtingsvereisten: - vermelding van het bedrag van de voorwaardelijke leasebetalingen dat is verwerkt in de periode (<u>alineea 292.208</u> , onder c., <u>292.311</u> , onder e., <u>292.319</u> , onder b.); - uitsplitsing van lease- en subleasebetalingen naar minimale leasebetalingen, voorwaardelijke leasebetalingen en sublease-ontvangsten (<u>alineea 292.212</u> , onder c.); - aansluiting tussen de bruto-investering in de lease en de contante waarde van de minimale leasebetalingen (<u>alineea 292.311</u> , onder a.); en - vermelding van de cumulatieve voorziening voor oninbaarheid die in mindering is gebracht op de minimale leasebetalingen (<u>alineea 292.311</u> , onder d.).
14a. Hoofdstuk 300 Functie en indeling	Middelgrote rechtspersonen zijn vrijgesteld van de in <u>alineea 104</u> opgenomen verplichting voor verwijzingen in de balans, de winst-en-verliesrekening en het kasstroomoverzicht naar de relevante toelichtingen.
15. Hoofdstuk 305 Vrijstellingen voor groepsmaatschappijen	De in <u>hoofdstuk 305</u> genoemde vrijstellingen zijn eveneens van toepassing op middelgrote rechtspersonen.
16. Hoofdstuk 340 Winst per aandeel	Middelgrote rechtspersonen hoeven dit hoofdstuk niet toe te passen tenzij <u>alineea 340.101</u> van toepassing is: alsdan hebben zij geen vrijstellingen met betrekking tot dit hoofdstuk.
17. Hoofdstuk 345 Beëindiging van bedrijfsactiviteiten	Middelgrote rechtspersonen hoeven, in het boekjaar waarin een initiële gebeurtenis zoals bedoeld in <u>alineea 345.301</u> zich voordoet, de volgende informatie niet op te nemen in de toelichting: - de belastingen over het resultaat uit gewone bedrijfsuitoefening toe te rekenen aan de bedrijfsactiviteit die niet duurzaam wordt voortgezet (<u>alineea 345.304</u> , onder f.). Voorts hoeven middelgrote rechtspersonen geen informatie op te nemen in de toelichting over het operationeel segment of het geografische segment waarin de te beëindigen bedrijfsactiviteit wordt gerapporteerd overeenkomstig <u>hoofdstuk 350</u> Gesegmenteerde informatie (<u>alineea 345.304</u> , onder b.), tenzij <u>hoofdstuk 350</u> van toepassing is.
18. Hoofdstuk 350 Gesegmenteerde informatie	Middelgrote rechtspersonen zijn volledig vrijgesteld van dit hoofdstuk.
18a. Hoofdstuk 390 Overige in de toelichting op te nemen informatie	Middelgrote rechtspersonen geven informatie over de aard en zakelijk doel van niet in de balans opgenomen regelingen: zij zijn vrijgesteld van het geven van informatie over de financiële gevolgen van niet in de balans opgenomen regelingen.
19. Hoofdstuk 394 Tussentijdse berichten	Middelgrote rechtspersonen hoeven niet meer informatie op te nemen in een tussentijds bericht dan op grond van andere hoofdstukken van de Richtlijnen opgenomen moet worden in jaarrekening of jaarverslag.

G. Enquête

Zoals veel van jullie weten, ben ik momenteel bezig met mijn scriptie omtrent discontinuïteit. De zorgplicht van een accountant komt indien er sprake is van discontinuïteit en verslechterde cijfers om de hoek kijken. Door middel van deze enquête wil ik informatie verkrijgen. De verkregen informatie zullen mij helpen met het beantwoorden van de volgende deelvraag: "Wanneer en hoe grijpt een samenstellende accountant in bij een klant waar de resultaten stagneren en kunnen leiden tot een faillissement?"

Graag ontvang ik een zo uitgebreid mogelijk antwoord op de vragen, indien het een gesloten vraag is ontvang ik graag een ja of nee antwoord met een toelichting.

Alvast bedankt voor jullie medewerking!

Zorgplicht

1. Wat verstaat u onder de zorgplicht van accountants in het algemeen?
2. De accountant heeft een zorgplicht, maar wat vindt u van de volgende vraag: Bestaat de zorgplicht om te voorkomen dat het bedrijf eventueel failliet gaat?
3. Wat is uw mening ten opzichte van de zorgplicht indien er sprake is van een faillissement? Hoe ver gaat de zorgplicht in relatie met de werkzaamheden van de accountant?

Werkzaamheden

4. Wat verstaat u onder stagnerende cijfers?
5. Wat zijn voor u indicatoren voor stagnerende cijfers?
6. Wanneer spreekt u met de klant de stagnerende cijfers?
7. Hoe spreekt u de klant aan op een eventueel faillissement? Overtuigt u de klant om de werkzaamheden te beëindigen of laat u de keuze aan hen?
8. Gaat u extra(aanvullende) werkzaamheden doen als de klant het vraagt of onderneemt u actie vanuit eigen initiatief? Op welk moment kiest u er zelf voor om extra (aanvullende) werkzaamheden te gaan doen?
9. Wat voor soort werkzaamheden gaat u doen, indien er sprake is van stagnerende cijfers of een faillissement?

Ruimte voor opmerkingen

H. Inhoudsopgave jaarrapport

1. Accountantsrapportage

1.1 Samenstellingsverklaring

1.2 Algemeen

1.3 Resultaten

- Resultaten
- Grafieken

1.4 Financiële positieve

- Samenvatting balans
- Werkkapitaal
- Ratio's
- Overige kengetallen

1.5 Fiscale positie

- Fiscale eenheid
- Belastbaar bedrag
- Belasting boekjaar
- Voorziening latente belastingverplichtingen
- Vennootschapsbelasting
- Compensabele verliezen

1.6 Ondertekening accountantsrapportage

2. Jaarstukken

2.1 Jaarrekening

- Balans
- Winst-en-verliesrekening
- Kasstroomoverzicht (bij middelgrote onderneming)
- Toelichting op de jaarrekening
 - Algemeen
 - Activiteiten
 - Groepsverhoudingen
 - Consolidatievrijstellingen
 - Beëindiging bedrijfsactiviteiten
 - Fusies en overnames
 - Algemene grondslagen voor de opstelling van de jaarrekening
 - Grondslagen waardering activa en passiva
 - Grondslagen voor bepaling van het resultaat
 - Toelichting balans
 - Toelichting op de winst-en-verliesrekening
 - Toelichting op het kasstroomoverzicht (bij middelgrote onderneming)

2.2 Overige gegevens

- Deskundigenonderzoek
- Resultaatbestemming vorig boekjaar / voorstel resultaatbestemming huidig boekjaar
- Bijzondere statutaire zeggenschapsrechten
- Winstbewijzen en soortgelijke rechten
- Gebeurtenissen na balans datum
- Nevenvestigingen

I. Gespreksverslag 2

Datum: 10 november 2014

Aanwezige: directe collega's

Onderwerp: Werkzaamheden van de accountant wanneer de klant failliet verklaard is

De werkzaamheden van de accountant houden in principe op wanneer de klant failliet is verklaard en de curator benoemd is. De accountant voert vanaf dat moment ook geen werkzaamheden uit. Het contract met de klant wordt beëindigd.

De curator kan de accountant wel de opdracht geven om bepaalde overzichten zoals een balans en een winst-en-verliesrekening op te stellen. De werkzaamheden worden pas uitgevoerd als dit overeengekomen is tussen de curator en de accountant. De accountant wilt immers niet dat de werkzaamheden worden uitgevoerd en dat de factuur niet betaald wordt.

Wanneer de klant failliet gaat of dreigt te gaan en het bestuur verder gaat met de bedrijfsactiviteiten komt het voor dat de klant de facturen niet meer kan betalen. Deloitte zal het risico op oninbaarheid beperken door vooruit te factureren. Het moment vanaf er vooruit gefactureerd wordt, wordt besproken met de leidinggevende.

J. Uitkomsten op liquidatiegrondslagen

	In liquidatie	Algemene paragraaf in de accountants-rapportage	Beeïndiging bedrijfs-activiteiten	Algemene grondslag liquidatiewaarde	Toerekenings- beginsel niet van toepassing	Opnemen stelselwijziging volgens RJ 170.208	Alle posten opnemen in de balans	Totaal
Onderneming 1	Ja	Nee	Nee	Ja	Nee	Nee	Ja	43%
Onderneming 2	Nee	Ja	Ja	Nee	Nee	Nee	Ja	43%
Onderneming 3	Nee	Ja	Ja	Nee	Nee	Nee	Ja	43%
Onderneming 4	Ja	Nee	Nee	Ja	Nee	Nee	Nee	29%
Onderneming 5	Nee	Nee	Nee	Ja	Nee	Nee	Nee	14%
Voldaan	40%	40%	40%	60%	0%	0%	0%	60%

K. Uitkomsten op continuïteitsgrondslagen

	Situatie	Continuïteits- paragraaf opgenomen	Zekerheden toegelicht (gerede twijfel)	Overig
Onderneming 6	Gerede twijfel	Ja	Ja	100
Onderneming 7	Gerede twijfel	Nee	Ja	50 Toegelicht in de algemene paragraaf
Onderneming 8	Twijfel	Nee	Nee	-
Onderneming 9	Gerede twijfel	Nee	Nee	0
Onderneming 10	Gerede twijfel	Ja	Ja	100
Onderneming 11	Twijfel	Nee	Nee	-
		33%	75%	

L. Opdrachtbevestiging

Geacht Bestuur van [NaamHuishouding],

U heeft ons opdracht gegeven de jaarrekening van [NaamHuishouding] 201X (of voor een gebroken boekjaar: voor het jaar geëindigd op 30 juni 201X) samen te stellen. Deze brief is bedoeld om de voorwaarden voor de aan ons verstrekte opdracht vast te leggen, alsmede de aard en de beperkingen van onze werkzaamheden.

Opdracht

Wij zullen op basis van de door u te verstrekken gegevens de jaarrekening 201X (of voor een gebroken boekjaar: voor het jaar geëindigd op 30 juni 201X) van [NaamHuishouding] samenstellen. Voor alle duidelijkheid vermelden wij dat wij geen werkzaamheden uitvoeren die bij controle- of beoordelingsopdrachten van jaarrekeningen van toepassing zijn. Derhalve wordt door ons geen zekerheid omtrent de jaarrekening verstrekt.

Beroepsvoorschriften

Wij zullen deze opdracht uitvoeren in overeenstemming met Nederlands recht, waaronder de Nederlandse Standaard 4410, "Opdrachten tot het samenstellen van financiële overzichten". Dienovereenkomstig zijn wij verplicht te voldoen aan de voor ons geldende ethische voorschriften. Optioneel: Indien u prijs stelt op een exemplaar van de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants, kunnen wij u die toesturen.

Verantwoordelijkheid van het bestuur

Wij vestigen er de aandacht op dat het bestuur van de entiteit de verantwoordelijkheid draagt voor zowel de juistheid als de volledigheid van de aan ons ter beschikking gestelde informatie. Voorts is het bestuur ten opzichte van de gebruikers verantwoordelijk voor de door ons samengestelde jaarrekening. Deze verantwoordelijkheid strekt zich ook uit tot de inrichting van een toereikende administratie en maatregelen van interne beheersing alsmede tot de keuze en het toepassen van juiste grondslagen voor financiële verslaggeving.

Als onderdeel van onze samenstellingswerkzaamheden zullen wij het bestuur vragen de verantwoordelijkheid voor de inhoud van de jaarrekening te aanvaarden, alsmede het beoogde gebruik van de jaarrekening schriftelijk te bevestigen.

Werkzaamheden

Onze werkzaamheden in het kader van deze samenstellingsopdracht zullen in hoofdzaak bestaan uit het verzamelen, het verwerken, het rubriceren en het samenvatten van financiële gegevens. Daarnaast zullen wij de aanvaardbaarheid van de bij het samenstellen van de jaarrekening van toepassing zijnde grondslagen op basis van de door de onderneming verstrekte gegevens evalueren.

Onze opdracht is niet gericht op het ontdekken van fraude of onjuistheden of onwettig handelen. Niettemin zullen wij u informeren indien wij dergelijke zaken constateren. De primaire verantwoordelijkheid voor het voorkomen en ontdekken van fraude en onjuistheden berust bij zowel de toezichthoudende organen als het bestuur van de entiteit. De accountant is niet verantwoordelijk en aansprakelijk voor de preventie van fraude en onjuistheden.

Wij hebben er alle vertrouwen in te kunnen rekenen op volledige medewerking van uw personeel en vertrouwen erop dat men alle vastleggingen, documentatie en andere informatie die in het kader van de samenstelling van de jaarrekening benodigd zijn, beschikbaar zal stellen.

Rapportage

De jaarrekening wordt samengesteld in overeenstemming met [de van toepassing zijnde grondslagen voor financiële verslaggeving]. U heeft ons aangegeven dat het verwachte gebruik en de verspreiding van de door ons samengestelde informatie bedoeld is voor [specificeren]. Mocht dit in belangrijke mate wijzigen, dan heeft u ons toegezegd dat ons te laten weten. Bovendien willen wij u erop wijzen dat het niet is toegestaan de samenstellingsverklaring zonder onze toestemming openbaar te maken.

Wet ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme

Ingevolge de Wet ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme (Wwft) dienen wij cliëntonderzoek te verrichten alvorens wij de opdracht kunnen aanvaarden. Voorts zijn wij op grond van de Wwft verplicht een verrichte of voorgenomen ongebruikelijke transactie van of ten behoeve van een cliënt, voor zover die wordt gesignaleerd in het kader van onze normale werkzaamheden, te melden aan de Financial Intelligence Unit Nederland te Zoetermeer.

Honorarium

Ons honorarium is gebaseerd op de tijdsbesteding van ons team, inclusief te maken kosten. De individuele uurtarieven zijn in overeenstemming met de mate van verantwoordelijkheid en de vereiste ervaring en bekwaamheid van elk der teamleden. Ons honorarium voor verrichte werkzaamheden zal maandelijks in rekening worden gebracht op basis van de voortgang daarvan. De betalingstermijn bedraagt 30 dagen.

Algemene Voorwaarden

Op onze dienstverlening zijn onze Algemene Voorwaarden Dienstverlening Deloitte Nederland, hoofdstuk A, januari 2014, gedeponeerd bij de Kamer van Koophandel onder nummer 24362837, van toepassing, waarvan u hierbij een exemplaar aantreft. Door ondertekening en retournering van deze opdrachtbevestiging verklaart u dit exemplaar te hebben ontvangen en de voorwaarden te accepteren. [[ALLEEN VAN TOEPASSING VOOR DOCHTERONDERNEMINGEN VAN AMERIKAANSE SEC CLIENTEN]]

Optioneel: De bepalingen van artikel 6, 8 en 14 zijn, ingevolge de Amerikaanse SEC-regels, voor uw vennootschap niet van toepassing.

Elektronische communicatie

Behoudens voor zover schriftelijk anders is overeengekomen, mogen partijen ervan uitgaan dat verzending van correct geadresseerde faxberichten, e-mails (met inbegrip van e-mails die via internet worden verstuurd) en voicemailberichten ongeacht of deze vertrouwelijke informatie of stukken bevatten die op de opdracht betrekking hebben, over en weer wordt aanvaard. Hetzelfde geldt voor andere door de andere partij gebruikte of aanvaarde communicatiemiddelen.

Partijen beseffen dat internet per definitie onveilig is en dat gegevens beschadigd kunnen worden, dat berichten niet altijd meteen of helemaal niet worden bezorgd en dat het in voorkomende gevallen wellicht beter is om andere communicatiemiddelen te gebruiken.

Bij elektronische communicatie speelt bovendien het risico van besmetting met een virus. Partijen dienen ieder hun eigen systemen en belangen te beschermen en aanvaarden, voor zover wettelijk is toegestaan, jegens de ander geen enkele verantwoordelijkheid uit welken hoofde dan ook voor verlies, schade of omissies die op welke wijze ook voortvloeien uit het gebruik van internet of uit het gebruik van de netwerken, applicaties, elektronische gegevens of overige systemen van cliënt door Deloitte-entiteiten.

Optioneel: Dienstverlening

Wij besteden veel aandacht aan goede arbeidsomstandigheden van onze medewerkers.

De kwaliteit van een werkplek heeft een directe relatie met de gezondheid van medewerkers en het voorkomen van RSI en overige beroepsziektes of -aandoeningen. Wij verzoeken u dan ook om onze medewerkers te voorzien van adequate werkruimte en overige faciliteiten.

Feedback over onze dienstverlening

Deloitte stelt feedback over haar dienstverlening zeer op prijs en heeft een uitgebreid programma om cliënten om feedback te vragen. We staan natuurlijk ook open voor uw feedback op momenten dat wij er niet expliciet om vragen. Heeft u een vraag of wilt u iets kwijt over deze opdracht, neem dan contact op met [engagement partner].

Heeft u, buiten deze opdracht, nog andere vragen over de dienstverlening van Deloitte of wilt u uw mening over Deloitte geven, neem dan contact op met [naam Regio Audit Leader of Naam Service Line Leader Core Audit], via nummer [telefoonnummer Naam Regio Audit Leader of Naam Service Line Leader Core Audit].

Ten slotte

Met groot genoegen aanvaarden wij de opdracht. Mocht u nog vragen hebben, aarzelt u dan niet contact met ons op te nemen. Wij verzoeken u het bijgevoegde tweede exemplaar van deze brief te voorzien van uw handtekening en te retourneren, ter bevestiging dat deze brief een correcte weergave is van hetgeen wij overeenkwamen, inclusief de specifieke werkzaamheden die wij hebben afgesproken te zullen uitvoeren.

Bijlagen:

Algemene Voorwaarden

Tweede exemplaar van deze brief

M. Opdrachtbevestiging met fiscale werkzaamheden

Geacht Bestuur van [NaamHuishouding],

U heeft ons opdracht gegeven de jaarrekening van [NaamHuishouding], over 201X (of voor een gebroken boekjaar: voor het jaar geëindigd op 30 juni 201X) samen te stellen inclusief de daarbij behorende te deponeren jaarstukken en de hieronder genoemde belastingaangifte (s) in concept op te stellen en namens u in te dienen. Deze brief is bedoeld om de voorwaarden van de aan ons verstrekte opdracht vast te leggen, alsmede de aard en beperkingen van onze werkzaamheden.

Opdracht

Wij zullen op basis van de door u te verstrekken gegevens de jaarrekening 201X (of voor een gebroken boekjaar: voor het jaar geëindigd op 30 juni 201X) van [NaamHuishouding] samenstellen. Voor alle duidelijkheid vermelden wij dat wij geen werkzaamheden uitvoeren die bij controle- of beoordelingsopdrachten van jaarrekeningen van toepassing zijn. Derhalve wordt door ons geen zekerheid omtrent de jaarrekening verstrekt.

Vervolgens worden door ons op basis van de samengestelde jaarrekening de te deponeren jaarstukken ten behoeve van de Kamer van Koophandel opgesteld. Hierbij wordt gebruik gemaakt van het XBRL format. Dit format maakt het mogelijk de te deponeren jaarstukken elektronisch in te dienen bij de Kamer van Koophandel. Overigens blijft het deponeren van betreffende jaarstukken te allen tijde uw eindverantwoordelijkheid.

De volgende belastingaangifte(s) zullen wij eveneens in concept voor u opstellen:

Optioneel (1) [Vennootschapsbelasting [boekjaar/periode]

Optioneel (2) [Inkomstenbelasting]

Optioneel (3) [Omzetbelasting [boekjaar/periode]

Optioneel (4) [Loonbelasting]

Optioneel (5) [Suppletieaangiften BTW/LB]

Optioneel (6) [Dividendaangifte]

Beroepsvoorschriften

Wij zullen deze opdracht uitvoeren in overeenstemming met Nederlands recht, waaronder de Nederlandse Standaard 4410, "Opdrachten tot het samenstellen van financiële overzichten". Dienovereenkomstig zijn wij verplicht te voldoen aan de voor ons geldende ethische voorschriften.

Optioneel: Indien u prijs stelt op een exemplaar van de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants, kunnen wij u die toesturen.

Verantwoordelijkheid van het bestuur

Wij vestigen er de aandacht op dat het bestuur van de entiteit de verantwoordelijkheid draagt voor zowel de juistheid als de volledigheid van de aan ons ter beschikking gestelde informatie. Voorts is het bestuur ten opzichte van de gebruikers verantwoordelijk voor de door ons samengestelde jaarrekening. Deze verantwoordelijkheid strekt zich ook uit tot de inrichting van een toereikende administratie en

maatregelen van interne beheersing alsmede tot de keuze en het toepassen van juiste grondslagen voor financiële verslaggeving.

Als onderdeel van onze samenstellingswerkzaamheden zullen wij het bestuur van de entiteit vragen de verantwoordelijkheid voor de inhoud van de jaarrekening te aanvaarden, alsmede het beoogde gebruik van de jaarrekening schriftelijk te bevestigen.

Werkzaamheden

Onze werkzaamheden in het kader van deze samenstellingsopdracht zullen in hoofdzaak bestaan uit het verzamelen, het verwerken, het rubriceren en het samenvatten van financiële gegevens. Daarnaast zullen wij de aanvaardbaarheid van de bij het samenstellen van de jaarrekening van toepassing zijnde grondslagen op basis van de door de onderneming verstrekte gegevens evalueren.

Onze opdracht is niet gericht op het ontdekken van fraude of onjuistheden of onwettig handelen. Niettemin zullen wij u informeren indien wij dergelijke zaken constateren. De primaire verantwoordelijkheid voor het voorkomen en ontdekken van fraude en onjuistheden berust bij zowel de toezichthoudende organen als het bestuur van de entiteit. De accountant is niet verantwoordelijk en aansprakelijk voor de preventie van fraude en onjuistheden.

Wij hebben er alle vertrouwen in te kunnen rekenen op volledige medewerking van uw personeel en vertrouwen erop dat men alle vastleggingen, documentatie en andere informatie die in het kader van de opdracht benodigd zijn, beschikbaar zal stellen.

Vierde tranche

De wetgever heeft in de Vierde tranche van de Algemene wet bestuursrecht het risico van een nieuwe, bestuursrechtelijke aansprakelijkheid voor accountants en belastingadviseurs geïntroduceerd. Dit risico ziet met name op de onjuiste of niet tijdige indiening van belastingaangiftes. Wij verzoeken u om tijdige toezending van alle relevante informatie op een geordende en begrijpelijke manier. Alleen in het geval alle relevante informatie op een geordende en begrijpelijke manier tijdig wordt aangeleverd kunnen wij deze tijdig inventariseren en verwerken en vervolgens tijdig de aangifte concipiëren. U gaat ermee akkoord dat uitsluitend u verantwoordelijk blijft voor de tijdige indiening van uw belastingaangiftes en u vrijwaart Deloitte Accountants B.V. van alle schade en onkosten in verband met eventuele bestuursrechtelijke of strafrechtelijke vervolging wegens het te laat of onjuist indienen van belastingaangiftes – de volledige kosten van verdediging in en buiten rechte daaronder nadrukkelijk begrepen – tenzij de desbetreffende vervolging rechtstreeks en uitsluitend het gevolg is van opzet of daaraan gelijk te stellen mate van schuld van Deloitte Accountants B.V.

Deloitte Accountants B.V. is met de Belastingdienst een collectieve uitstelregeling overeengekomen, die voor al haar cliënten geldt en een efficiënte uitvoering van werkzaamheden bevordert. In dat kader dienen wij de vrijheid te hebben om de uitvoering van de werkzaamheden zoveel mogelijk naar eigen inzicht te plannen. Indien de opdracht geheel of gedeeltelijk wordt beëindigd, dient u er rekening mee te houden dat ook de uitstelregeling niet meer van toepassing zal zijn.

Rapportage

De jaarrekening wordt samengesteld in overeenstemming met [de van toepassing zijnde grondslagen voor financiële verslaggeving]. U heeft ons verteld (aangegeven) dat het verwachte gebruik en de verspreiding van de door ons samengestelde informatie bedoeld is voor [specificeren]. Mocht dit in

belangrijke mate wijzigen, dan heeft u ons toegezegd dat ons te laten weten. Bovendien willen wij u erop wijzen dat het niet is toegestaan de samenstellingsverklaring zonder onze toestemming openbaar te maken.

Andere werkzaamheden

Indien wij in uw opdracht andere of aanvullende werkzaamheden uitvoeren, zullen de voorwaarden van deze opdracht daarop van toepassing zijn en zullen de alsdan door Deloitte gehanteerde tarieven van toepassing zijn, tenzij schriftelijk anders overeengekomen. Indien een dergelijke opdracht betrekking heeft op een advies of rapportage, die bedoeld is om aan een derde te worden verstrekt in het kader van een financiering, subsidie, een (des-) investering of een andere transactie, zal deze afzonderlijk, schriftelijk of per e-mail moeten worden bevestigd. De bevestiging door ons kan blijken uit het advies zelf.

Wet ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme

Ingevolge de Wet ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme (Wwft) dienen wij cliëntonderzoek te verrichten alvorens wij de opdracht kunnen aanvaarden. Voorts zijn wij op grond van de Wwft verplicht een verrichte of voorgenomen ongebruikelijke transactie van of ten behoeve van een cliënt, voor zover die wordt gesignaleerd in het kader van onze normale werkzaamheden, te melden aan de Financial Intelligence Unit Nederland te Zoetermeer.

Honorarium

Ons honorarium is gebaseerd op de tijdsbesteding van ons team, inclusief te maken kosten. De individuele uurtarieven zijn in overeenstemming met de mate van verantwoordelijkheid en de vereiste ervaring en bekwaamheid van elk der teamleden. Ons honorarium voor verrichte werkzaamheden zal maandelijks in rekening worden gebracht op basis van de voortgang daarvan. De betalingstermijn bedraagt 30 dagen.

Algemene Voorwaarden

Op onze dienstverlening zijn onze Algemene Voorwaarden Dienstverlening Deloitte Nederland, hoofdstuk A, januari 2014, gedeponeerd bij de Kamer van Koophandel onder nummer 24362837, van toepassing, waarvan u hierbij een exemplaar aantreft. Door ondertekening en retournering van deze opdrachtbevestiging verklaart u dit exemplaar te hebben ontvangen en de voorwaarden te accepteren. [[OPTIONELE TEKST IS ALLEEN VAN TOEPASSING VOOR SEC RESTRICTED ENTITIES (FOREIGN PRIVATE ISSUERS) WAARBIJ IN DE OPDRACHTBEVESTIGING VERWEZEN WORDT NAAR DE SEC REGELS; DUS NIET VAN TOEPASSING VOOR DE OPDRACHTBEVESTIGING VOOR STATUTAIRE DOELEINDEN BIJ DOCHTERONDERNEMINGEN VAN AMERIKAANSE SEC CONTROLECLIENTEN WAARIN NIET NAAR DE SEC REGELS VERWEZEN WORDT]] **Optioneel:** De bepalingen van artikel 6, 8 en 14 zijn, ingevolge de Amerikaanse SEC-regels, voor uw vennootschap niet van toepassing.

Elektronische communicatie

Behoudens voor zover schriftelijk anders is overeengekomen, mogen partijen ervan uitgaan dat verzending van correct geadresseerde faxberichten, e-mails (met inbegrip van e-mails die via internet worden verstuurd) en voicemailberichten ongeacht of deze Vertrouwelijke Informatie of stukken bevatten die op de Opdracht betrekking hebben, over en weer wordt aanvaard. Hetzelfde geldt voor andere door de andere partij gebruikte of aanvaarde communicatiemiddelen.

Partijen beseffen zich dat internet per definitie onveilig is en dat gegevens beschadigd kunnen worden, dat berichten niet altijd meteen of helemaal niet worden bezorgd en dat het in voorkomende gevallen wellicht beter is om andere communicatiemiddelen te gebruiken. Bij elektronische communicatie speelt bovendien het risico van besmetting met een virus. Partijen dienen ieder hun eigen systemen en belangen te beschermen en aanvaarden, voor zover wettelijk is toegestaan, jegens de ander geen enkele verantwoordelijkheid uit welken hoofde dan ook voor verlies, schade of omissies die op welke wijze ook voortvloeien uit het gebruik van internet of uit het gebruik van de netwerken, applicaties, elektronische gegevens of overige systemen van Cliënt door Deloitte Entiteiten.

Optioneel: Dienstverlening

Wij besteden veel aandacht aan goede arbeidsomstandigheden van onze medewerkers. De kwaliteit van een werkplek heeft een directe relatie met de gezondheid van medewerkers en het voorkomen van RSI en overige beroepsziektes of -aandoeningen. Wij verzoeken u dan ook onze medewerkers te voorzien van adequate werkruimte en overige faciliteiten.

Feedback over onze dienstverlening

Deloitte stelt feedback over haar dienstverlening zeer op prijs en heeft een uitgebreid programma om cliënten om feedback te vragen. We staan natuurlijk ook open voor uw feedback op momenten dat wij er niet expliciet om vragen. Heeft u een vraag of wilt u iets kwijt over deze opdracht neem dan contact op met [engagement partner].

Heeft u, buiten deze opdracht, nog andere vragen over de dienstverlening van Deloitte of wilt u uw mening over Deloitte geven neem dan contact op met [Naam Regio Audit Leader of Naam Service Line Leader Core Audit], via nummer [telefoonnummer Naam Regio Audit Leader of Naam Service Line Leader Core Audit].

Ten slotte

Met groot genoegen aanvaarden wij de opdracht. Mocht u nog vragen hebben, aarzelt u dan niet contact met ons op te nemen. Wij verzoeken u het bijgevoegde tweede exemplaar van deze brief te voorzien van uw handtekening en te retourneren, ter bevestiging dat deze brief een correcte weergave is van hetgeen wij overeenkwamen, inclusief de specifieke werkzaamheden die wij hebben afgesproken te zullen uitvoeren.

Bijlagen:

- Algemene Voorwaarden
- Tweede exemplaar van deze brief

N. Planning en logboek

	Fase 1	Fase 2	Fase 3	Fase 4	Fase 5	Fase 6	Fase 7	Fase 8	Fase 9
	Plan van aanpak	Wat zijn liquiditeitsgrondslagen en wanneer wordt er gewaardeerd op liquiditeitswaarde?	Wat houdt de nieuwe regelgeving in?	Wanneer grijpt een accountant in bij stagnerende cijfers?	Welke aanvullende werkzaamheden dient de accountant te doen bij discontinuïteit?	Welk effect heeft discontinuïteit op het jaarverslag?	Zijn de reeds opgestelde jaarrekeningen in overeenkomst met de opgestelde normen?	Passen de werkzaamheden in de opdrachtbevestiging?	Rapportage en verdediging
Week 37	PVA schrijven en uitvoeren								
Week 38	Aanpassen en uitvoeren								
Week 39		Gegevens verzamelen en vastleggen en een contactmoment*							
Week 40		Inlezen en collega's/dekundige benaderen							
Week 41		Inlezen en collega's/dekundige benaderen							
Week 42		Uitloopweek en conceptversie maken							
Week 43	Herfstvakantie		Gegevens verzamelen en vastleggen *	Gegevens verzamelen en contact met collega's/dekundigen en documenteren	Gegevens verzamelen en contact met collega's/dekundigen en documenteren				
Week 44				Gegevens verzamelen en vastleggen	Gegevens verzamelen en contact met collega's/dekundigen en documenteren				
Week 45	Toetsweek				Gegevens verzamelen en contact met collega's/dekundigen en gegevens vastleggen *	Gegevens verzamelen en contact met collega's/dekundigen en documenteren	Jaarrapport en achterliggende documenten bestuderen		
Week 46							Jaarrapport en achterliggende documenten bestuderen		
Week 47							Jaarrapport en achterliggende documenten bestuderen		
Week 48							Uitkomsten toetsen *		
Week 49							Uitloop		
Week 50								Gegevens verzamelen en vastleggen	Conceptversie inleveren *
Week 51									Uitloop
Week 52	Kerst en Oud en Nieuw								Uitloop
Week 1									Aanpassingen
Week 2									Presentatie voorbereiden
Week 3									Uitloop
Week 4									Verdediging

* Contactmoment = afspreken met de begeleider om de voortgang te bespreken en stukken in te leveren.

Datum	Aantal uren	Fase		Activiteit
01-09-2014	4	0	Voorbereiding	Voorstel aanpassen
02-09-2014	8	0	Voorbereiding	Informatie zoeken
03-09-2014	2	0	Voorbereiding	Overleg met meneer van Buren over voorstel
03-09-2014	6	0	Voorbereiding	Informatie zoeken, contact leggen met collega's
04-09-2014	8	0	Voorbereiding	Voorstel aanpassen en informatie zoeken
08-09-2014	6	0	Voorbereiding	Informatie zoeken
08-09-2014	2	1	Plan van aanpak	Opzet gemaakt
09-09-2014	3,5	0	Voorbereiding	Les bijgewoond over scriptie/PVA schrijven
09-09-2014	4,5	1	Plan van aanpak	Planning en onderzoeksmethode uitwerken
10-09-2014	4	0	Voorbereiding	Informatie zoeken
10-09-2017	3	1	Plan van aanpak	Verder uitwerken
10-09-2014	1	0	Voorbereiding	Contact met verschillende docenten
11-09-2004	4	2	Deelvraag 1	Informatie zoeken en verwerken
11-09-2014	1	0	Voorbereiding	Boek bestuderen: Wat is onderzoek
15-09-2014	6	1	Plan van aanpak	Aanpassen
15-09-2014	2	1	Plan van aanpak	Informatie zoeken over bronvermelding
16-09-2014	8	2	Deelvraag 1	Informatie zoeken en verwerken
17-09-2014	3	1	Plan van aanpak	Aanpassen
17-09-2014	5	2	Deelvraag 1	Informatie zoeken en verwerken
18-09-2014	8	2	Deelvraag 1	Informatie verwerken
22-09-2014	2	2	Deelvraag 1	Informatie verwerken
22-09-2014	4	10	Overig	Logboek maken, en bronvermelding
22-09-2014	2	10	Overig	Gesprek met meneer Van der Waal
23-09-2014	4	2	Deelvraag 1	Informatie verwerken
24-09-2014	4	2	Deelvraag 1	Informatie verwerken
24-09-2014	2	3	Deelvraag 2	Informatie zoeken
25-09-2014	2	2	Deelvraag 1	Jurisprudentie zoeken
25-09-2014	2	2	Deelvraag 1	Volgorde deelvraag 1 veranderen
25-09-2014	3	2	Deelvraag 1	Inhoud verbeteren
29-09-2014	4	2	Deelvraag 1	Jurisprudentie zoeken
29-09-2014	1,5	10	Overig	Bronvermelding
29-09-2014	2,5	3	Deelvraag 2	Informatie zoeken
30-09-2014	1	2	Deelvraag 1	Deelvraag 1 bespreken
30-09-2014	4	2	Deelvraag 1	Deelvraag 1 aanpassen
01-10-2014	2	10	Overig	Automatische bronvermelding bestuderen
01-10-2014	6	10	Overig	Jurisprudentie zoeken
02-10-2014	2	10	Overig	Automatische bronvermelding bestuderen
03-10-2014	2	4	Deelvraag 3	Met collega faillissement bespreken
03-10-2013	4	7	Deelvraag 6	Jaarrekeningen bekijken
06-10-2014	4	10	Overig	Informatie zoeken in de bibliotheek
06-10-2014	2	10	Overig	Beschikbaarheid controleren
07-10-2014	2	2	Deelvraag 1	Wet teksten kopen
07-10-2014	2	2	Deelvraag 1	Wet teksten volgens APA
07-10-2014	4	2	Deelvraag 1	Automatische bronvermelding maken in MS Word
08-10-2014	4	3	Deelvraag 2	Automatische bronvermelding maken in MS Word
08-10-2014	4	4	Deelvraag 3	Vragen verzinnen interview
09-10-2014	2,5	2	Deelvraag 1	Aanpassen
09-10-2014	3	9	Rapportage	Aanleiding schrijven
09-10-2014	2,5	3	Deelvraag 2	Informatie aanvullen
13-10-2014	8	3	Deelvraag 2	Informatie aanvullen en zoeken naar de nieuwste RJ

Datum	Aantal uren	Fase	Activiteit
14-10-2014	2	10	Overig
14-10-2014	3	4	Deelvraag 3
14-10-2014	2	4	Deelvraag 3
15-10-2014	5	7	Deelvraag 6
15-10-2014	3	4	Deelvraag 3
16-10-2014	8	4	Deelvraag 3
21-10-2014	6	4	Deelvraag 3
21-10-2014	2	4	Deelvraag 3
22-10-2014	8	4	Deelvraag 3
23-10-2014	2	5	Deelvraag 4
23-10-2014	6	4	Deelvraag 3
27-10-2014	8	4	Deelvraag 3
28-10-2014	1	4	Deelvraag 3
28-10-2014	3	4	Deelvraag 3
28-10-2014	2	4	Deelvraag 3
29-10-2014	8	4	Deelvraag 4
30-10-2014	2	2	Deelvraag 1
30-10-2014	2	3	Deelvraag 2
03-11-2014	8	4	Deelvraag 3
04-11-2014	2	10	Overig
04-11-2014	5	4	Deelvraag 3
04-11-2014	1	7	Deelvraag 6
05-11-2014	8	4	Deelvraag 3
06-11-2014	8	5	Deelvraag 4
11-11-2014	1	5	Deelvraag 4
11-11-2014	7	5	Deelvraag 4
12-11-2014	4	4	Deelvraag 3
12-11-2014	4	6	Deelvraag 5
13-11-2014	4	7	Deelvraag 6
13-11-2014	5	6	Deelvraag 5
17-11-2014	8	6	Deelvraag 5
18-11-2014	8	6	Deelvraag 5
19-11-2014	8	6	Deelvraag 5
20-11-2014	8	10	Overig
24-11-2014	3,5	5	Deelvraag 4
24-11-2014	4,5	6	Deelvraag 5
25-11-2014	1	10	Overig
25-11-2014	2	4	Deelvraag 3
25-11-2014	5	6	Deelvraag 5
26-11-2014	2	10	Overig
26-11-2014	6	7	Deelvraag 6
27-11-2014	2,5	7	Deelvraag 6
27-11-2014	5,5	6	Deelvraag 5
01-12-2014	8	6	Deelvraag 5
01-02-2014	8	7	Deelvraag 6
02-12-2014	8	7	Deelvraag 6
03-12-2014	8	7	Deelvraag 6
04-12-2014	8	7	Deelvraag 6
08-12-2014	8	7	Deelvraag 6
09-12-2014	8	7	Deelvraag 6

Datum	Aantal uren	Fase		Activiteit
10-12-2014	8	7	Deelvraag 6	Deelvraag uitwerken
11-12-2014	8	8	Deelvraag 7	Informatie zoeken en deelvraag uitwerken
15-12-2014	8	8	Deelvraag 7	Informatie zoeken en deelvraag uitwerken
16-12-2014	8	9	Rapportage	Conceptversie onderzoeksrapport
16-12-2014	2	10	Overig	Gesprek met begeleider
17-12-2014	2	7	Deelvraag 6	Deelvraag aanpassen
17-12-2014	6	9	Rapportage	Conceptversie onderzoeksrapport
18-12-2014	8	9	Rapportage	Conceptversie onderzoeksrapport
05-01-2015	8	9	Rapportage	Aanpassen conceptversie
06-01-2015	4	9	Rapportage	Aanpassen conceptversie
06-01-2015	4	10	Overig	Ideeën opdoen presentatie
07-01-2015	8	9	Rapportage	Laatste aanpassingen
09-01-2015	3	9	Rapportage	Laatste aanpassingen
10-01-2015	4	9	Rapportage	Laatste controle
Totaal aantal uur		512		

